

**ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΟΠΙΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
(Ε.Ε.Ε.Π.)**

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΤΕΡΓΟΥΛΑ ΣΟΦΟΥ

**Η Αναπτυξιακή Βοήθεια ως μέσο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και
Πολιτικής Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Περίπτωση των
Δυτικών Βαλκανίων**

WP. B06/04

ATHENS 2004

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
Μ.Π.Σ.: ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Η Αναπτυξιακή Βοήθεια ως μέσο της Κοινής Εξωτερικής
Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
Η Περίπτωση των Δυτικών Βαλκανίων»

Σοφού Στεργούλα

Επόπτης Καθηγητής: Π.Κ. Ιωακειμίδης

Αθήνα, 30 Ιουνίου 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....σελ. 4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΕ.....6

1.1. Η απαίτηση για μια Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας..... 7

1.2. Η Αναπτυξιακή Βοήθεια συμβάλει σε μια πιο ενεργή Κοινή Εξωτερική Πολιτική της ΕΕ 13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΜΙΑ ΕΜΠΡΑΚΤΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΣΤΙΣ ΠΕΝΤΕ ΧΩΡΕΣ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ.....21

2.1. Τα Πολιτικά και Οικονομικά Προβλήματα των Δυτικών Βαλκανίων.... .23

2.1.1. Η πολιτική αστάθεια και η έλλειψη δημοκρατικών αρχών επιβραδύνει την πορεία του εξευρωπαϊσμού των Δυτικών Βαλκανίων.....23

2.1.2. Η Οικονομική Αδυναμία συμπληρώνει το παζλ της άσχημης εικόνας.....29

2.2. Η Αναπτυξιακή Βοήθεια της ΕΕ στα Δυτικά Βαλκάνια.....33

2.2.1. Η Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης : το βασικότερο μέσο στήριξη των Δυτικών Βαλκανίων.....37

- Βασικά Μέσα για την εφαρμογή της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης.....39

- Νέα Εταιρική Σχέση.....52

- Ευρωπαϊκή Υπηρεσία για την Ανασυγκρότηση.....52
- Αστυνομικές και Στρατιωτικές Αποστολές.....53

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΝ ΛΙΣΙΟΔΟΞΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ.....57

- Πολιτική Ανασυγκρότηση: θεσμική οικοδόμηση και χρηστή διακυβέρνηση.....57
- Οικονομική Ανάπτυξη, Εμπόριο και Επενδύσεις.....62
- Μεταφορές, Υποδομές και Ενέργεια.....69
- Υγεία και Εκπαίδευση.....70
- Επισιτιστική Ασφάλεια και Αγροτική Ανάπτυξη.....71
- Πρόληψη Συγκρούσεων.....72
- Επιστροφή Προσφύγων.....74
- Ανθρώπινα Δικαιώματα.....75
- Περιβάλλον και Φυσικοί Πόροι.....75
- Εταιρική Σχέση Κοινωνίας των Πολιτών και των ΜΚΟ.....76

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ: Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΑΠΟΚΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΘΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΕΕ.....78

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....85

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία εξετάζει την Αναπτυξιακή Βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο της ως μέσο της Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ). Το πρώτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στην Εξωτερική Πολιτική της ΕΕ και είναι χωρισμένο σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος αναλύεται η σημασία ανάπτυξης της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας για την συμβολή της ΕΕ αφενός στα διεθνή δρώμενα και αφετέρου στην ασφάλεια των κρατών μελών της και των πολιτών της. Ενώ, στο δεύτερο μέρος αναλύεται η Αναπτυξιακή Βοήθεια και η συμβολή της για την ανάπτυξη μιας πιο ενεργούς Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής της ΕΕ. Για τους σκοπούς μιας ουσιαστικής επιχειρηματολογίας χρησιμοποιείται η περίπτωση της Αναπτυξιακής Βοήθειας στα Δυτικά Βαλκάνια, που αναλύεται στο δεύτερο κεφάλαιο. Αρχικά, γίνεται μία σύντομη αναφορά των σημαντικότερων προβλημάτων που ταλαιπωρούν τις πέντε χώρες των Δυτικών Βαλκανίων και ακολουθεί η ανάλυση των μέσων της Κοινοτικής Αναπτυξιακής Βοήθειας και των αποτελεσμάτων τους σε ό,τι αφορά την πρόοδο των χωρών.

Η επιλογή αυτού του γεωγραφικού χώρου ως περιπτωσιολογική μελέτη (case study) έγινε για δύο κυρίως λόγους. Πρώτον, γιατί τα Δυτικά Βαλκάνια λόγω των γειτονικών σχέσεων με την ΕΕ βρίσκονται μεταξύ των προτεραιοτήτων των εξωτερικών πολιτικών της Ένωσης και, δεύτερον, γιατί η παροχή βοήθειας της Ένωσης σε αυτή την περιοχή είναι επικεντρωμένη κυρίως στην πολιτική ανασυγκρότησης και στην εγκαθίδρυση της σταθερότητας και της ειρήνης, βασική προέκταση των στόχων της ΚΕΠΠΑ. Φυσικά, στο πλαίσιο αυτό δεν αποτελούν εξαίρεση οι υπόλοιπες χώρες που απολαμβάνουν την κοινοτική βοήθεια (π.χ. ΑΚΕ, Μέση Ανατολή), όμως για αυτές τις χώρες άλλα ζητήματα, όπως η παροχή πόσιμου νερού, η αντιμετώπιση των θανατηφόρων επιδημιών και η πρόληψη των συχνών φυλετικών συγκρούσεων προβάλλουν ως αμεσότερες ανάγκες με αποτέλεσμα να διαφοροποιείται σε κάποιο βαθμό η εξωτερική δράση της ΕΕ για αυτές τις χώρες.

Η εφαρμογή της πολιτικής παροχής αναπτυξιακής βοήθειας στα Δυτικά Βαλκάνια με την επεξεργασία των αποτελεσμάτων της στις πέντε αυτές χώρες χρησιμοποιείται ως απόδειξη για την σημαντικότητα του μέσου αυτού εξωτερικής δράσης της Ένωσης. Ως βασικά ερωτήματα θέτονται το κατά πόσο η Αναπτυξιακή Βοήθεια συμβάλει στην επίτευξη των στόχων της ειρήνης, σταθερότητας και οικονομικής ευημερίας για την ίδια και για την ευρύτερη περιοχή και ποια η θέση της στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ και κατ' επέκταση η συμβολή της στην αύξηση της πολιτικής επιρροής και του κύρους της Ένωσης στο διεθνές περιβάλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η Εξωτερική Πολιτική της ΕΕ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί κατεξοχήν παράδειγμα ένωσης λαών για την ειρήνη, ασφάλεια, δημοκρατία και οικονομική ευημερία. Άλλωστε, η ιδέα του Robert Schuman για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στηρίχθηκε στην επιθυμία για την λήξη των εχθροπραξιών και των συγκρούσεων μεταξύ των κρατών και την εδραίωση της ειρήνης, της συνεργασίας και της ανάπτυξης μέσω της από κοινού διαχείρισης των παραγωγικών βάσεων ¹.

Από την πρώτη Συνθήκη ίδρυσης της ως Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (Συν. Παρισίων, 1952) μέχρι και σήμερα, με την Συνθήκη της Νίκαιας (2000) και το Σύνταγμα για την Ευρώπη (2003), οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης παραμένουν λίγο πολύ οι ίδιοι, όπως «η προαγωγή αρμονικής, ισόρροπης και αειφόρου ανάπτυξης, η ενίσχυση της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η διατήρηση και η ανάπτυξη της Ένωσης ως χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης»². Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα των 6 κρατών μελών και οι εμπνευστές της μεγαλόπνοης αυτής ιδέας κατάφεραν πράγματι να πετύχουν τους στόχους τους και να επεταθεί το πνεύμα ενότητας σε όλη σχεδόν την Γηραιά Ήπειρό ανοίγοντας τις πύλες της και στα άλλα κράτη της Ευρώπης με μία πορεία διευρύνσεων από 6 σε 9 κράτη μέλη σε 12 σε 15 και με αποκορύφωμα της μεγάλης επιτυχίας της Ένωσης σε 25 κράτη μέλη την 1^η Μαΐου του 2004. Ο στόχος για μια οικονομική ένωση ευημερίας και ομοιόμορφης ανάπτυξης έχει επιτευχθεί με μία κοινή αγορά, ένα κοινό νόμισμα και μια σειρά από κοινές πολιτικές μεταξύ των κρατών μελών. Η ειρήνη και η ασφάλεια έχει παγιωθεί μέσω των αναρίθμητων συνεργασιών και η ελευθερία όλων των πολιτών έχει επιτευχθεί με την κατάργηση των συνόρων και την εξάλειψη των εθνικών διακρίσεων και των διακρίσεων μεταξύ των δύο φύλων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει μετατραπεί σε ένα κοινό χώρο ελευθερίας, οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας και ασφάλειας προβάλλοντας την αξία του Ευρωπαίου πολίτη σε υπέρτατο αγαθό όλων των πολιτών της.

¹ Διακήρυξη Schuman, 9 May 1950, <http://www.epp-ed.org/Activities/docs/divers/schuman-el.doc>

² Άρθρο 2, ΣυνEE

1.1. Η απαίτηση για μια Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας στην ΕΕ.

Η συνεργασία και η αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της σύγχρονης εποχής και η Ευρωπαϊκή Ένωση καλείται να διαδραματίσει το δικό της ρόλο μέσα σε αυτό το αλληλοεξαρτώμενο σύστημα για την προάσπιση των συμφερόντων των κρατών μελών και πολιτών της. Τα παγκόσμια γεγονότα είτε μακριά από τα γεωγραφικά της σύνορα είτε και στην γειτόνο περιοχή δεν της επιτρέπουν να αποστασιοποιηθεί, καθώς η οποιαδήποτε κρίση και γεγονός επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα τη δική της πορεία. Μία πετρελαϊκή κρίση, λόγου χάρη, επηρεάζει την οικονομία της, ένας εμφύλιος πόλεμος δημιουργεί κύματα μετανάστευσης προς το έδαφος της και μια τρομοκρατική απειλή μπορεί ανά πάσα στιγμή να πλήξει και την ίδια και τους πολίτες της. Ο ρόλος, λοιπόν, της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην παγκόσμια σκηνή επιβάλλεται να είναι ενεργός και αποτελεσματικός.

Απαραίτητη προϋπόθεση για μια ενεργή διεθνή παρουσία είναι η διαμόρφωση μιας κοινής φωνής προς τα έξω, δηλαδή μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής, στάσης και δράσης για όλα τα κράτη μέλη της Ένωσης. Τέθηκε, οπότε, από την αρχή της πορείας της το ερώτημα κατά πόσο η Ένωση μπορεί να ασκεί εξωτερική πολιτική ενιαία για όλα τα κράτη μέλη.

Η διαμόρφωση μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής αποτελεί ένα ευαίσθητο σημείο για τα κυριαρχικά δικαιώματα του κάθε κράτους μέλους ξεχωριστά, γι' αυτό τα βήματα προς την κατεύθυνση μιας Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής γίνονταν αργά και διστακτικά. Η πρώτη επίσημη πρωτοβουλία υπήρξε η υιοθέτηση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας (ΕΠΣ) με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη το 1987 και στην συνέχεια της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας, της ΚΕΠΠΑ, με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992 οπότε και τέθηκαν τα θεμέλια για μια «πολιτική» συνεργασία των κρατών μελών ως προς την εξωτερική πολιτική. Επίσης, συνδέθηκε το θέμα της Ασφάλειας

με την Εξωτερική Πολιτική προβάλλοντας τη άμεση προτεραιότητα που έχει αποδοθεί για τη διαφύλαξη της ασφάλειας ευρωπαϊκής και παγκόσμιας.

Οι στόχοι της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως τυπώνονται στον τίτλο V της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν διαφέρουν κατά πολύ από τους γενικότερους στόχους της Ένωσης. Η Ένωση επιδιώκει την ενίσχυση της ειρήνης, της σταθερότητας και της οικονομικής ανάπτυξης για την ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου και όλης της υφηλίου. Συγκεκριμένα στο άρθρο 11 του τίτλου V της Συνθήκης για την ΕΕ οι στόχοι μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας μεταξύ άλλων είναι «η διαφύλαξη των κοινών αξιών, των θεμελιωδών συμφερόντων, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας της Ένωσης σύμφωνα με τις αρχές του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, η ενίσχυση της ασφάλειας της Ένωσης υπό όλες τις μορφές της, η διατήρηση της ειρήνης και η ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας (...) η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας, η ανάπτυξη και η εδραίωση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου καθώς και ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών». Η εξωτερική πολιτική της ΕΕ κατοχυρώθηκε και νομικά προβάλλοντας την άμεση σχέση των πολιτικών της Ένωσης με την παγκόσμια ασφάλεια και ευημερία. Η εξωτερική πολιτική της ΕΕ έχει πλέον αποκτήσει νομική βάση και κατοχυρώνεται με αυτόν τον τρόπο η άμεση σχέση των πολιτικών της Ένωσης με την παγκόσμια ασφάλεια και ευημερία.

Η ουσιαστική άσκηση «κοινής» εξωτερικής πολιτικής, ωστόσο, αποτελεί σημείο αμφισβήτησης. Σύμφωνα με το κεφάλαιο V της Συνθήκης για την ΕΕ για την ΚΕΠΠΑ καθορίζεται ρητά ότι οι δράσεις, οι θέσεις και οι στρατηγικές βρίσκονται στα χέρια του Συμβουλίου, δηλαδή των κρατών μελών. Η λήψη αποφάσεων του Συμβουλίου για θέματα που άπτονται της ΚΕΠΠΑ σύμφωνα με το άρθρο 23 ακολουθεί την μέθοδο της «ομοφωνίας» με λίγες εξαιρέσεις όπου τηρείται η ειδική πλειοψηφία. Η αυστηρή μεθοδολογία που επιβάλλει τη συναίνεση όλων των κρατών μελών δημιουργεί δυσκαμψίες για την εξέλιξη της ΕΕ. Μια Ένωση, λοιπόν, με 15 και στη συνέχεια 25 κράτη μέλη με διαφορετικά εθνικά συμφέροντα και διαφορετικές στρατηγικές εξωτερικής πολιτικής

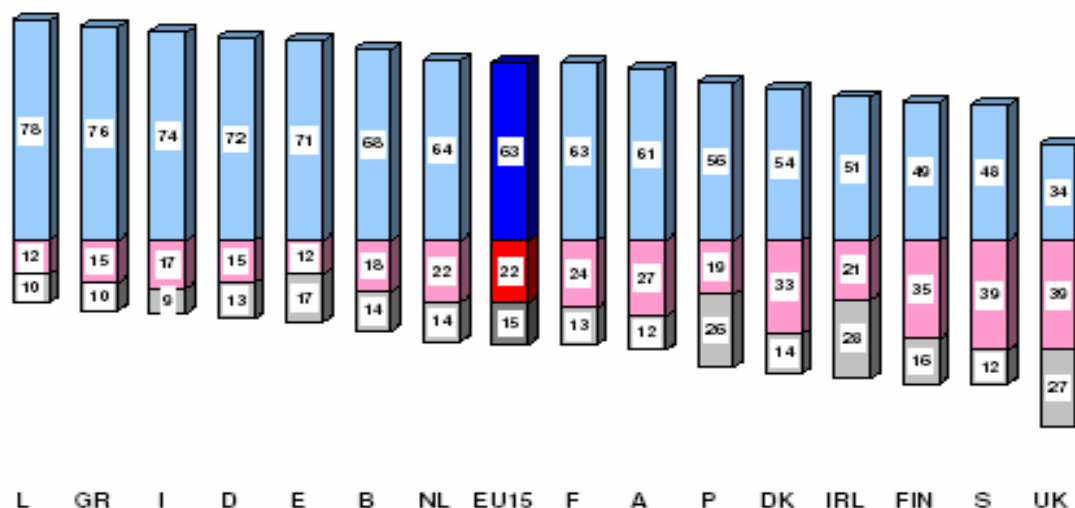
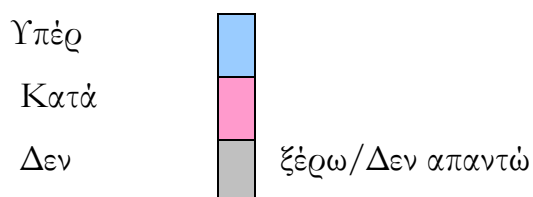
βρέθηκε πολλές φορές σε αδιέξοδα, ασάφειες και διαχωρισμούς αποδυναμώνοντας την ΚΕΠΠΑ τόσο για την ίδια τη λειτουργία της όσο και για την εικόνα της προς τα έξω.

Η Ένωση όμως χρειάζεται μια ισχυρή ΚΕΠΠΑ με σκοπό να προασπίσει τα συμφέροντα της ίδιας και τα συμφέροντα του κάθε κράτους μέλους ξεχωριστά, που κανένα από αυτά δεν μπορεί πλέον να αντιμετωπίσει τους σύγχρονους κινδύνους και απειλές. Επιπλέον, έχει χρέος να συνεισφέρει στη διεθνή ειρήνη και σταθερότητα και να προωθήσει ένα νέο διεθνές σύστημα διακυβέρνησης βασισμένο στη δημοκρατία, τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη βιώσιμη ανάπτυξη και την κοινωνική δικαιοσύνη³. Πέραν τούτου, υπάρχει μια γενική απαίτηση των πολιτών της σχεδόν σε όλα τα κράτη μέλη για έναν ισχυρό διεθνή ρόλο της ΕΕ και κατ' επέκταση μία ενεργή κοινή εξωτερική πολιτική. Χαρακτηριστικό της μεγάλης σημασίας που έχει δοθεί στην Κοινή Εξωτερική Πολιτική αποτελεί μία σύγχρονη σφυγμομέτρηση της κοινής γνώμης από το Ευρωβαρόμετρο τον Μάρτιο του 2003 σε όλες τις χώρες της ΕΕ για το κατά πόσο χρειάζεται η Ένωση ισχυρή εξωτερική πολιτική⁴. Κατά μέσο όρο στην ΕΕ το 63% απαιτεί κοινή εξωτερική πολιτική της ΕΕ έναντι του 22% που είναι κατά και του 15% που δεν απάντησε.

³ CONV 389/02, Π.Κ.Ιωακειμίδης, «Η ανάπτυξη της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας και της Πολιτικής Άμυνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Βρυξέλλες, 07/11/2002

⁴ CONV 712/03, «Σφυγμομέτρηση της Κοινής Γνώμης σχετικά με την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας», Βρυξέλλες, 30/04/2003

Χρειάζεται η ΕΕ Κοινή Εξωτερική Πολιτική;

Η θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Διεθνή Σκηνή επιβάλλει αντίστοιχα μια ενεργή ΚΕΠΠΑ. Με περισσότερους από 450 εκατομμύρια κατοίκους και με το ένα τέταρτο της παγκόσμιας παραγωγής, η Ένωση των 25 – και σύντομα των 27 - κρατών μελών κατέχει πλέον πρωτεύων ρόλο στον παγκόσμιο περιβάλλον. Ως οικονομική δύναμη έχει πετύχει να καθιερωθεί σε έναν από τους μεγαλύτερους οικονομικούς εταίρους, αν όχι τον μεγαλύτερο, στους παγκόσμιους οικονομικούς συνασπισμούς. Η συμμετοχή της Ένωσης στο παγκόσμιο εμπόριο φθάνει το 18,3% του παγκόσμιου συνόλου έναντι του 19,8των ΗΠΑ το 2001⁵. Είναι κατανοητό, λοιπόν, ότι αναμένεται να έχει σημαντική επιρροή στις μακροπρόθεσμες πολιτικές και οικονομικές επιλογές από τις οποίες θα εξαρτηθεί η ευημερία και η σταθερότητα στην Ευρώπη και στον κόσμο γενικότερα.

⁵ Π.Κ. Ιωακειμίδης, «Μήπως η Ευρώπη είναι 'υπερδύναμη';», 28/05/2003, <http://www.eu2003.gr/gr/articles/2003/5/28/2918/index.asp>

Η Εξωτερική Πολιτική της Ένωσης εξακολουθεί να ανήκει στις αποκλειστικές αρμοδιότητες των κρατών μελών, όμως, παρόλα αυτά έχει καταφέρει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στα παγκόσμια γεγονότα μέσα από την συνεχή παρουσία της σε κάθε διεθνή πρωτοβουλία. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει μία θέση σ' όλους σχεδόν τους Διεθνείς Οργανισμούς. Ενδεικτικά αναφέρονται η συμμετοχή της Ένωσης στον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), στον Οργανισμό Παγκόσμιου Εμπορίου (ΠΟΕ), στον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, στο G8 κ.α. Μάλιστα, η επικείμενη επικύρωση του Συντάγματος για την Ευρώπη, το οποίο εφοδιάζει την Ένωση με μία ενιαία νομική προσωπικότητα και έναν Υπουργό των Εξωτερικών διευκολύνει και ενισχύει τον ρόλο της στα διεθνή φόρα και γενικά την παρουσία της στο διεθνές περιβάλλον. Υπό τέτοιες συνθήκες δεν φαίνεται άτοπος ο χαρακτηρισμός της ως «υπερδύναμη», λόγω ακριβώς της επιρροής που έχει αναπτύξει στο διεθνές περιβάλλον.

Ο όρος «υπερδύναμη» ή «μεγάλη δύναμη» έχει επιφέρει πολλά ερωτηματικά και προκάλεσε μια σειρά από πολιτικές και ακαδημαϊκές συζητήσεις για το αν μπορεί να αποδοθεί αυτός ο όρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση και για το αν είναι δυνατόν να γίνει η Ευρωπαϊκή Ένωση πράγματι μια υπερδύναμη. Προσεγγίζοντας ρεαλιστικά τον όρο υπερδύναμη/μεγάλη δύναμη, «για να θεωρηθεί ένα κράτος ως μεγάλη δύναμη πρέπει να έχει ικανοποιητικά στρατιωτικά μέσα ώστε να διεξάγει ολοκληρωτικά ένα συμβατικό πόλεμο κατά του ισχυρότερου κράτος στον κόσμο»⁶. Το προσδιοριστικό στοιχείο, λοιπόν, της δύναμης είναι κυρίως η στρατιωτική ισχύς για το οποίο δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η ΕΕ δεν μπορεί να ανταποκριθεί σε σύγκριση με την στρατιωτική δύναμη των ΗΠΑ. Εάν, όμως, η έννοια της υπερδύναμης οριστεί ως η εν δυνάμει «ικανότητα επιρροής», η ικανότητα «να κάνεις τους άλλους να θέλουν αυτό που θέλεις» και ο «βαθμός αποδοχής διεθνώς», τότε η Ευρωπαϊκή Ένωση εμφανίζεται με μεγαλύτερες αξιώσεις στον ρόλο της υπερδύναμης⁷.

⁶ John J. Mersheimer, "The Tragedy of Great Power Politics", W.W.Norton & Company, New York-London, 2001, pp. 5

⁷ Π.Κ. Ιωακειμίδης, «Μήπως η Ευρώπη είναι 'υπερδύναμη';», www.eu2003.gr/gr/articles/2003/5/28/2918/

Το σημερινό διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται από νέες απειλές και κινδύνους όπως τρομοκρατία, λαθρομετανάστευση, περιβαλλοντικά προβλήματα, εμφύλιες συγκρούσεις, φυσικές καταστροφές, επιδημίες, AIDS, όπλα μαζικής καταστροφής. Γενική τάση αποτελεί ο χαρακτηρισμός μιας νέας απειλής της «ασύμμετρης απειλής», δηλαδή της μη κρατικής όπου ο κίνδυνος δεν προέρχεται από ένα κράτος αλλά μπορεί να προέρθει από οποιαδήποτε ομάδα ανθρώπων που μπορούν να επιφέρουν μαζικές καταστροφές⁸. Σε ένα τέτοιο διεθνές σύστημα, όποια και να είναι η στρατιωτική ισχύ προβάλλει ανήμπορη αφού δεν μπορεί να επιτελέσει το έργο της «να μετατρέψει την ισχύ σε νομιμοποιημένη, αποδεικτή εξουσία και υπακοή»⁹. Στον πολύπλοκο αυτόν κόσμο των πολλαπλών κινδύνων τα «ήπια μέσα», όπως η οικονομική βοήθεια, η τεχνολογική υποστήριξη, το εμπόριο κ.α. συνεισφέρουν αποτελεσματικότερα στην αντιμετώπιση των απειλών και των κινδύνων και στο σημείο αυτό βρίσκεται η υπεροχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁰.

Η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η εξασφάλιση ενός ειρηνικού, δημοκρατικού και ευήμερου κόσμου. Μέσα στο ασταθές περιβάλλον με το διαρκή πολλαπλασιασμό των απειλών ο καλύτερος τρόπος για τη διαφύλαξη της ειρήνης και της ασφάλειας είναι καλά κυβερνώμενα και δημοκρατικά κράτη¹¹. Η ασφάλεια πρέπει να στηρίζεται στις δημοκρατικές αξίες, που αποτελούν τον καλύτερο εγγυητή της ασφάλειας¹². Σημαντικό, λοιπόν, μέρος της Εξωτερικής Πολιτικής της ΕΕ είναι η ανάπτυξη καλών εξωτερικών σχέσεων με τρίτα κράτη μέσω της προώθησης της οικονομικής ανάπτυξης και του ειδημοκρατισμού και του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών.

⁸Μαίρη Μπόση, «Ζητήματα Ασφαλείας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1999

⁹ John J. Mersheimer, "The Tragedy of Great Power Politics", W.W.Norton & Company, New York-London, 2001, pp.5-10

¹⁰ Π.Κ. Ιωακειμίδης, «Μήπως η Ευρώπη είναι 'υπερδύναμη';», www.eu2003.gr/gr/articles/2003/5/28/2918/

¹¹ Rina Weltner-Puig

¹² Poul Nyrup Rasmussen, «Η Ευρώπη και μια νέα Παγκόσμια Τάξη. Προοδευτική Απάντηση στην Παγκοσμιοποίηση», Έκθεση για το Ευρωπαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα, ΙΣΤΑΜΕ-Ανδρέας Παπανδρέου, 2004, σελ 23-24

1.2 Η Αναπτυξιακή Βοήθεια συμβάλλει σε μια πιο ενεργή Κοινή Εξωτερική Πολιτική της ΕΕ.

Βασικό μέσο της στρατηγικής για την ειρήνη, τη σταθερότητα και την οικονομική ευημερία αποτελεί η αναπτυξιακή βοήθεια, η οποία πάνω από 10 χρόνια αποτελεί μία από τις κοινές δράσεις των κρατών μελών της ΕΕ για την Εξωτερική Πολιτική της¹³. Από το Μάαστριχτ (1992) η εξωτερική βοήθεια είναι πλέον κοινοτική πολιτική, διαχειριζόμενη από την Επιτροπή υπό την εποπτεία βέβαια και καθοδήγηση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Τα κράτη μέλη έχουν με αυτό τον τρόπο εξουσιοδοτήσει την Κοινότητα να αναπτύξει μια κοινή πολιτική αναπτυξιακής βοήθειας. Βέβαια έχουν κρατήσει παράλληλα τις δικές τους διμερείς σχέσεις με τις τρίτες χώρες με διαφορετικά προγράμματα, στρατηγικές και πολιτικούς στόχους¹⁴.

Στον τομέα της αναπτυξιακής βοήθειας, η Ευρωπαϊκή Ένωση κατέχει ηγετική θέση παγκοσμίως καθώς κατέχει περισσότερο από το 50% της επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας¹⁵. Η χορηγία βοήθειας της ΕΕ ξεπέρασε τα 28,7 δις, ευρώ το 2002 εκ των οποίων 6,5 δις Ευρώ σε επίπεδο Κοινότητας. Κάθε κράτος της ΕΕ έχει δεσμευθεί για την παροχή έως το 2006 τουλάχιστον 0,33% του Εθνικού Εισοδήματος ως επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια προκειμένου συλλογικά η ΕΕ να φθάσει κατά μέσο όρο το ποσοστό του 0,39% (από 0,33% το 2001)¹⁶. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαχειρίζεται το ένα πέμπτο του τρέχοντος προϋπολογισμού της ΕΕ για τη βοήθεια (6,5 δις Ευρώ) για λογαριασμό της Κοινότητας. Τα κεφάλαια αυτά προέρχονται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, καθώς και από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης (ΕΤΑ). Το γεωγραφικό πεδίο των προγραμμάτων

¹³ Αργύρης Πασσάς και Διονύσης Δημητρακόπουλος, «Η Πολιτική Συνεργασία στην Ευρωπαϊκή Ένωση», στο Ναπολέον Μαραβέγιας και Μιχάλης Τσινισιζέλης, «Η Ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θεσμικές, Πολιτικές και Οικονομικές Πτυχές», Θεμέλιο, Β' έκδοση, 1999, σελ 170

¹⁴ Carlos Santiso, "Improving the Governance of European Foreign Aid. Development Co0operation as an element of Foreign Policy. CEPS, Working Document No. 189, October 2002, pp.4

¹⁵ "Translating the Monterrey Consensus into Practice: the contribution by the European Union", pp.2

¹⁶ Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Βαρκελώνης, 15-16 Μαρτίου 2002, SN 100/1/02

βοήθειας της Κοινότητας είναι ιδιαίτερα ευρύ : από τους γείτονες της ΕΕ έως μικρές νησιωτικές χώρες του Ειρηνικού¹⁷.

Η ηγετική θέση της Ένωσης στον τομέα αυτόν έχει αυξήσει την επιρροή της διεθνούς πολιτικής της. Χαρακτηριστικό είναι η περίπτωση του Παλαιστινιακού Ζητήματος. Για πολλά χρόνια, η ΕΕ είχε περιθωριοποιημένο ρόλο στην ειρηνευτική διαδικασία στη Μέση Ανατολή¹⁸. Μια πιο ενεργή διπλωματική παρουσία στην ειρηνευτική διαδικασία στη Μέση Ανατολή έλαβε χώρα όταν η ΕΕ ανέλαβε ένα πιο δραστήριο οικονομικό ρόλο, δηλαδή έγινε ένας από τους σημαντικότερους δωρητές της περιοχής. Αφετηρία του νέου ρόλου της ως δωρητή αποτελεί το Συνέδριο Δωρητών στην Ουάσιγκτον το 1994, όπου η ΕΕ έδωσε 250 εκατομμύρια ευρώ, στο συνολικό ποσό του Συνεδρίου των 2 δις δολάρια για την περίοδο 1994-1998. Συνολικά, η ΕΕ για την περίοδο 1993-2001 έδωσε σε δωρεές περίπου 1 δις ευρώ, ξεχωριστά από την συνεισφορά της στην UNRAWA (the UN relief and works agency for Palestinian refugees) στην οποία η ΕΕ και τα κράτη μέλη μαζί καλύπτουν το 55% του ετήσιου προϋπολογισμού. Επίσης, σημαντική υποστήριξη και αποφασιστικής σημασίας αποτελεί η Υποστήριξη του Προϋπολογισμού της Παλαιστινιακής Αρχής από το 2001 με συνεχές μηνιαίο ποσό των 10 εκατομμυρίων ευρώ¹⁹.

Η μεγάλη χρηματική βοήθεια της ΕΕ οδήγησε σε πιέσεις για μεγαλύτερη ανάμειξη της ΕΕ στην ειρηνευτική διαδικασία. Όντας πλέον ο μεγαλύτερος δωρητής η ΕΕ απαίτησε να αλλάξει ο πολιτικός ρόλος της στο Μεσανατολικό και από συμπληρωματικό ρόλο της πολιτικής των ΗΠΑ να γίνει συμμετοχος δίπλα στις ΗΠΑ και στις διαπραγματεύσεις. Μάλιστα, το 1996 στέλνεται Ειδικός Απεσταλμένος της ΕΕ στη Μέση Ανατολή, ο Miguel Moratino, μία θέση που συνέβαλε στο να παίζει η ΕΕ πιο ενεργό ρόλο στη Μέση Ανατολή με το να γίνει πολύτιμος συνεργάτης του Αμερικανού Ειδικού Απεσταλμένου Dennis

¹⁷ «Ετήσια Έκθεση 2003 για την Αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της Εξωτερικής Βοήθειας το 2002», Ευρωπαϊκή Επιτροπή , σελ. 14-15

¹⁸ Ο λόγος της περιορισμένης ενεργής συμμετοχής στο Μεσανατολικό Ζήτημα στη τις δεκαετίες 70 και 80 ήταν αφενός η μονομερής πολιτική των ΗΠΑ που δεν δεχόταν να αναμειγνύονται τα κράτη μέλη της ΕΕ στη Μέση Ανατολή και αφετέρου το γεγονός ότι η ΕΕ ήταν ένας μη αποδεκτός μεσολαβητής στο Ισραήλ.

¹⁹ Ben Soetendorp, “The EU’s Involvement in the Israeli-Palestinian Peace Process: The Building of a Visible International Identity”, *European Foreign Affairs*, Re.7, 2002, pp. 283-295

Ross. Με τη δημιουργία του Κουαρτέτου για τη Μέση Ανατολή (2002), η ΕΕ είναι πλέον πλήρως συμμετέχων στη διαδικασία ειρήνευσης στη Μέση Ανατολή.

Η Αναπτυξιακή βοήθεια, λοιπόν, σε τρίτες χώρες αποτελεί ισχυρό χαρτί της τράπουλας σε κάθε παρτίδα άσκησης πολιτικής επιρροής και η Ένωση το χρησιμοποιεί για την υλοποίηση των στόχων της ειρήνης και της δημοκρατίας. Η αναπτυξιακή βοήθεια αποτελεί σημαντικότατο μέσο για την μελλοντική στρατηγική ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κατ' επέκταση της εξωτερικής της πολιτικής. Η Ανάπτυξη με την ασφάλεια είναι δύο στοιχεία αλληλοεξαρτώμενα²⁰. Δεν μπορεί να υπάρξει ανάπτυξη όταν δεν υπάρχει ασφάλεια και δεν μπορεί να υπάρχει ασφάλεια όταν δεν υπάρχει ανάπτυξη. Έχει αποδειχθεί ότι μέσα από συνθήκες σταθερότητας, ειρήνης και οικονομικής ευημερίας είναι δυνατόν να κατοχυρωθεί η ασφάλεια τόσο των κρατών αυτών αλλά και κυρίως της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε βιώσιμες οικονομικές συνθήκες και καλά κυβερνώμενα κράτη μειώνεται το ρεύμα μετανάστευσης, ελέγχονται οι εγκληματικές τάσεις και προσλαμβάνονται τα τρομοκρατικά χτυπήματα²¹. Άξιο παράδειγμα είναι η περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων, όπου μέσα από μια ενεργή διεθνή συνεργασία έχει εξασφαλισθεί σε κάποιο βαθμό η σταθερότητα στην περιοχή, μία περιοχή με σημαντικές και πληθώρες εθνοτικές διαφορές²².

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, τοποθετεί στην αφετηρία των εξωτερικών σχέσεων της και της αναπτυξιακής συνεργασίας με τρίτες χώρες τις αρχές «της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών»²³, θεμελιώδεις αρχές της ίδιας της λειτουργίας της.

Στη «Διακήρυξη για την Ανάπτυξη» το Νοέμβριο του 2000, την πρώτη επίσημη δήλωση για την πολιτική της αναπτυξιακής βοήθειας, η Κοινότητα έχει θεσπίσει ένα συνολικό πλαίσιο που διέπει τη συνεργασία και τις εταιρικές σχέσεις της με τις οποίες

²⁰ European Security Strategy, “A Secure Europe in a Better World”, Brussels 12/12/2003

²¹ Rina Waltner-Puing, “European Security Strategy: building a multilateral world order and framing the role of the EU in it”, *Editorial*, 12/2004 http://selene.uab.es/_cs_iuee/english/obs/Editorial122204.htm

²² European Security Strategy, “A Secure Europe in a Better World”, Brussels 12/12/2003

²³ όπως ορίζει το άρθρο 117 παρ. 2 της Συν για την ΕΚ για την ‘Συνεργασία για την Ανάπτυξη’ και το άρθρο 181^α, παρ. 1 της Συν. για την ΕΚ για την ‘Οικονομική, Χρηματοοικονομική και Τεχνική Συνεργασία με τρίτες χώρες’.

συνδέεται. Το πλαίσιο αυτό καθιστά σαφές ότι κύριος στόχος της πολιτικής συνεργασίας για την ανάπτυξη είναι «η μείωση και κατ' επέκταση η εξάλειψη της φτώχειας, μέσω της παροχής στήριξης για την αειφόρο οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά ανάπτυξη, την προώθηση της σταδιακής ένταξης των αναπτυσσόμενων χωρών στην παγκόσμια οικονομία και την επίμονη καταπολέμηση της ανισότητας»²⁴.

Το άρθρο 177 του κεφαλαίου XX της Συνθήκης για την ΕΚ θέτει ως στόχους της Κοινότητας στον τομέα της συνεργασίας για την Ανάπτυξη *«τη σταθερή και διαρκή οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων χωρών, την αρμονική και προοδευτική ένταξη των αναπτυσσόμενων χωρών στη διεθνή οικονομία και την καταπολέμηση της ένδειας στις αναπτυσσόμενες χώρες»*. Ιδιαίτερη σημασία δίδεται στους στόχους που αφορούν ζητήματα υγείας, τονίζοντας τη σχέση μεταξύ μείωσης της φτώχειας και των επενδύσεων στους τομείς της υγείας και της έρευνας. Ο στόχος που αφορά συγκεκριμένα την καταπολέμηση του HIV/AIDS , ελονοσίας και των άλλων ασθενειών φανερώσει ισχυρή δέσμευση και αποτελεί παραδοχή του γεγονότος ότι αν δεν καταπολεμηθούν αυτές οι ασθένειες δεν μπορεί να επιτευχθεί ο βασικός στόχος της μείωσης της φτώχειας²⁵.

Για την μεγιστοποίηση του αντίκτυπου της βοήθειας στο πλαίσιο των παγκόσμιων αναπτυξιακών προσπαθειών, η Κοινότητα επικεντρώνει τη βοήθεια της και θέτει σε προτεραιότητα έξι τομείς :i) τη σχέση μεταξύ εμπορίου και ανάπτυξης, ii) την περιφερειακή ολοκλήρωση κα συνεργασία, iii) την υποστήριξη μακροοικονομικών πολιτικών και της ίσης πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες, iv) τις μεταφορές, v) την επισιτιστική ασφάλεια και την αγροτική ανάπτυξη, και vi) τη θεσμική ανάπτυξη ιδίως σε ό,τι αφορά τη χρηστή διακυβέρνηση και το κράτος δικαίου. Πέραν αυτών των τομέων, έχουν οριστεί ως οριζόντια θέματα η επίλυση των οποίων είναι απαραίτητη για κάθε δράση σε όλους τους παραπάνω τομείς. Έτσι, πτυχές όπως η προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ισότητα των φύλων, η περιβαλλοντική βιωσιμότητα και η πρόληψη των

²⁴ 2304^η Σύνοδος του Συμβουλίου, ΑΝΑΠΤΥΞΗ, Βρυξέλλες, 10 Νοεμβρίου 2000, 12929/00, (Presse 421)

²⁵ «Ετήσια Έκθεση 2003 για την Αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της Εξωτερικής Βοήθειας το 2002», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ 38-53

συγκρούσεων ενσωματώνονται σε κάθε στάδιο του συνόλου των προγραμμάτων βοήθειας της Κοινότητας²⁶.

Σημαντική πτυχή της εξωτερικής βοήθειας της ΕΕ είναι ο εκδημοκρατισμός και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι στόχοι και οι αρχές της Αναπτυξιακής βοήθειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποδεικνύουν καθαρά ότι απώτερος στόχος της ΕΕ είναι η εγκαθίδρυση της δημοκρατίας σε κάθε γωνιά της γης και η εδραίωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Η ενίσχυση της δημοκρατίας αποτελεί κεντρικό στοιχείο της στρατηγικής της ΕΕ²⁷. Η Ένωση αποτελεί σημαντικότατο χορηγό βοήθειας για τη δημοκρατία, θέτοντας πρωτοβουλίες για καλλιέργεια ώριμων πολιτικών συνθηκών και αναπτύσσοντας ευρή δίκτυα για τον εκδημοκρατισμό και το διάλογο στις αναπτυσσόμενες χώρες. Έτσι, τα κοινοτικά προγράμματα συμπεριλαμβάνουν μέτρα για την αποτελεσματικότητα των νομοθεσιών, την αναμόρφωση της δημόσιας διοίκησης, την ενίσχυση των δράσεων των Μη-κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ), την προβολή και εγκαθίδρυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την προστασία των μειονοτήτων κ.α.

Πέραν τούτου, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εντάξει την πολιτική της για την Αναπτυξιακή Βοήθεια στο πλαίσιο ανάλογων παγκόσμιων πρωτοβουλιών με επίκεντρο όλων τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών. Άλλωστε, Το κεφάλαιο V θέτει ως αφετηρία των δράσεων της Ένωσης στην Εξωτερική Πολιτική την εφαρμογή του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών²⁸. Επίσης, μέσα από την αναπτυξιακή πολιτική η Κοινότητα έχει δεσμευθεί για την συμβολή της στην εκπλήρωση των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας (ΑΣΧ)²⁹, που υιοθετήθηκαν από τα μέλη του ΟΗΕ στη διάσκεψη κορυφής της Χιλιετίας³⁰. Οι στόχοι λοιπόν της Αναπτυξιακής βοήθειας της Ένωσης αποτελούν προέκταση και συμπλήρωμα των ΑΣΧ οι οποίοι λίγο πολύ δεν διαφέρουν από τους

²⁶ για περισσότερα στοιχεία μπορείτε να ανατρέξετε στην 'Ετήσια Έκθεση 2003 για την Αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της Εξωτερικής Βοήθειας το 2002», Ευρωπαϊκή Επιτροπή', σελ. 68-83

²⁷ Richard Youngs, "Democracy Promotion: The Case of European Union Strategy", *CEPS*, Working Document No, 167, October 2001, pp. 3-17

²⁸ βλ. Κεφάλαιο V, παρ. 1 της ΣυνEE

²⁹ "United Nations Millenium Declaration", <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf>

³⁰ «Ετήσια Έκθεση 2003 για την Αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της Εξωτερικής Βοήθειας το 2002», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 14

στόχους της Κοινότητας. Στους ΑΣΧ γίνεται εξίσου αναφορά για εξάλειψη της απόλυτης φτώχειας και της πείνας, καταπολέμηση του HIV/AIDS, της ελονοσίας και άλλων ασθενειών, διασφάλιση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας κ.α.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της Αναπτυξιακής Βοήθειας παρουσιάζει μία ενεργή δράση εκτός των συνόρων της, επιδιώκοντας να ασκήσει πολιτική επιρροή στα παγκόσμια γεγονότα και να συμβάλλει στην παγκόσμια προσπάθεια για ασφάλεια και οικονομική ευημερία. Η Κοινότητα έχει εστιάσει την πολιτική της σε τέσσερις γεωγραφικές περιοχές: 1) Αφρική Καραϊβική και Ειρηνικός, 2) Ασία και Λατινική Αμερική, 3) Μεσόγειος και 4) Κεντρική Ανατολική Ευρώπη και Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών. Και στα τέσσερα αυτά γεωγραφικά σημεία του πλανήτη μέσω πολιτικών συνεργασίας, προγραμμάτων ανάπτυξης και ανθρωπιστικών αποστολών έχει δημιουργήσει τις απαραίτητες συνθήκες για συμμετοχή και έλεγχο των εξελίξεων.

Μεγάλος μέρος της αναπτυξιακής πολιτικής της Ένωσης είναι προσανατολισμένο προς το εγγύς της περιβάλλον. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης ο γεωγραφικός χώρος είναι ακόμα σημαντικός. Είναι στο συμφέρον της ΕΕ οι χώρες που γειτνιάζουν να είναι καλά κυβερνώμενες με εξασφαλισμένη την ειρήνη και σταθερότητα και με βιώσιμες οικονομίες. Γείτονες με προβλήματα, συγκρούσεις, οργανωμένα έγκληματα και δυσλειτουργικές κοινωνίες δημιουργούν προβλήματα στην Ένωση³¹ καθώς επηρεάζεται άμεσα η ασφάλεια και η ευημερία όλης της περιοχής. Η πολιτική συνεργασίας με τις γειτονικές χώρες είναι αναμφισβήτητα σημαντική για την ευημερία και σταθερότητα τόσο της ίδιας της Ένωσης όσο και της ευρύτερης περιοχής. Η περίπτωση των Δυτικών Βαλκανίων αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της άμεσης αναγκαιότητας για μια στρατηγική ανάπτυξης και ασφάλειας, Η ΕΕ έχει κάθε λόγο να ενδιαφέρεται για την οικονομική και πολιτική κατάσταση των χωρών αυτών καθώς όντας στην ίδια ήπειρο και έχοντας κοινά σύνορα έχουν άμεσο αντίκτυπο στη δική της ασφάλεια και οικονομία.

Το ζήτημα της ειρήνης και την σταθερότητας της περιοχής των Δυτικών Βαλκανίων αποτέλεσε πρωτεύον ζήτημα για την ΕΕ τόσο για το είδος της σχέσης της με τα εν λόγω

³¹ European Security Strategy, "A Secure Europe in a Better World", Brussels, 12.12.2003

κράτη όσο και για την ειρήνη και σταθερότητα της ευρύτερης περιοχής. Άλλωστε, η σημαντική θέση που κατέχουν τα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων , καθώς πρόκειται για ένα γεωγραφικό συγκρότημα μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ (Ιταλία, Αυστρία, Σλοβενία, Ουγγαρία, Ελλάδα και από το 2007 Βουλγαρία και Ρουμανία), επιτάσσει να τεθεί μια από τις πρωταρχικές προτεραιότητες της Εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ η σχέση της με τα Δυτικά Βαλκάνια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Μία έμπρακτη εξωτερική πολιτική μέσω της Αναπτυξιακής Βοήθειας στις πέντε χώρες των Δυτικών Βαλκανίων

Τα Δυτικά Βαλκάνια με τα κράτη της Αλβανίας, Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, Κροατίας, Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας και Σερβίας και Μαυροβουνίου αποτελούν μια περιοχή πολυετών εντάσεων και πολιτικής και οικονομικής αστάθειας. Η εθνική πολυμορφία με την κυριαρχία πολυάριθμων μειονοτήτων, η οικονομική στασιμότητα και η έλλειψη στοιχειωδών δημοκρατικών αξιών έχουν καλλιεργήσει μια διαρκή απειλή της σταθερότητας και ειρήνης της περιοχής, με έντονα τα κατάλοιπα των εμφύλιων πολέμων και του άκρατου εθνικισμού.

Τα Δυτικά Βαλκάνια αποτελούν μια περιοχή που βίωσε υπανάπτυκτες καταστάσεις με καταστροφικούς εμφύλιους πολέμους και εθνικιστικές εξάρσεις, και δημιούργησε ένα κλίμα ανασφάλειας, αστάθειας και φόβου, τόσο για τους ίδιους τους πληθυσμούς της όσο και για τις γείτονες χώρες. Η προσπάθεια για ανασυγκρότηση και δημιουργία συνθηκών για μια βιώσιμη ευημερία, ελευθερία και ασφάλεια δεν μπορούσε να εφαρμοστεί, παρά μόνο τα τελευταία χρόνια, όταν πια οι εσωτερικές διαμάχες μειώθηκαν και εκφράστηκε μια ευρεία επιθυμία για απαλλαγή από την πολιτική και οικονομική ακινησία, απόλαυση των δημοκρατικών αξιών και έξοδο από το διεθνή απομονωτισμό.

2.1 Τα Πολιτικά και Οικονομικά Προβλήματα των Δυτικών Βαλκανίων

Η προσπάθεια για ανάπτυξη και εκδημοκρατισμό της περιοχής αυτής υπονομεύεται από το φορτισμένο κλίμα του παρελθόντος που έχει αφήσει έντονα κατάλοιπα διαφθοράς, καταπίεσης, εχθροτήτων και εγκληματικότητας. Τα πολιτικά και οικονομικά προβλήματα είναι αναρίθμητα η επίλυση των οποίων κρίνεται επιτακτική τόσο για τη εσωτερική ευημερία και σταθερότητα όσο και για την παγκόσμια και μάλιστα την ευρωπαϊκή ειρήνη.

2.1.1. Η πολιτική αστάθεια και η έλλειψη δημοκρατικών αρχών επιβραδύνει την πορεία του εξευρωπαϊσμού των Δυτικών Βαλκανίων.

Η εγκαθίδρυση και ενίσχυση των **αρχών της δημοκρατίας** αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο για την μετάβαση των χωρών αυτών σε σταθερές πολιτικές κρατικές οντότητες. Παρά, όμως, τις πληθώρες δεσμεύσεις τους, αρνητικά σημεία υπάρχουν ακόμη γύρω από τη κυβερνητική δομή και τους δημοκρατικούς θεσμούς, που υπονομεύουν την δημοκρατική διαδικασία. Ενδεικτικό της καθυστέρησης αυτής είναι η έλλειψη του σεβασμού στις συνταγματικές δομές και η πολιτική επιρροή στη δικαιοσύνη και στα μέσα ενημέρωσης. Πολλές, επίσης, είναι οι κατηγορίες μη νόμιμης διεξαγωγής των εκλογών, που υπονομεύουν τον σχηματισμό δημοκρατικών και αντιπροσωπευτικών κυβερνήσεων³².

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό της πολιτικής αστάθειας είναι και η **έλλειψη αποτελεσματικών και υπεύθυνων κρατικών θεσμών**, γεγονός που εμποδίζει την συνεργασία μεταξύ των χωρών για συνεργασία και κοινή δράση. Οι κρατικοί θεσμοί και οι νόμοι είναι συνήθως ευνοούμενοι των πολιτικών ελίτ, ενώ από την άλλη και με αποτέλεσμα

³² “Third Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe”, Commission of the European Communities, Brussels, 30.03.2004, pp.12-13

του πρώτου δεν είναι καθόλου υπολογίσιμοι σεβασμού από τον γενικό πληθυσμό. Η ικανότητα του δημοσίου να συντονίσει την πολιτική και να πραγματοποιήσει στρατηγικό σχεδιασμό περιορίζεται σε ορισμένες χώρες από την έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού και οικονομικών πόρων καθώς και σαφούς κατανομής των αρμοδιοτήτων³³. Χωρίς ακλόνητους θεσμούς για την άσκηση της δημόσιας εξουσίας και δίκαιες και ελεύθερες εκλογές δεν είναι δυνατόν να σχηματισθούν αντιπροσωπευτικές και υπεύθυνες κυβερνήσεις.

Ο καθορισμός των συνόρων θεωρείται ένα ακόμη μέλο της έριδος. Με τη δημιουργία 5 νέων κρατών (Πρώην Γιουγκοσλαβία, Κροατία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και Σλοβενία) μετά τη διάλυση της Πρώην Γιουγκοσλαβίας δημιουργήθηκαν πάνω από 5000 χιλιόμετρα νέα διεθνή σύνορα στην περιοχή³⁴. Αυτά τα σύνορα είναι συχνά μη χαραγμένα, οι έλεγχοι των συνόρων δεν είναι συνήθως αποτελεσματικοί, συχνά είναι τα φαινόμενα δωροδοκίας και τα συνοριακά σημεία μετακίνησης δεν έχουν υψηλή ασφάλεια. Από την άλλη, οι ανταρσίες φιλόδοξων μειονοτήτων θέτουν υπό αμφισβήτηση τη θέση των συνόρων.

Τα χαμηλά εισοδήματα και η διαφθορά της δημόσιας διοίκησης έχουν καλλιεργήσει συνθήκες πρόσφορες για την ανάπτυξη της **εγκληματικότητας και της διαφθοράς**. Τα αποτελέσματα των μέτρων κατά της διαφθοράς υπήρξαν μέχρι σήμερα περιορισμένα και η διαφθορά εξακολουθεί να εξαπλώνεται στο σύνολο της περιοχής³⁵. Οργανωμένα δίκτυα εγκληματιών έχουν καλά εγκατασταθεί και εμπλέκονται στη παράνομη διακίνηση ανθρώπων, ναρκωτικών και άλλων προϊόντων. Το επίπεδο της διαφθοράς που έχει μετρηθεί σε διάφορες έρευνες, έχει δείξει ότι τα υψηλότερα ποσοστά βρίσκονται στην Αλβανία, τη Σερβία και τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη³⁶.

Τα Δυτικά Βαλκάνια αποτελούν την κύρια πηγή για **παράνομη μετανάστευση** στην ΕΕ. Οι μετανάστες (κυρίως από Μέση Ανατολή και Ασία) μπαίνουν στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων εκμεταλλευόμενοι την έλλειψη συνοχής των καθεστώτων βίζα και του

³³ “Third Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe”, Commission of the European Communities, Brussels, 30.03.2004, pp. 14

³⁴ Regional Strategy Paper 2002-2006, CARDS Assistance Programme to the Western Balkans, European Commission

³⁵ “Third Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe”, Commission of the European Communities, Brussels, 30.03.2004, pp. 15

³⁶ ο. π. σελ. 12-15

μη αποτελεσματικού ελέγχου των συνόρων. Υπολογίζεται ότι περίπου 100.000 παράνομοι μετανάστες το χρόνο μπαίνουν στην ΕΕ μέσω των Δυτικών Βαλκανίων, από τους οποίους περίπου το 15% κατάγεται από την περιοχή. Και, ενώ εγκληματικές ομάδες δραστηριοποιούνται σε αυτήν την ροή παράνομης μετανάστευσης, παράλληλα μερικές κυβερνητικές πολιτικές της περιοχής συμβάλουν στη διατήρηση αυτής της κατάστασης³⁷.

Αν και σημαντική πρόοδο έχει επιτελεσθεί στον **τομέα της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων** με την αναμόρφωση των δικαστικών συστημάτων, εξακολουθούν να υπάρχουν πολλές ακόμη ελλείψεις και αναποτελεσματικότητες. Η ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης είναι ακόμη υπό αμφισβήτηση. Το **δικαστικό σύστημα** είναι συνήθως υπερχειλισμένο, γεγονός που έχει τις ρίζες του όχι τόσο στην έλλειψη επαρκών δικαστών αλλά στις απαρχαιωμένες διαδικασίες, στις ανεπαρκείς υποδομές και στους αναποτελεσματικούς δικαστικούς οργανισμούς με τον μεγάλο αριθμό μικρών δικαστηρίων. Θα πρέπει να σημειωθεί περαιτέρω πρόοδος όσον αφορά τη δημιουργία δυναμικού για εκδίκαση των εγκλημάτων πολέμου. Στο σύνολο της περιοχής, η κατάρτιση δικαστικού προσωπικού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από συνεισφορές εξωτερικών χορηγών. Ινστιτούτα κατάρτισης δεν έχουν ακόμη εξελιχθεί σε μόνιμους φορείς με εμπεριστατωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της Αλβανίας όπου οι επιδόσεις του δικαστικού συστήματος παραμένουν μικρές με αποτέλεσμα να επηρεάζεται αρνητικά η δίωξη σοβαρών εγκλημάτων. Επιπρόσθετα, οι μισθοί των δικαστών και των εισαγγελέων είναι χαμηλοί, οι υποδομές φτωχές και η διαφθορά στο δικαστικό κύκλωμα εξαπλωμένη³⁸.

Η διαδικασία της εγκαθίδρυσης της δημοκρατίας έχει ακόμη πολύ δρόμο, με κύριο πρόβλημα την **μεταχείριση των μειονοτήτων και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων**. Όλα τα Δυτικά Βαλκάνια έχουν έναν ουσιαστικό αριθμό μειονοτικού πληθυσμού με μακρές ιστορίες διεθνικών προστριβών, και με κάποιες βέβαια στιγμές συνεργασίας και συγκατοίκησης. Σε γενικές γραμμές οι μειονοτικοί πληθυσμοί πέρα από

³⁷ Second Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe, Commission of the European Communities, Brussels, 26.03.2003.

³⁸ "Third Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe", Commission of the European Communities, Brussels, 30.03.2004, pp. 14

την χειρότερες θηριωδίες που βίωσαν σε καιρό διενέξεων (βασανιστήρια, σιοτωμοί και αναγκαστική μετακίνηση) αντιμετωπίζουν ακόμη την απομόνωση και εξάιρεση από την πλήρη συμμετοχή στην εκπαίδευση, την πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες και στην αύξηση των ατομικών οικονομικών ευκαιριών. Μερικά από τα κοινά χαρακτηριστικά που διακρίνονται σε όλες περίπου τις περιοχές των Βαλκανίων είναι 1) ο ρατσισμός και η ξеноφοβία προς τις μειονότητες με αποτέλεσμα οι δεύτερες να νιώθουν αποκλεισμένοι από την πολιτική διαδικασία, 2) η αντίληψη ότι μόνο με οπλισμένες συγκρούσεις και αποστάσεις είναι δυνατή η ικανοποίηση των πολιτικών δικαιωμάτων τους και όχι μέσω δημοκρατικών συζητήσεων και εκλογικές διαδικασίες και 3) η πολιτική αστάθεια στην περιοχή με τον αριθμό των προσφύγων παράλληλα να είναι υψηλός³⁹. Οι καταγγελίες για κατάχρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι συχνό φαινόμενο. Η **ισότητα των δύο φύλων** δεν εξασφαλίζεται επαρκώς και η οικογενειακή βία εξακολουθεί να παραμένει πρόβλημα σε ορισμένες χώρες⁴⁰. Η ανάγκη για βελτίωση είναι επιτακτική σχεδόν και στις πέντε χώρες με άμεση απαίτηση την εφαρμογή των νομοθεσιών, την ισότητα μπροστά στο νόμο και στο δικαίωμα στην ιδιοκτησία.

Ένα ακόμη σημαντικό πρόβλημα είναι η **επιστροφή των οικονομικών και πολιτικών προσφύγων**. Πρέπει να υπογραμμισθεί η σημαντική πρόοδος που έχει επιτελεσθεί τα τελευταία χρόνια με μία σημαντική αύξηση του αριθμού των προσφύγων που επέστρεψαν στις πατρίδες τους. Όμως, το πρόβλημα είναι ακόμα μεγάλο και χρειάζεται εντατικότερη προσπάθεια. Οι δυσκολίες και τα εμπόδια είναι δυστυχώς πολλά, όπως η έλλειψη ασφάλειας, η δυσκολία πρόσβασης σε βασικά κοινωνικά οφέλη και δικαιώματα, οι ελάχιστες ευκαιρίες για οικονομική δραστηριότητα και εργασία σε πολλές περιοχές, το χαμηλό επίπεδο υγείας και κοινωνικής πρόνοιας, οι δυσκολίες στη ρύθμιση της ανάκτησης της περιουσίας και άλλα πολλά που εμφανίζονται ως τροχοπέδη για την επιστροφή τους στην πατρίδα τους⁴¹.

³⁹ Regional Strategy Paper 2002-2006, CARDS Assistance Programme to the Western Balkans, European Commission

⁴⁰ Third Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe, Commission of the European Communities, Brussels, 30.03.2004, pp. 15

⁴¹ ο.π. pp. 15-16

Η δομή των νοσοκομείων και του ανθρώπινου δυναμικού στον τομέα της **υγείας** στα Δυτικά Βαλκάνια επιβαρύνουν επιπλέον το χαμηλό βιοτικό επίπεδο των κατοίκων των Δυτικών Βαλκανίων. Είναι αναγκαία η ενίσχυση των ιδρυμάτων, της κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού, της έρευνας για την υγεία του πληθυσμού και της κοινωνικής συνοχής σε μια περιοχή όπου οι πρόσφατοι πόλεμοι επηρέασαν άμεσα την φυσική και ψυχική υγεία. Η υγειονομική περιθάλψη προσφύγων και εσωτερικά εκτοπισμένων ατόμων είναι στοιχειώδης. Σε ορισμένες περιοχές οι κίνδυνοι για την υγεία είναι σοβαροί λόγω των αυξημένων μετακινήσεων του πληθυσμού που έχουν ως αποτέλεσμα τη μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης φυματίωσης που αναφέρθηκε στην Ευρώπη. Στην Κροατία, τη Σερβία και την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας η κάποτε ανθηρή φαρμακευτική βιομηχανία δεν έχει ακόμη αποκατασταθεί πλήρως μετά τον πόλεμο. Στο Κοσσυφοπέδιο, οι υποδομές υγείας είναι ακόμη εύθραυστες. Μεταδοτικές ασθένειες απειλούν ευπαθείς ομάδες. Ο βαθμός απομόνωσης αγροτικών περιοχών και θυλάκων μειονοτήτων αυξάνει. Όταν χρειάζονται ιατρική βοήθεια, οι Σέρβοι εξαρτώνται για την ασφάλειά τους από τη Διεθνή Δύναμη Ασφαλείας (KFOR)⁴².

Η ύπαρξη **κοινωνίας των πολιτών**, μέσο έκφρασης των αναγκών, των προτιμήσεων και των ανησυχιών του λαού αποτελεί σημαντικό στοιχείο κάθε δημοκρατικής κοινωνίας. Η **δράση της κοινωνίας των πολιτών** – ειδικά των μη κυβερνητικών οργανώσεων και ανεξάρτητων μέσων – βρίσκεται σε πρώιμα στάδια. Καμία χώρα δεν μπορεί να μιλήσει για δραστήρια και κριτικά μέσα ενημέρωσης και κοινωνία των πολιτών, απαραίτητα στοιχεία για τη διασφάλιση της δημοκρατίας. Η ελεύθερη πρόσβαση στην ενημέρωση, η συμμετοχή στην δημόσια πολιτική και η υπευθυνότητα των κυβερνήσεων βρίσκονται ακόμη υπό καθεστώς αμφισβήτησης και στις πέντε χώρες. Επίσης τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τύπος, τηλεόραση ραδιόφωνο, είναι συνήθως κατευθυνόμενα από τα κρατικά συμφέροντα⁴³. Ο πολιτικός παρεμβατισμός στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, μερικές φορές

⁴² «Ετήσια Έκθεση 2003 για την Αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της Εξωτερικής Βοήθειας το 2002», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 94

⁴³ Regional Strategy Paper 2002-2006, CARDS Assistance Programme to the Western Balkans, European Commission

μέσω της άσκησης χρηματοδοτικής και φορολογικής πίεσης, εξακολουθεί να υπάρχει στις περισσότερες χώρες και η προστασία κατά της παράνομης δυσφήμισης είναι ανεπαρκής⁴⁴.

2.1.2. Η Οικονομική Αδυναμία συμπληρώνει το παζλ της άσχημης εικόνας.

Η κακή πολιτική κατάσταση είναι αντίστοιχη και της γενικής οικονομικής εικόνας των χωρών αυτών, η οποία από τις αρχές του '90 βρίσκεται σε επίπεδα υπανάπτυξης⁴⁵. Ο πληθυσμός των Δυτικών Βαλκανίων υπολογίζεται στα 25 εκατομμύρια με ΑΕΠ περίπου στα 50 δις ευρώ, με την Κροατία να κατέχει την μεγαλύτερη οικονομία με ΑΕΠ περίπου στα 23 δις ευρώ, δηλαδή περίπου το μισό από όλο το ΑΕΠ της περιοχής. Το **κρατικό έλλειμμα** της περιοχής έφθασε το 6% του ΑΕΠ το 2002, αν και η κατάσταση έχει κάπως βελτιωθεί με εξαίρεση την Σερβία και το Μαυροβούνιο⁴⁶.

Εξίσου ανησυχητικό είναι το επίπεδο της **ανεργίας**, το οποίο παραμένει υψηλό και κυμαίνεται μεταξύ του 5% στην Αλβανία και του 40% στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη, σε συνδυασμό με την ανισομερή κατανομή του πλούτου, που έχει οδηγήσει στην εξάπλωση της φτώχειας. Συνέπεια αυτού είναι η συνεχιζόμενη αύξηση της μεταναστευτικής ροής. Χαρακτηριστικό είναι ότι τέσσερις από τις πέντε χώρες των Δυτικών Βαλκανίων εντάσσονται στις πρώτες 40 εθνικότητες που ζητούν άσυλο στις βιομηχανοποιημένες χώρες⁴⁷. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει την απαισιόδοξη εικόνα για το μέλλον της περιοχής και οδηγεί σε μείωση σημαντικού ανθρώπινου δυναμικού, και κατ' επέκταση σε σοβαρές επιπτώσεις για την μακροχρόνια ανάπτυξη των χωρών αυτών.

⁴⁴ "Third Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe", Commission of the European Communities, Brussels, 30.03.2004, pp. 16

⁴⁵ "Regional Strategy Paper 2002-2006, CARDS Assistance Programme to the Western Balkans", European Commission

⁴⁶ "The Western Balkans in Transition" by Directorate-General for Economic and Financial Affairs, European Economy, No. 5, January 2004, http://europa.eu.int/comm/economy_finance

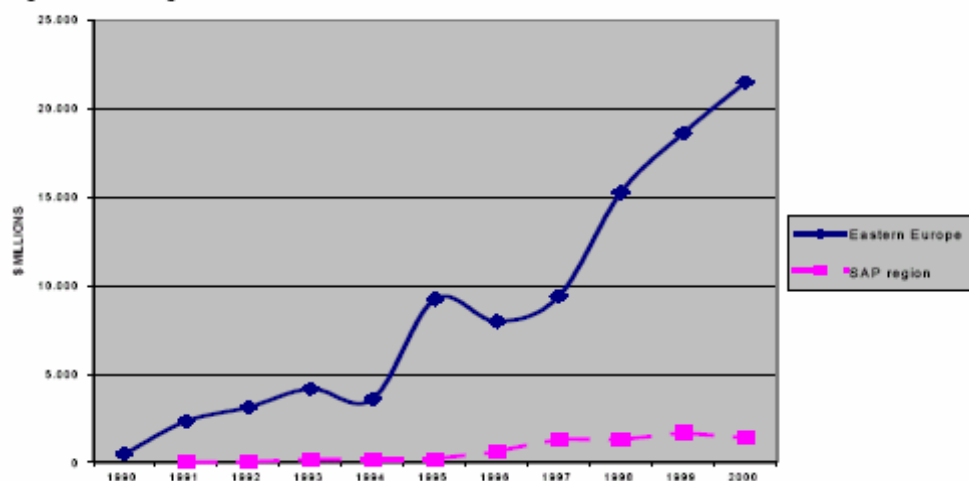
⁴⁷ "Second Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe", Commission of the European Communities, Brussels, 26.03.2003

Επίσης, ενδεικτικό της όλης κατάστασης είναι η εξάρτηση των χωρών αυτών από την **ξένη βοήθεια**. Όσα αισιόδοξα σημάδια μπορούν να αναφερθούν οφείλονται πρωτίστως και, ίσως μόνο, στις ξένες εισφορές και δράση των δωρητών⁴⁸. Η κατάσταση αυτή δεν μπορεί να κρατήσει δια παντός και προβλέπεται η οικονομική βοήθεια να μειωθεί, με αποτέλεσμα οι χώρες αυτές να πρέπει να σταθούν στα δικά τους οικονομικά μέσα, πράγμα που θεωρείται αμφίβολο για τον παρόν και άμεσο μέλλον.

Οι **ξένες επενδύσεις** αποφεύγουν τις περιοχές των Δυτικών Βαλκανίων και προτιμούν να επενδύουν στις Κεντρικές Ευρωπαϊκές Χώρες, όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα(Α)⁴⁹. Η τελευταία αναφορά για την άμεση ξένη επένδυση στα Βαλκάνια καταγράφει περίπου τα 2,2 δις ευρώ για το 2002, το οποίο είναι μειωμένο σε σχέση με το 2001 το οποίο έφτασε τα 2,5 δις ευρώ⁵⁰. Κύρια αιτία φυσικά του δισταγμού των ξένων επενδύσεων είναι η πολιτική αβεβαιότητα, που αποτελεί φραγμό για διεθνείς επενδυτές και στρατηγικές ιδιωτικοποίησης.

Πίνακας Α

Figure 1: Foreign Direct Investment

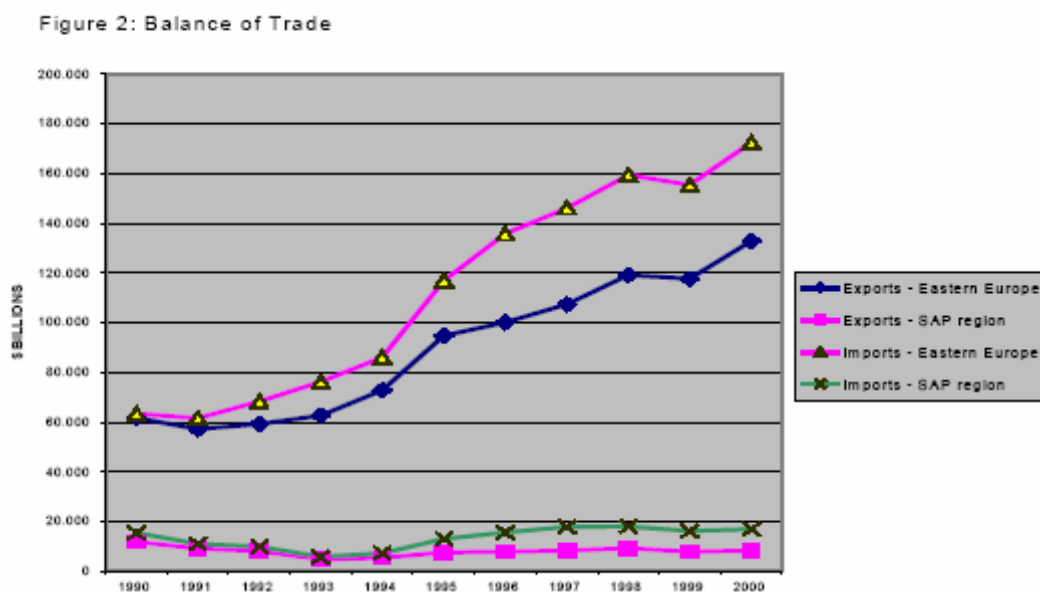
⁴⁸ “Regional Strategy Paper 2002-2006, CARDS Assistance Programme to the Western Balkans”, European Commission

⁴⁹ “Regional Strategy Paper 2002-2006, CARDS Assistance Programme to the Western Balkans”, European Commission

⁵⁰ Second Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe, Commission of the European Communities, Brussels, 26.03.2003

Παρόμοια αρνητική εικόνα έχει και η **εμπορική δραστηριότητα** την τελευταία δεκαετία. Ενώ οι εξαγωγές από την Κεντρική Ευρώπη έχουν διπλασιαστεί τα τελευταία δέκα χρόνια, οι εξαγωγές από τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων έχουν περιοριστεί στο ένα τρίτο(βλ πίνακα Β)⁵¹. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο κύριος εμπορικός εταίρος της περιοχής είναι η ΕΕ, στην οποία το ποσοστό των εξαγωγών των Δυτικών Βαλκανίων κατέχει περίπου το 0,5% των εισαγωγών της ΕΕ, γεγονός που αποδεικνύει το χαμηλό επίπεδο εξαγωγικής δραστηριότητας⁵². Για την πραγματική εκμετάλλευση ενός δυναμικού οφέλους από το εμπόριο, οι χώρες πρέπει να αυξήσουν τις ικανότητες τους για εμπορικές συμφωνίες, που περιλαμβάνουν υποχρεώσεις στο Οργανισμό Παγκόσμιου Εμπορίου και ενίσχυση της συμμετοχής τους στα πολυμερή εμπορικά συστήματα.⁵³

Πίνακας Β

Τα **προβλήματα υποδομών** αποτελεί ένα από σημαντικότερα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η περιοχή και επηρεάζει άμεσα όλες σχεδόν τους τομείς.

⁵¹ “Regional Strategy Paper 2002-2006, CARDS Assistance Programme to the Western Balkans”, European Commission

⁵² “Second Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe”, Commission of the European Communities, Brussels, 26.03.2003

⁵³ “Regional Strategy Paper 2002-2006, CARDS Assistance Programme to the Western Balkans”, European Commission

Εμφανές είναι η έλλειψη συνοχής και αποτελεσματικών περιφερειακών στρατηγικών για την επίλυση των διασυνοριακών μεταφορών και προβλημάτων ενέργειας. Οι φτωχά διατηρημένες υποδομές μεταφορών και η κυκλοφοριακή συμφόρηση των συνοριακών σημείων πρόσβασης εμποδίζουν την ροή του εμπορίου και περιορίζουν τη δυνατότητα των ατόμων να ταξιδεύουν και να διαδράσουν. Ο πολλαπλασιασμός των νέων συνόρων μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας έχει κάνει το θέμα πιο περίπλοκο. Επίσης η ζήτηση ενέργειας και τα κόστη εμποδίζουν την ανάκαμψη των οικονομιών των χωρών αυτών ενώ οι χρηματοοικονομικές ανάγκες για τη λειτουργία κατάλληλων δομών είναι μεγάλες⁵⁴.

Ανησυχητικά σημάδια εμφανίζουν και οι τομείς των **ιδιωτικοποιήσεων και της αναδιοργάνωσης μεγάλων δημόσιων υπηρεσιών**. Οι δομικές αλλαγές και η πλήρης ένταξη των οικονομιών στην ελεύθερη αγορά και τον ανταγωνισμό αποτελεί επιτακτική ανάγκη, η οποία όμως δεν προχωράει αν δεν προχωρήσουν οι αλλαγές στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Λίγα μικρά ενθαρρυντικά βήματα έχουν γίνει σε ό,τι αφορά την ιδιωτικοποίηση μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων καθώς και στην αναμόρφωση των τραπεζών, οι οποίες όμως κρατούν ακόμη χαμηλά τα επίπεδα δανεικής δράσης.

Τέλος, πολλές ελλείψεις παρουσιάζονται και στην **περιβαλλοντική πολιτική**, η οποία μπορεί να μην συνδέεται άμεσα με την οικονομική κατάσταση των χωρών αποτελεί όμως σημαντικότατο παράγοντα για την πορεία της οικονομίας. Η **Περιβαλλοντική παρακμή** βρίσκεται σε ανησυχητικά επίπεδα. Κάθε περιβαλλοντική πολιτική είναι αδύναμη. Η μόλυνση του αέρα, η φτωχή ποιότητα του νερού, τα προβλήματα αποβλήτων και άλλα δείχνουν το μέγεθος του κινδύνου και του ίδιου του πληθυσμού, ενώ παράλληλα εμποδίζει κάθε προσπάθεια ξένης επιχειρηματικής δραστηριότητας. Από την άλλη δεν υπάρχουν οι κατάλληλες δομές και η νομοθεσία για την εξάλειψη των περιβαλλοντικών προβλημάτων⁵⁵.

⁵⁴ “Regional Strategy Paper 2002-2006, CARDS Assistance Programme to the Western Balkans”, European Commission

⁵⁵ “Regional Strategy Paper 2002-2006, CARDS Assistance Programme to the Western Balkans”, European Commission

2.2 Αναπτυξιακή Βοήθεια της Ευρωπαϊκή Ένωσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται αντιμέτωπη με αυτή την απογοητευτική κατάσταση καθώς πρόκειται για μια περιοχή πολύ δίπλα στα σύνορά της και πολύ κοντά στα οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά της συμφέροντα. Η πολιτική της για τα Δυτικά Βαλκάνια τέθηκε μέσα στο πλαίσιο της Εξωτερικής Πολιτικής για την ειρήνη και την ασφάλεια. Η διαρκής ειρήνη και σταθερότητα στα Βαλκάνια μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από την οικονομική ανάπτυξη, την ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών σε όλα τα κράτη της περιοχής, τη διατήρηση των υπαρχόντων συνόρων και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των μειονοτήτων. Ο δικός της ρόλος προβάλλεται βαρυσήμαντος και καλείται να αναπτύξει καλές σχέσεις με τους γείτονές της, οι οποίες τα τελευταία χρόνια έχουν τεθεί σε μία ιδιαίτερη σχέση αναπτυξιακής πολιτικής με ανοιχτή την προοπτική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Το ενδιαφέρον της ΕΕ για την περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων ξεκίνησε πολύ ωρίς λανσάροντας πολλά αναπτυξιακά προγράμματα για την ενίσχυση της οικονομίας, την προστασία των μειονοτήτων, την προστασία και προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών και γενικότερα για την ευημερία της περιοχής. Η δράση και το ενδιαφέρον της ΕΕ δεν έμεινε μόνο στην αναπτυξιακή βοήθεια. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του 1997 τέθηκαν οι βάσεις για μια πιο στενή συνεργασία προωθώντας την «περιφερειακή προσέγγιση» που περιλάμβανε διμερείς συμφωνίες βασισμένες σε οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες⁵⁶. Στην συνέχεια ακολούθησαν μια σειρά από διμερείς, πολυμερείς, ευρωπαϊκές και διεθνείς πρωτοβουλίες, οι οποίες είχαν όλες ως κοινό στόχο την ενίσχυση των οικονομιών, την επιρράτηση της ειρήνης και της σταθερότητας και την στενότερη συνεργασία σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο.

Η ΕΕ αποτελεί τον μεγαλύτερο δωρητή της περιοχής έχοντας προωθήσει περίπου 6 δισ ευρώ για αναπτυξιακή υποστήριξη. Μάλιστα συμπεριλαμβανομένων και των διμερών

⁵⁶ http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/index.htm

και ανθρωπιστικών βοθηιών το ποσό έχει ξεπεράσει τα 20 δις ευρώ⁵⁷. Βέβαια απαραίτητη προϋπόθεση για να είναι επιλέξιμες για την κοινοτική βοήθεια, οι χώρες οφείλουν να σέβονται τις αρχές της δημοκρατίας, το κράτος δικαίου, τα δικαιώματα του ανθρώπου και των μειονοτήτων και τις θεμελιώδεις ελευθερίες⁵⁸ και να πληρούν τις προϋποθέσεις που όρισε το Συμβούλιο το 1997 (βλ. παρακάτω). Η Επιτροπή εξετάζει κάθε φορά την τήρηση των εν λόγω προϋποθέσεων και υποβάλει κατά τον δέοντα τρόπο προτάσεις σχετικά με την επιλεξιμότητα για βοήθεια.

Το **Σύμφωνο Σταθερότητας για τη Νοτιά Ανατολική Ευρώπη** (1999) αποτελεί την πρώτη σημαντική προσπάθεια της Διεθνούς Κοινότητας, με πρωτεργάτη την Ευρωπαϊκή Ένωση, για «την ενδυνάμωση της ειρήνης, της δημοκρατίας, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της οικονομικής ευημερίας με στόχο την επίτευξη της σταθερότητας σε όλη την περιοχή»⁵⁹. Η πρωτοβουλία αυτή δεν είναι αποκλειστικά για τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων αλλά περιλαμβάνει και άλλες χώρες της Νοτιανατολικής Ευρώπης, όπως τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία και τη Μολδαβία. Η Υπόλοιπες χώρες της Νοτιανατολικής Ευρώπης, η Ουγγαρία, η Σλοβενία, Σλοβακία και η Τσεχία έχουν μεταβεί στο επίπεδο των κρατών μελών της ΕΕ και από ‘αποδέκτες’ της βοήθειας είναι μετά και την ένταξη τους στην Ένωση (1^η Μαΐου 2004) ‘χώρες βοηθοί’.

Το Σύμφωνο Σταθερότητας είναι μία πολιτική πρωτοβουλία στο να ενθαρρύνει και να ενδυναμώσει την συνεργασία μεταξύ των χωρών της Νοτιανατολικής Ευρώπης στο οποίο συμμετέχουν 40 χώρες και οργανισμοί από όλον τον κόσμο, ανάμεσά τους η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τα κράτη μέλη της ΕΕ, η Βορειοατλαντική Συμμαχία (ΝΑΤΟ), ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ), ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, οι ΗΠΑ, η Ρωσία, η Ιαπωνία, η Ουγγαρία, ο Καναδάς, η Νορβηγία, η Τουρκία και η Ελβετία.

⁵⁷ http://europa.eu.int/comm/europeaid/projects/cards/pdf/gl_2003_en.pdf

⁵⁸ “Third Annual Report from the Commission: The Stabilisation and Association Process for the South East Europe”, Brussels 30.03.2004, pp. 10

⁵⁹ Stability Pact for South Eastern Europe, Cologne Document, Cologne, 10 June 1999

Οι στόχοι⁶⁰ του Συμφώνου Σταθερότητας έχουν ως αφετηρία τον απώτερο και κυρίαρχο σκοπό της ειρήνης, της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της οικονομικής ευημερίας. Έτσι, τα μέλη του Συμφώνου Σταθερότητας επικεντρώνονται στην:

- πρόληψη και παύση των συγκρούσεων ως προϋπόθεση για την διαρκή σταθερότητα στην περιοχή.
- δημιουργία προϋποθέσεων για μια ώριμη διαδικασία εκδημοκρατισμού βασισμένη στις ελεύθερες και δίκαιες εκλογές, στους κανόνες δικαίου και στον πλήρη σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.
- δημιουργία ειρηνικών και καλών γειτονικών σχέσεων στην περιοχή
- προστασία της πολυεθνικής διαφορετικότητας των χωρών στην περιοχή και των μειονοτήτων
- δημιουργία ζωντανών οικονομιών της αγοράς
- ενίσχυση της οικονομικής συνεργασίας στην περιοχή και γενικότερα των σχέσεων των χωρών με την υπόλοιπη Ευρώπη και τον κόσμο.
- αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, της διαφθοράς και της τρομοκρατίας
- πρόληψη του εξαναγκασμού μετακίνησης του πληθυσμού
- εξασφάλιση μιας ασφαλούς επιστροφής των προσφύγων στις πατρίδες τους
- δημιουργία των συνθηκών εκείνων για τις χώρες της Νοτιανατολικής Ευρώπης για την πλήρη ενσωμάτωση σε πολιτικές, οικονομικές και αμυντικές δομές των επιλογών τους.

Πέραν του Συμφώνου Σταθερότητας που αποτελεί μια διεθνή συνεργασία με χώρες, οργανισμούς και προγράμματα από όλον τον κόσμο, η ΕΕ προχώρησε σε μια ακόμη πιο στενή (διμερή) σχέση με τα Δυτικά Βαλκάνια, την προώθηση της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (ΔΣΣ). Η αρχή της όλης πρωτοβουλίας ξεκίνησε από το

⁶⁰ Stability Pact for South Eastern Europe, Cologne Document, Cologne, 10 June 1999

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Φείρα (19-20/6/2000) με την καθιέρωση της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης . Στα Συμπεράσματά του αναγνωρίσθηκε στις εν λόγω χώρες η ιδιότητα του εν δυνάμει υποψηφίου για ένταξη στην ΕΕ (potential candidate for E.U. membership countries)⁶¹. Στη συνέχεια το καθεστώς των χωρών αυτών ως δυνητικών υποψηφίων επιβεβαιώθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας, στη συνάντηση κορυφής ΕΕ-Δυτικών Βαλκανίων του Ζάγκρεμπ (Νοέμβριος 2000), στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης, τον Δεκέμβριο του 2002 και τέλος στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και τη Συνάντηση Κορυφής ΕΕ-Δυτ. Βαλκανίων στη Θεσσαλονίκη, στις 19-20 και 21 Ιουνίου του 2003.

Η Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης πέραν του ότι προσφέρει ένα θεσμοθετημένο πλαίσιο εμπορικών σχέσεων, αναπτυξιακής βοήθειας και προώθησης των ευρωπαϊκών αξιών και νορμών, προχωράει ένα βήμα παραπέρα και καινοτομεί με την επιπλέον αναγνώριση της ιδιότητας του εν δυνάμει υποψήφιου μέλους της ΕΕ⁶². Το γεγονός αυτό αντικατοπτρίζει την επιθυμία της ΕΕ να βοηθήσει τις Βαλκανικές χώρες στην μετάβασή τους από την κατάσταση της οικονομικής υπανάπτυξης, πολιτικής αστάθειας και απομονωτισμού στα ευρωπαϊκά επίπεδα. Μια τέτοια μετάβαση και προσέγγιση της Ευρωπαϊκής οικογένειας θα συμβάλει στην εξασφάλιση της ειρήνης, σταθερότητας και ευημερίας, παράγοντας απαραίτητος και για την εσωτερική και εξωτερική ασφάλεια της ίδιας της ΕΕ, μέσα από την προοπτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και της απόλαυσης της των αγαθών της ευημερίας και ειρήνης που απολαμβάνουν τα κράτη μέλη⁶³.

⁶¹ David Dhinnemore, “Stabilisation and Association Agreements: Europe Agreements for the Western Balkans?”, *European Foreign Affairs*, Vol. 8, 2003, pp.77-103

⁶² David Dhinnemore, “Stabilisation and Association Agreements: Europe Agreements for the Western Balkans?”, *European Foreign Affairs*, Vol. 8, 2003, pp.77-103

⁶³ «Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα Βαλκάνια», Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών εκδόσεις Σάκουλας, Αθήνα –Κομοτηνή 1996, σελ. 165-174

2.2.1. Η Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης : το βασικότερο μέσο στήριξης των Δυτικών Βαλκανίων.

Η **Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης** αποτελεί το βασικό πολιτικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις σχέσεις της με τα Δυτικά Βαλκάνια (Αλβανία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Κροατία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία Μακεδονίας, Σερβία και Μαυροβούνιο). Σχεδιάστηκε για να ενθαρρύνει και να υποστηρίξει την εσωτερική αναδιοργάνωση των χωρών της Νοτιανατολικής Ευρώπης. Προτεραιότητες του είναι η εγκαθίδρυση της δημοκρατίας βασισμένη στους κανόνες δικαίου, στην ανάπτυξη της οικονομίας της αγοράς και στην αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες κάθε χώρας. Βασίζεται στην βοήθεια, τις εμπορικές προτιμήσεις, το διάλογο, τις τεχνικές συμβουλές και εν τέλει στην συμβατική σχέση. Η Ένωση συμβάλλει σταθερά όχι μόνο στη σταθερότητα και την ευημερία των χωρών αυτής της περιοχής, αλλά και στη σταδιακή εναρμόνιση των νομικών και οικονομικών συστημάτων τους με τα αντίστοιχα δικά της. Απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη μιας χώρας στη Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης, όπως έχει θέσει και προσδιορίσει λεπτομερώς το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της ΕΕ (Απρίλιος 1997) και το τελικό ανακοινωθέν Ζάγκρεμπ, (Νοέμβριος 2000), είναι η αποδοχή της **αρχής της αιρεσιμότητας**, ότι δηλαδή πλεονεκτήματα κοινοτικής πολιτικής θα χορηγούνται ως ανταμοιβή στις χώρες των Δυτ. Βαλκανίων εφόσον αυτές τηρούν τις προϋποθέσεις της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης⁶⁴.

Συγκεκριμένα, οι προϋποθέσεις⁶⁵ της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης, όπως διασαφηνίστηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το 1997 είναι:

(α) αποδείξεις για έμπιστες δεσμεύσεις για την δημοκρατική αναμόρφωση και πρόοδο σε συνδυασμό με μία γενική αναγνώριση standards των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

⁶⁴ www.mfa.gr/greek/foreign_policy/eu/eu_relations/balkans_western_stabilization.html

⁶⁵ “Regional Strategy Paper 2002-2006, CARDS Assistance Programme to the Western Balkans”, European Commission, pp.. 24

και του σεβασμού των μειονοτήτων, συμπεριλαμβανομένων και δεσμεύσεων για διευκόλυνση της επιστροφής προσφύγων.

(β) μία έμπιστη δέσμευση για οικονομική αναμόρφωση

(γ) προθυμία για ανάπτυξη της περιφερειακής οικονομίας και των πολιτικών σχέσεων και δέσμευση για καλές γειτονικές σχέσεις.

(δ) συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις της Συμφωνίας Ειρήνης και το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία.

(ε) σεβασμός των προϋποθέσεων που τίθενται από το Συμβούλιο.

Μέσω της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης προσφέρεται μια σταθερή και νομιμοποιημένη βάση συνεργασίας για την εγκαθίδρυση της ειρήνης, της σταθερότητας και της οικονομικής ανάπτυξης. Επίσης καθορίζονται ξεκάθαρα οι στόχοι και οι δράσεις στους τομείς υποστήριξης ενώ απαιτείται και μία επίσημη δέσμευση από μέρους των χωρών για μια εποικοδομητική συνεργασία.

Βασικά Μέσα για την Εφαρμογή της ΔΣΣ

Τα βασικά μέσα για την εφαρμογή της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης είναι *i) οι Συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης, ii) η παροχή αυτόνομων εμπορικών μέτρων, iii) η Κοινοτική Βοήθεια για την Ανασυγκρότηση, Ανάπτυξη και Σταθεροποίηση (CARDS) και iv) η περιφερειακή πολιτική και η περιφερειακή συνεργασία.*

I. Συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης

Ο σημαντικότερος πυλώνας της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης είναι η κατάλληλη σύναψη **Συμφωνιών Σταθεροποίησης και Σύνδεσης** (Stabilization and Association Agreements-SAA) σε διμερές πλαίσιο κάθε χώρας ξεχωριστά με την ΕΕ.

Με τις **Συμφωνίες Σταθεροποίησης & Σύνδεσης**, για τις οποίες είναι κατ' αρχήν επιλέξιμες και οι πέντε χώρες, εφόσον πληρούν τις σχετικές προϋποθέσεις, δημιουργείται

διμερής συμβατικός δεσμός της κάθε χώρας με την ΕΕ. Τα βασικά στοιχεία που συνθέτουν το περιεχόμενο μιας τέτοιας Συμφωνίας είναι: θεσμοθέτηση πολιτικού διαλόγου, απαρίθμηση των υποχρεώσεων της συμβαλλόμενης χώρας που απορρέουν από την αιρεσιμότητα, θεσμοθέτηση περιφερειακής συνεργασίας με τις άλλες χώρες της περιοχής, σταδιακή εγκαθίδρυση ζώνης ελευθέρων συναλλαγών με την ΕΕ (το μεγαλύτερο μέρος των διατάξεων της Συμφωνίας είναι εμπορικού περιεχομένου), συμπεριλαμβανομένης ελεύθερης κυκλοφορίας εργαζομένων, κεφαλαίων και υπηρεσιών. Υπάρχει επίσης ειδικό κεφάλαιο Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων, θεσμοθέτησης συνεργασίας σε διάφορους τομείς όπως παιδεία, περιβάλλον, τουρισμός, επενδύσεις, πολιτισμός, μεταφορές, ενέργεια κλπ. Επειδή κάθε Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης είναι "μεικτή", δηλαδή άπτεται αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της ΕΕ απαιτείται συνήθως μια περίπου διετία μέχρι να ολοκληρωθούν οι απαιτούμενες κοινοβουλευτικές επικυρώσεις. Ως τότε, σύμφωνα με την καθιερωθείσα πρακτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ισχύει η λεγόμενη "Ενδιάμεση Συμφωνία" που αποτελείται μόνο από τις εμπορικού περιεχομένου διατάξεις της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης.

Μέχρι στιγμής μόνο η Κροατία και η Πρώην Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας έχουν υπογράψει Συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις Βρυξέλλες στις 12 Δεκεμβρίου 2003 υποβλήθηκε η Έκθεση της Επιτροπής για την ετοιμότητα της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης και δόθηκε η δυνατότητα έναρξης των διαπραγματεύσεων για την υπογραφή Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης. Παρόμοια έκθεση σκοπιμότητας για τη Σερβία και το Μαυροβούνιο βρίσκεται τώρα υπό επεξεργασία, ενώ συνεχίζονται οι διαπραγματεύσεις για τη σύναψη Συμφωνίας με την Αλβανία, η οποίες άνοιξαν τον Ιανουάριο του 2003⁶⁶.

II. Αυτόνομα Εμπορικά Μέτρα- Εμπορική Φιλελευθεροποίηση

⁶⁶ Συμπεράσματα της Ιταλικής Προεδρίας από το τελικό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών στις 12 Δεκεμβρίου 2003.

Η ΕΕ έχει παραχωρήσει στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων από το Σεπτέμβριο του 2000, καθεστώς **ασύμμετρης εμπορικής φιλελευθεροποίησης** δηλαδή έχει καταργήσει μονομερώς τους δασμούς για τα προϊόντα των χωρών της περιοχής που εισάγονται στην ΕΕ, με στόχο να ενθαρρυνθούν οι εξαγωγές τους στην κοινοτική αγορά και έτσι να ενδυναμωθεί η οικονομία τους. Οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων απολαμβάνουν την αφορολόγητη είσοδο στην ευρωπαϊκή αγορά για όλα τα προϊόντα συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών προϊόντων χωρίς ποσοτικούς περιορισμούς, με εξαίρεση κάποια αλιευτικά προϊόντα, το βοδινό και το κρασί. Η καθιέρωση των εξαιρετικών εμπορικών μέτρων της ΕΕ για τα Δυτικά Βαλκάνια το Σεπτέμβριο 2000 παρέχει στην περιοχή, για όλα σχεδόν τα εμπορεύματα, ομοιόμορφη, ευρεία και ελεύθερη πρόσβαση στην αγορά της Ένωσης. Τα εμπορικά μέτρα εγγαθιστούν ένα ενιαίο σύστημα προτιμήσεων για τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων και αποτελούν το μέσο για μια σταδιακή εμπορική απελευθεροποίηση⁶⁷.

Η ΕΕ είναι τώρα ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος με πάνω από το μισό των συνολικών εξαγωγών των Βαλκανικών χωρών να πηγαίνουν στις ευρωπαϊκές αγορές⁶⁸. Μάλιστα τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε μια σημαντική αύξηση των εξαγωγών των Βαλκανικών χωρών στην ΕΕ. Σε ποσοστιαίες μονάδες, οι εισαγωγές της ΕΕ έχουν αυξηθεί κατά 40% περίπου από τον Σεπτέμβριο του 1999. Και αντίστοιχα η ΕΕ είναι μακράν η σημαντικότερη εξαγωγική αγορά για τις πέντε χώρες των Δ. Βαλκανίων, απορροφώντας περίπου το 60% των εξαγωγών τους (βλ. Πίνακα 3⁶⁹). Όπως φαίνεται από το σχεδιάγραμμα του Πίνακα 4⁷⁰, η Κροατία είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγέας, κατέχοντας σχεδόν το μισό του συνόλου των εξαγωγών και των πέντε Βαλκανικών Χωρών. Γενικά, με την Επέκταση των Εμπορικών Μέτρων, η πλειοψηφία των χωρών αυτών παρουσίασε αύξηση των εξαγωγικών δραστηριοτήτων τους. Οι Κροατικές εξαγωγές στην ΕΕ έχουν

⁶⁷ “Third Annual Report from the Commission: The Stabilisation and Association Process for the South East Europe”, Brussels 30.03.2004, pp. 9-13

⁶⁸ http://europa.eu.int/comm/europeaid/projects/cards/index_en.htm

⁶⁹ “Third Annual Report from the Commission: The Stabilisation and Association Process for the South East Europe”, Brussels 30.03.2004, pp. 29-30

⁷⁰ “Second Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe”, Commission of the European Communities, Brussels, 26.03.2003

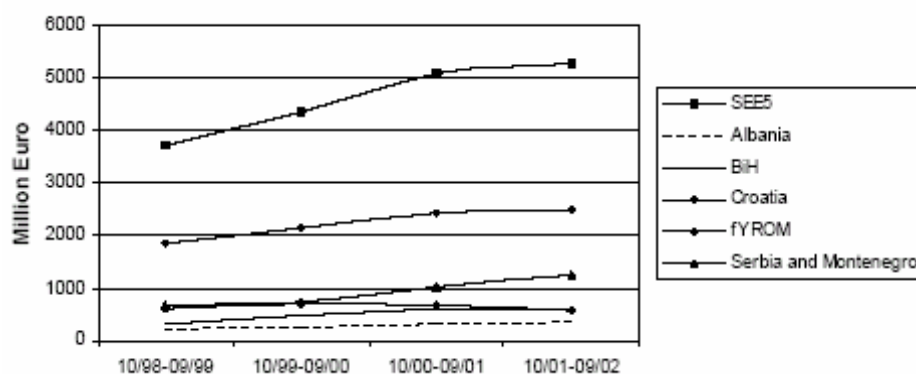
αυξηθεί κατά 15%. Η Σερβία και το Μαυροβούνιο πέτυχαν πάνω από 100% αύξηση, ενώ η Αλβανία πλησίασε αύξηση 44% και η Βοσνία και Ερζεγοβίνη έφθασε το 70% αύξηση των εξαγωγών τους. Μόνο η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας παρουσιάζει μείωση του ποσοστού των εξαγωγών της από την κρίση του Κοσσυφοπεδίου το 1999. Άξιο αναφοράς είναι η διαφορά μόλις ενός χρόνου, όπου το 2001 η Σερβία και το Μαυροβούνιο παρουσίαζαν αύξηση 70% και η Αλβανία και η Βοσνία και Ερζεγοβίνη 30% ⁷¹. Η διαφορά μεταξύ μόλις ενός χρόνου αποδεικνύει για ακόμη μια φορά τη δυναμική αυτών των χωρών να εξελιχθούν σε σημαντικούς οικονομικούς και εμπορικούς παράγοντες της περιοχής.

Πίνακας 3 : Αριθμός εξαγόμενων προϊόντων από τα Δυτικά Βαλκάνια στην ΕΕ και εφαρμοζόμενοι δασμοί κατά τα έτη 1999 και 2002

Χώρες	Εξαγωγές (εκατ. ευρώ)		Μεταβολή (%)	Μερίδιο εισαγωγών ΕΕ (%)	
	1999	2002	2002/1999	1999	2002
Αλβανία	228	330	44	0,030	0,035
Βοσνία - Ερζεγοβίνη	358	624	75	0,047	0,066
Κροατία	1892	2357	25	0,251	0,250
πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας	591	552	-7	0,078	0,058
Σερβία και Μαυροβούνιο	563	1.287	129	0,075	0,136
ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	3663	5150	42	0,481	0,545

⁷¹ ο.π. σελ 21

Πίνακας 4: Εισαγωγές της ΕΕ από τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων⁷²

III. Κοινοτική Βοήθεια για την Ανασυγκρότηση, Ανάπτυξη και Σταθεροποίηση - CARDS

Μέσα από τη Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης η χρηματική βοήθεια εντάχθηκε σε ένα θεσμοθετημένο σύστημα, με αποτέλεσμα η χρηματοδοτική δραστηριότητα της ΕΕ να αποκτήσει μεγαλύτερη σημασία και παράλληλα αναγκαιότητα. Τον Μάιο του 2000 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε ένα καινούργιο πρόγραμμα τη **Κοινοτική Βοήθεια για την Ανασυγκρότηση, Ανάπτυξη και Σταθεροποίηση - CARDS** (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization) με σκοπό να απλοποιήσει και να επιταχύνει την ενίσχυση στις πέντε χώρες μέσα στο πλαίσιο της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης. Το σκεπτικό της ενέργειας αυτής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ήταν η θέσπιση, για λόγους αποτελεσματικότητας, ενός ενιαίου νομικού πλαισίου για την παροχή συνδρομής στις χώρες των Βαλκανίων, το οποίο θα αντικαταστήσει τα πολλαπλά υφιστάμενα μέσα, ιδίως δε τα προγράμματα OBNOVA⁷³ και PHARE⁷⁴. Προβλέπει συνολικό ενδεικτικό ποσό ύψους 4,65 εκατομ. ευρώ για την περίοδο

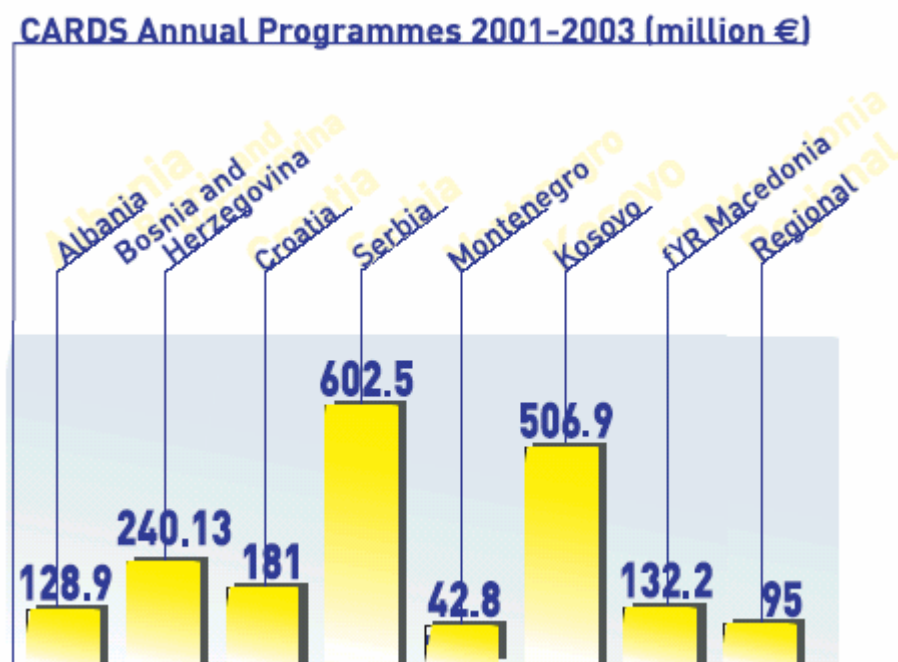
⁷² Second Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe, Commission of the European Communities, Brussels, 26.03.2003

⁷³ Αποτελεί ένα πρόγραμμα ανοικοδόμησης με στόχο να διευκολύνει την επιστροφή των Προσφύγων

⁷⁴ Το πρόγραμμα PHARE είναι ένα όργανο της ΕΕ οικονομικής βοήθειας για τις υπό ένταξη χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης για την βοήθεια στην προσπάθεια τους προς την πλήρη ένταξη στην ΕΕ. Για την περίοδο 2000-2006 το πρόγραμμα προωθεί περίπου 11 δις ευρώ για συγχρηματοδότηση στην θεσμική οικοδόμηση, την

2000-2006⁷⁵. Ενδεικτικά, στον παρακάτω πίνακα 5⁷⁶ φαίνεται η κατανομή της οικονομικής βοήθειας για την περίοδο 2000-2003 στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων ξεχωριστά.

Πίνακας 5

Η κύριος στόχος της Κοινοτικής Βοήθειας είναι να υποστηρίξει την συμμετοχή των χωρών στη Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης. Περαιτέρω, το πρόγραμμα στοχεύει α) στην ανοικοδόμηση, βοήθεια στους μετανάστες και εικοπισμένα άτομα, και στην σταθεροποίηση της περιοχής, β) στην ανάπτυξη ενός θεσμικού και νομοθετικού, οικονομικού και κοινωνικού πλαισίου με γνώμονα τις αξίες και τα πρότυπα στα οποία βασίζεται η ΕΕ, γ) στην ενίσχυση μιας διαρκούς οικονομικής ανάπτυξης και στην αναδιοργάνωση της οικονομίας οροθετημένη προς την ελεύθερη αγορά, δ) στην κοινωνική ανάπτυξη με ειδική αναφορά στην μείωση της φτώχειας, στην ισότητα των φύλων, στη

ενίσχυση της δημόσιας διοίκησης και θεσμών και γενικά την βοήθεια για την σύγκλιση νομοθετική, οικονομική και κοινωνική με την ΕΕ.

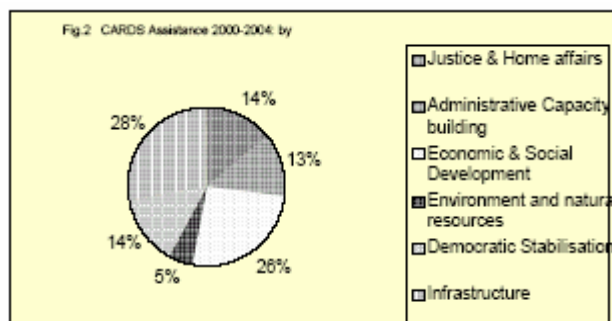
⁷⁵ 2308^η Σύνοδος του Συμβουλίου για τις Γενικές και Εξωτερικές Υποθέσεις, Βρυξέλες, 20 Νοεμβρίου 2000

⁷⁶ http://europa.eu.int/comm/europeaid/projects/cards/pdf/gl_2003_en.pdf

μόρφωση, και στην αποκατάσταση του περιβάλλοντος του περιβάλλοντος, ε) στην ανάπτυξη στενότερων σχέσεων μεταξύ των χωρών μεταξύ τους και στ) στην ενίσχυση της περιφερειακής, διακρατικής, διασυνοριακής και διαπεριφερειακής συνεργασίας των χωρών μεταξύ τους και μεταξύ των χωρών και της ΕΕ⁷⁷.

Ο πίνακας 6⁷⁸ παρουσιάζει σε ποιους τομείς έχει δοθεί περισσότερο βάρος. Προτεραιότητα έχει δοθεί για την ανοικοδόμηση και την αντιμετώπιση των προβλημάτων των προσφύγων, ενώ αυξημένο είναι και το ενδιαφέρον για την ανάπτυξη αποτελεσματικού Συστήματος Διοίκησης των Δικαστικών και Εσωτερικών Υποθέσεων⁷⁹. Η επιμονή σε αυτούς τους τομείς εξηγείται από το γεγονός ότι τα προγράμματα δημιουργίας αρμόδιων θεσμικών οργάνων και δικαστικών συστημάτων έχουν θετική επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη και μεταρρύθμιση⁸⁰.

Πίνακας 6: Τάσεις της Κοινοτικής Βοήθειας στα Δυτικά Βαλκάνια (1998-2002)

Για να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες ανασυγκρότησης και να σταθεροποιηθεί η περιοχή, οι εκταμιεύσεις από τον προϋπολογισμό του CARDS ήταν αναλογικά μεγαλύτερες κατά τα πρώτα έτη της περιόδου. Συμπληρωματικό ποσό 71 εκατομμυρίων ευρώ (που αντιστοιχεί σε αύξηση περίπου 13%) χορηγήθηκε στα Δυτικά Βαλκάνια από τον

⁷⁷ Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Κανονισμός Συμβουλίου(No 2666/2000), 5 Δεκέμβριος 2000

⁷⁸ http://europa.eu.int/comm/europeaid/projects/cards/pdf/gl_2003_en.pdf

⁷⁹ Second Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe, Commission of the European Communities, Brussels, 26.03.2003, σελ. 23

⁸⁰ Third Annual Report from the Commission: The Stabilisation and Association Process for the South East Europe, Brussels 30.03.2004, σελ. 9-10

προϋπολογισμό του 2004. Η Επιτροπή ενέκρινε αναθεωρημένο χρηματοδοτικό πρόγραμμα για τα έτη 2005 και 2006, που προβλέπει ετήσια αύξηση ύψους 70 περίπου εκατομμυρίων ευρώ για τα Δυτικά Βαλκάνια. Η αύξηση θα επιτρέψει στο CARDS να συνεχίσει την κάλυψη αναγκών μέχρι το τέλος της τρέχουσας δημοσιονομικής περιόδου.

Η Κοινοτική Βοήθεια είναι επίσης προσανατολισμένη σε μια σειρά δράσεων ανεξάρτητων αλλά και συμπληρωματικών πολλές φορές των προγραμμάτων CARDS. Ήδη από το 1992 η Ένωση έχει αναλάβει υποχρεώσεις ύψους 1 δισεκατομμυρίου ευρώ περίπου με τη μορφή **μακροοικονομικής βοήθειας**⁸¹, από τα οποία τα 873 εκατομμύρια είχαν εκταμιευτεί μέχρι το τέλος του 2003. Προς το παρόν έχουν αναληφθεί δύο δράσεις· στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (60 εκατομ. ευρώ) και στη Σερβία και Μαυροβούνιο (200 εκατομ. ευρώ). Η ΕΚ ενέκρινε περαιτέρω πρόταση για μακροοικονομική βοήθεια για την Αλβανία (25 εκατομ. ευρώ). Η ΕΚ παρέχει επίσης σημαντική χρηματοδοτική στήριξη σε **διεθνείς φορείς και προσωρινές διοικήσεις** στην περιοχή, όπως στα OHR και UNMIK και, από το 2004, στην υπηρεσία του ειδικού συντονιστή του Συμφώνου Σταθερότητας για την Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Ένα μέσο που αναπτύχθηκε αρχικά στο πλαίσιο των προσπαθειών της ΕΕ να βοηθήσει τις υποψήφιες χώρες να ενισχύσουν τη διοικητική τους ικανότητα και επεκτάθηκε και στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων είναι η **συνεργασία των διοικήσεων (twinning)**. Η συνεργασία αυτή προϋποθέτει την απόσπαση υπαλλήλων από τα κράτη μέλη της ΕΕ σε αντίστοιχους φορείς στην περιοχή. Μέχρι σήμερα έχει εφαρμοστεί στην Αλβανία, τη Βοσνία- Ερζεγοβίνη και την Κροατία και προετοιμάζεται η εφαρμογή της στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και στη Σερβία και το Μαυροβούνιο.

⁸¹ Η μακροοικονομική βοήθεια της ΕΚ αποτελεί μη στοχοθετημένη χρηματοδοτική στήριξη με τη μορφή μη επιστρεπτέων ενισχύσεων ή/και δανείων για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων αναγκών του ισοζυγίου πληρωμών και για τη στήριξη μεταρρυθμίσεων στο πλαίσιο προγραμμάτων αναπροσαρμογής από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ).

Εξίσου επιτυχές παράδειγμα μεταφοράς εμπειρίας αποτελεί η επέκταση το Δεκέμβριο 2003 στα Δυτικά Βαλκάνια των υπηρεσιών που παρέχει η **ΤΑΙΕΧ**⁸². Η Επιτροπή πρότεινε να επιτραπεί στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων να συμμετέχουν σε **διαγωνισμούς** στο πλαίσιο διαφόρων προενταξιακών προγραμμάτων (Phare, ISPA, SAPARD και προγραμμάτων για την Κύπρο, τη Μάλτα και την Τουρκία). Η δυνατότητα αυτή θα επιτρέψει στις εταιρείες της περιοχής να επιδιώξουν την ανάληψη συμβάσεων, να εξοικειωθούν με τις διαδικασίες διαγωνισμών, να επωφεληθούν από περισσότερες επιχειρηματικές ευκαιρίες και να δημιουργήσουν δεσμούς με οικονομικούς παράγοντες στις σχετικές χώρες. Η εφαρμογή του «Θεματολογίου της Θεσσαλονίκης»⁸³ εξελίσσεται καλώς. Οι δεσμεύσεις της Θεσσαλονίκης αποτελούν, ωστόσο, κοινές αναλήψεις υποχρεώσεων και απαιτούν συγκεκριμένα μέτρα εκ μέρους των ίδιων των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων καθώς και της ΕΕ⁸⁴.

Σε ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που ακολούθησε, **«Ανοίγοντας το δρόμο για ένα Νέο Μέσο Γειτνίασης»** (NMG)⁸⁵ που δημοσιεύθηκε τον Ιούλιο 2003 καθορίστηκαν τέσσερις στόχοι για το εν λόγω μέσο: (1) προώθηση βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης, (2) συνεργασία για την αντιμετώπιση των κοινών προκλήσεων σε τομείς όπως το περιβάλλον, η δημόσια υγεία, η πρόληψη και η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, (3) εξασφάλιση αποτελεσματικών και ασφαλών συνόρων και (4) προώθηση τοπικών δράσεων "με επίκεντρο τον άνθρωπο". Στο πλαίσιο του NMG, προγράμματα που απευθύνονται στις γειτονικές χώρες και προετοιμάζονται για το χρονικό διάστημα 2004-2006 θα παράσχουν το πλαίσιο για ενισχυμένο συντονισμό μεταξύ των υφιστάμενων χρηματοδοτικών μέσων, ιδίως των Interreg, Tacis, CARDS και των προγραμμάτων διασυνοριακής συνεργασίας Phare. Το πρόγραμμα CARDS θα προσφέρει χρηματοδοτική

⁸² TAIEX (Technical Assistance and Information Exchange Office / Υπηρεσία ανταλλαγής πληροφοριών σε θέματα τεχνικής βοήθειας).

⁸³ Περισσότερα για το «Θεματολόγιο Θεσσαλονίκης για τα Δυτικά Βαλκάνια» στην ηλεκτρονική διεύθυνση της Ελληνικής Προεδρίας της ΕΕ του Α' εξαμήνου του 2003, www.ue2003.gr

⁸⁴ "Third Annual Report from the Commission: The Stabilisation and Association Process for the South East Europe", Brussels 30.03.2004, pp. 11-12

⁸⁵ COM (2003) 393, «Ανοίγοντας το δρόμο για ένα νέο μέσο γειτνίασης», Βρυξέλλες, 01/07/2003

συνεισφορά ύψους 45 εκατομμυρίων ευρώ για τα εν λόγω προγράμματα ως τμήμα της περιφερειακής του στρατηγικής κατά τα συγκεκριμένα τρία έτη⁸⁶.

IV. Περιφερειακή Συνεργασία

Η Περιφερειακή συνεργασία αποτελεί ένα από τα κύρια στοιχεία της ΔΣΣ και είναι βασισμένη στο μοντέλο ολοκλήρωσης και συνεργασίας της ΕΕ⁸⁷. Στη σύνοδο κορυφής στο Ζάγκρεμπ το Νοέμβριο του 2000 οι Ευρωπαίοι ηγέτες διακήρυξαν ότι «η επαναπροσέγγιση θα προχωρήσει χέρι με χέρι με την διαδικασία την ανάπτυξης της περιφερειακής συνεργασίας». Η Περιφερειακή Συνεργασία είναι ουσιαστικά μία επέκταση της ίδιας της φιλοσοφίας της ΕΕ ότι η βαθύτερη συνεργασία με τις γειτονικές χώρες είναι μία πορεία για την εθνική και περιφερειακή σταθερότητα και ανάπτυξη και ότι τέτοια συνεργασία υπηρετεί το κοινό συμφέρον για όλες τις ενδιαφερόμενες χώρες⁸⁸. Για αυτό το λόγο, υπό το πρόγραμμα CARDS, χρηματοδοτούνται 197 εκατομμύρια ευρώ για την περίοδο 2002-2004 για την ανάπτυξη περιφερειακών προγραμμάτων.

Οι τέσσερις μεγάλες προκλήσεις⁸⁹ –στόχοι που θέτει η περιφερειακή συνεργασία και αντανακλούν και τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν από κοινού όλες οι χώρες είναι:

1. **Η διαχείριση των συνόρων.** Μια τέτοια προοπτική οδηγεί στην στενή συνεργασία μεταξύ των χωρών για την μείωση των διασυνοριακών εγκλημάτων, την αύξηση του περιφερειακού και διεθνούς εμπορίου και την εγκαθίδρυση της σταθερότητας και ασφάλειας των παραμεθόριων περιοχών. Η αποτελεσματική διαχείριση των συνόρων θα συμβάλει αφενός στην εξασφάλιση της ασφάλειας και ελευθερίας στην περιοχή και αφετέρου θα ενισχύσει το βιοτικό επίπεδο των λαών

⁸⁶ “Third Annual Report from the Commission: The Stabilisation and Association Process for the South East Europe”, Brussels 30.03.2004, pp. 10

⁸⁷ http://europa.eu.int/comm/europraid/projects/cards/regional_en.htm

⁸⁸ “Regional Strategy Paper 2002-2006, CARDS Assistance Programme to the Western Balkans”, European Commission

⁸⁹ “Regional Strategy Paper 2002-2006, CARDS Assistance Programme to the Western Balkans”, European Commission, σελ 15-17

με την ανάπτυξη του εμπορίου μεταξύ των κρατών και την ενίσχυση των διαπολιτιστικών δραστηριοτήτων.

2. **Η προστασία των μειονοτήτων και η προώθηση της δράσης της κοινωνίας των πολιτών.** Η συνεργασία μεταξύ των χωρών απαιτείται για τη διευκόλυνση της επιστροφής των προσφύγων, την προστασία των δημοκρατικών ελευθεριών και τον σεβασμό της πολιτιστικής, θρησκευτικής και γλωσσικής διαφορετικότητας. Επίσης, τα κράτη καλούνται για εντονότερη και αποδοτικότερη συνεργασία μεταξύ των κυβερνήσεων της περιοχής καθώς και για μια πιο δραστήρια δράση της κοινωνίας των πολιτών μέσω των μέσων ενημέρωσης, των μη-κυβερνητικών οργανώσεων και της συμμετοχής του ευρύτερου πληθυσμού.
3. **Η βελτίωση των ικανοτήτων των κρατικών θεσμών και ενίσχυση της μεταξύ τους συνεργασίας.** Ιδιαίτερη προσοχή έχει δοθεί στην λειτουργία των κρατικών υπηρεσιών, στην ενίσχυση της δημόσιας διοίκησης, στην χρηματοοικονομική και δημοσιονομική διαχείριση, στις αστυνομικές ικανότητες, στις εσωτερικές και δικαστικές υποθέσεις, στις εμπορικές συμφωνίες και στην οικειοποίηση του κοινοτικού κεκτημένου. Στον τομέα αυτόν έχει προωθηθεί παράλληλα το πρόγραμμα SIGMA⁹⁰, (Υποστήριξη για να βελτίωση της Διακυβέρνησης και Διαχείρισης) το οποίο στοχεύει στην εγκαθίδρυση νομιμοποιημένων θεσμικών δομών για αποτελεσματικούς, αξιόπιστους και υπεύθυνους δημόσιους θεσμούς υπό τον έλεγχο δημοκρατικών ελεγμένων δημόσιων αρχών που θα λειτουργούν κάτω από τους κανόνες δικαίου. Οι χώρες καλούνται να ενισχύσουν τις θεσμικές δυνατότητες των διοικήσεών τους με σκοπό την επικέντρωσή τους στους πιο προβληματικούς τομείς, όπως στην αναμόρφωση της κοινωνίας, στην οικονομική και χρηματοοικονομική διαχείριση, στην εφαρμογή των εμπορικών συμφωνιών και στην εξέταση του δικαστικού τομέα, με παράλληλη προσπάθεια

⁹⁰ Αποτελεί μια πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ), κυρίως χρηματοδοτούμενη από την Ε. Επιτροπή και εφαρμοσμένη από τον ΟΟΣΑ.

εναρμόνισης των νομοθεσιών, την εισαγωγή standards και την εξοικείωση με το ευρωπαϊκό κοινοτικό κεκτημένο, *acquis communautaire*.

4. **Η προώθηση κοινών λύσεων στον τομέα της μεταφοράς, ενέργειας και περιβάλλοντος.** Απαιτείται μια ισχυρή περιφερειακή συνεργασία για την αντιμετώπιση των προβλημάτων στην ενέργεια, την μεταφορά και το περιβάλλον. Υπό αυτήν την προοπτική είναι αναγκαία η ένταξη των εθνικών συστημάτων μεταφοράς σε ένα ευρύ περιφερειακό δίκτυο, η ανάπτυξη μιας περιφερειακής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και μία κοινή περιφερειακή προσέγγιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Η Νέα Εταιρική Σχέση

Τον Ιούνιο του 2003 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Θεσσαλονίκης υιοθετήθηκε το «Θεματολόγιο της Θεσσαλονίκης για τα Δυτικά Βαλκάνια» που προβλέπει ένα νέο είδος ευρωπαϊκών εταιρικών σχέσεων στο πλαίσιο της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης. Οι νέες αυτές εταιρικές σχέσεις μεταξύ των Δυτικών Βαλκανίων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα χρησιμεύσουν ως μέσα ελέγχου για κάθε κράτος ξεχωριστά. Θα ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε χώρας σύμφωνα με τις οποίες θα εκτιμάται η πρόοδος καθορίζοντας προτεραιότητες δράσης σε εθνικό επίπεδο για την υποστήριξη των προσπάθειών επίσπευσης της ενδεχόμενης προσχώρησης στην ΕΕ. Η Επιτροπή έχει ήδη παραδώσει προτάσεις σχετικά με τις πρώτες εταιρικές σχέσεις με τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων και αναμένεται πλέον η έγκριση από το Συμβούλιο⁹¹.

⁹¹ 2582^η Σύνοδος του Συμβουλίου των Γενικών Υποθέσεων και Εξωτερικών Σχέσεων, Βρυξέλλες, 17/05/2004

Ευρωπαϊκή Υπηρεσία για την Ανασυγκρότηση

Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία για την Ανασυγκρότηση⁹² ιδρύθηκε τον Φεβρουάριο του 2000 με κύρια ευθύνη τη διαχείριση της Ευρωπαϊκής βοήθειας στην Σερβία και το Μαυροβούνιο και στην Πρώην Γιουγκοσλαβία της Δημοκρατικής Μακεδονίας. Έχει την έδρα της στην Θεσσαλονίκη και παραρτήματα στην Πρίστινα, το Βελιγράδι, την Ποντιγκορζία και τα Σκόπια. Ως στόχοι της Υπηρεσίας τέθηκαν : α) η υποστήριξη της καλής διακυβέρνησης, της δημιουργίας θεσμών και κανόνων δικαίου, β) η συνέχεια της υποστήριξης της ανάπτυξης μιας οικονομίας της αγοράς και γ) η υποστήριξη της κοινωνικής ανάπτυξης και η ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών. Αποτελεί μέρος του Προγράμματος CARDS και κατ' επέκταση συμβάλλει στην εφαρμογή της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης. Γενικά, τα προγράμματα της Υπηρεσίας στοχεύουν στο να βοηθήσουν στην διαδικασία αναδιάθρωσης της όλης περιοχής και ειδικότερα στην ενίσχυση του κρατικού μηχανισμού, της αστυνομίας, των δικαστικών υπηρεσιών, των δημοσιονομικών μέσων και των τομέων της υγείας, της ενέργειας και των μεταφορών⁹³.

Αστυνομικές – Στρατιωτικές Επιχειρήσεις

Σημαντική συμβολή στην σταθερότητα και ασφάλεια της περιοχής παρέχουν μια σειρά από **αστυνομικές και στρατιωτικές αποστολές**. Οι αποστολές στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων αποτελούν μέρος των αποστολών Petersberg της Δυτικής Ευρωπαϊκής Ένωσης, κύρια δράση των οποίων είναι η ανθρωπιστική βοήθεια και οι αποστολές διάσωσης, η διατήρηση της ειρήνης (peacekeeping) και η διαχείριση κρίσεων συμπεριλαμβανομένης και της επιβολής της ειρήνης (peacemaking)⁹⁴. Η αστυνομικές αποστολές της ΕΕ αποτελούν απτή ένδειξη της συμβολής της Ένωσης στις προσπάθειες

⁹² <http://www.ear.eu.int/agency/main.htm>

⁹³ Για περισσότερα ανατρέξτε στην ιστοσελίδα <http://www.ear.eu.int>

⁹⁴ “Western European Union Council of Ministers Petersberg Declaration”, Bonn 19/06/1992 <http://www.cip.fuhem.es/ueh/documentos/ueo/92-petersberg.htm>

της διεθνούς κοινότητας για την προαγωγή της σταθερότητας και της ασφάλειας. Ενδεικτικό της μεγάλης σημασίας που αποδίδει η ΕΕ στα Δυτικά Βαλκάνια είναι το γεγονός ότι τρεις από τις τέσσερις αστυνομικές επιχειρήσεις τέτοιου τύπου βρίσκονται στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη και στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας.

ο Αστυνομική Αποστολή της ΕΕ στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη (EUPM)

Τον Ιανουάριο του 2003 εστάλη αστυνομική αποστολή της ΕΕ, **EUPM-E.U. Police Mission**, στην Πρώην Δημοκρατική Γιουγκοσλαβία της Μακεδονίας. Η ενέργεια αυτή αποτελεί την πρώτη αποστολή της ΕΕ για τη διαχείριση κρίσεων υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας και διαδέχεται τη Διεθνή Αστυνομική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών, της οποίας η αποστολή περατώθηκε στα τέλη του 2002⁹⁵. Ο βασικός στόχος της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Αποστολής είναι να θεσπίσει βιώσιμες ρυθμίσεις αστυνόμευσης υπό την ευθύνη της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, σύμφωνα με τη βέλτιστη ευρωπαϊκή και διεθνή πρακτική. Η Αποστολή απαρτίζεται από 500 αστυνομικούς από περισσότερες από τριάντα χώρες, δηλαδή από τα δεκαπέντε κράτη μέλη καθώς και άλλες δεκαοχτώ χώρες. Η EUPM συστάθηκε με απόφαση του Συμβουλίου της 11^{ης} Μαρτίου 2002, αποφασίστηκε θητεία τριών ετών, με ετήσιο προϋπολογισμό 38 εκατομμύρια ευρώ, εκ των οποίων τα 20 εκατομμύρια προέρχονται από τον προϋπολογισμό της Κοινότητας⁹⁶.

ο Επιχείρηση “CONCORDIA”

Στις 31 Μαρτίου του 2003 η Ευρωπαϊκή Ένωση εγκαινίασε την στρατιωτική επιχείρηση με όνομα **CONCORDIA** στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Η Επιχείρηση αυτή αποτελεί συνέχεια της επιχείρησης του ΝΑΤΟ, η οποία έληξε στις 31 Μαρτίου. Ενώ αρχικά προβλεπόταν να έχει εξάμηνη διάρκεια, στις 21 Ιουλίου 2003 το Συμβούλιο συμφώνησε να παραταθεί για ένα μικρό επί πλέον χρονικό

⁹⁵ «Ετήσια Έκθεση για την Αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της Εξωτερικής Βοήθειας το 2002», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2003

⁹⁶ <http://ue.eu.int/eupm/homePage/index.asp?lang=EL>

διάστημα, έως τις 15 Δεκεμβρίου 2003, μετά από αίτημα που απηύθυνε στην ΕΕ η κυβέρνηση της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Για την επιχείρηση αυτή χρησιμοποιήθηκαν πόροι και δυναμικό του ΝΑΤΟ και μετείχαν 350 στρατιωτικοί από δεκατέσσερις χώρες μη μέλη της ΕΕ και δεκατρία κράτη μέλη της ΕΕ. Βασικός στόχος της επιχείρησης ήταν, όπως το ζήτησε η κυβέρνηση της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, η περαιτέρω ενίσχυση της σταθερότητας και της ασφάλειας ώστε να μπορέσει να εφαρμοστεί η συμφωνία πλαίσιο της Οχρίδας, του Αυγούστου του 2001.⁹⁷

ο **Επιχείρηση EUPOL PROXIMA**

Με την λήξη της θητείας της επιχείρησης CONCORDIA στις 15 Δεκεμβρίου 2003 ξεκίνησε μία καινούργια στρατιωτική αποστολή η **Επιχείρηση EUPOL PROXIMA**, με απώτερο σκοπό την περαιτέρω υποστήριξη της ανάπτυξης μιας αποτελεσματικής και ειδικευμένης αστυνομική υπηρεσίας με ευρωπαϊκά standards. Η PROXIMA έχει ως στόχο να βοηθήσει τις αρχές της Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας να αναπτύξουν μια αποτελεσματική αστυνομική δύναμη με ευρωπαϊκά και διεθνή standards⁹⁸. Μεγάλη σημασία δίνεται στη δημιουργία λειτουργικών συνοριακών φυλακίων, ως προσπάθεια της ευρύτερης Ευρώπης για την προώθηση της κοινής διαχείρισης των συνόρων. Επιπλέον η ευρωπαϊκή αποστολή εργάζεται για την ανάπτυξη κοινών δράσεων με τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες σε ένα πλαίσιο περιφερειακής συνεργασίας με απώτερο στόχο την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και γενικότερα την αντιμετώπιση των κοινών προβλημάτων ασφάλειας και ελευθερίας της περιοχής⁹⁹.

ο **Επιχείρηση PAMECA**

Η επιχείρηση PAMECA δεν περιλαμβάνεται στις επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλαίσιο των αποστολών Petersberg, παρόλα αυτά αποτελεί μία δράση της ΕΕ

⁹⁷ <http://ue.eu.int/arym/index.asp?lang=EL>

⁹⁸ www.euobserver.com/index.phtml?sid=9&aid=13902

⁹⁹ Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ, Κοινή Δράση του Συμβουλίου 2003/681/CFSP, 29/09/2003

σε συνεργασία με το Ισπανικό Υπουργείο Εσωτερικών για την ενίσχυση της αστυνομικής ικανότητας της Αλβανίας. Το 2002 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέγραψε σύμβαση σύμπραξης ύψους 6 εκατ. Ευρώ με το Ισπανικό Υπουργείο Εσωτερικών για τη σύσταση μακροπρόθεσμης αποστολής αστυνομικής αρωγής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στην Αλβανία (**PAMECA**) με σκοπό την παρακολούθηση της βοήθειας της ΕΚ που παρέχεται στις αλβανικές αστυνομικές δυνάμεις από το 1988. Η αποστολή Αστυνομικής Αρωγής αποτελεί συνέχεια του «Πολυεθνικού Συμβουλευτικού Αστυνομικού Στοιχείου (Multinational Advisory Police Element – MAPE) καθοδηγούμενο από τη Δυτική Ευρωπαϊκή Ένωση (WEU) για την περίοδο Μάιος 1997 έως Ιούνιος 2001 και του ECPA , ενός προγράμματος της ΕΕ στο πρόγραμμα PHARE που ξεκίνησε το Φθινόπωρο του 2001¹⁰⁰. Στόχος του προγράμματος είναι να παρέχει συμβουλές, κατάρτιση και τεχνική βοήθεια όχι μόνο προς τις αλβανικές αστυνομικές δυνάμεις (καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, δημόσια τάξη) αλλά και προς τον τομέα της δικαιοσύνης (βελτίωσης της συνεργασίας μεταξύ αστυνομίας και εισαγγελικών υπηρεσιών). Το έργο της PAMECA καλύπτει όλους τους σημαντικούς τομείς ώστε να καταστεί η αλβανική αστυνομία πιο αποτελεσματική και πιο επαγγελματική και να εκτελεί το έργο της βάσει των απαιτούμενων ηθικών και δεοντολογικών αρχών¹⁰¹.

¹⁰⁰ <http://www.mpo.gov.al/PAMECA/INDEX.HTM>

¹⁰¹ «Ετήσια Έκθεση 2003 για την Αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της Εξωτερικής Βοήθειας το 2002», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 91

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Τα αποτελέσματα της Ευρωπαϊκής Αναπτυξιακής Βοήθειας στα Δυτικά Βαλκάνια καλλιεργούν αισιοδοξία για το Μέλλον.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση πιστή στις δεσμεύσεις της έχει συμβάλλει με κάθε μέσο για την οικονομική ανάπτυξη των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων, την πολιτική τους ανασυγκρότηση και την εγκαθίδρυση της ειρήνης και της δημοκρατίας. Τα αποτελέσματα της πολιτικής της φανερώνουν την επιτυχία της να ασκεί μία ενεργή εξωτερική πολιτική σε μία περιοχή μείζονος στρατηγικής σημασίας για την ίδια την Ένωση και για την ευρύτερη περιοχή.

Πολιτική Ανασυγκρότηση: Θεσμική Οικοδόμηση και χρηστή διακυβέρνηση

Μεταξύ των προτεραιοτήτων της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης, η θεσμική ανοικοδόμηση και εγκαθίδρυση κράτους δικαίου καταλαμβάνουν πρωτεύουσα θέση. Είναι ξεκάθαρο και αυτονόητο ότι αποτελεί επιτακτική ανάγκη η εξασφάλιση ενός σταθερού και ακμάζοντος μέλλοντος για τα Δυτικά Βαλκάνια. Αυτό προϋποθέτει τη δημιουργία καταστάσεων ειρήνης, σταθερότητας, ευημερίας και ελευθερίας. Η ΕΕ όντας δεσμευμένη για μια μακροχρόνια επένδυση στην ειρήνη, την σταθερότητα και την ανάπτυξη της περιοχής έχει προβεί σε μια σειρά από πρωτοβουλίες για την συμβολή της στην εγκαθίδρυση της ειρήνης, την αποτροπή συγκρούσεων και την διαχείριση των κρίσεων στην περιοχή.

Η πρόοδος της **πολιτικής κατάστασης** των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων είναι αναμφισβήτητα σημαντική. Η σταθερότητα έχει αποκατασταθεί και βελτιώθηκαν οι όροι ασφάλειας¹⁰². Στο σύνολο της περιοχής, πραγματοποιούνται μεταρρυθμίσεις στη δημόσια

¹⁰²“ Second Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe”, Commission of the European Communities, Brussels, 26.03.3003

διοίκηση και σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της άμυνας. Η περιφερειακή συνεργασία αυξάνεται. Η Αλβανία εξακολουθεί να διαδραματίζει εποικοδομητικό ρόλο στην περιοχή. Η μελέτη σκοπιμότητας για τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη επιβεβαίωσε ότι έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος όσον αφορά τη σταθεροποίηση - βέβαια η χώρα εξακολουθεί να παρουσιάζει σημαντικές διαρθρωτικές αδυναμίες. Η κατάσταση της ασφάλειας στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας σταθεροποιείται και το πολιτικό κλίμα βελτιώνεται. Η έγκριση του συνταγματικού χάρτη και του προγράμματος δράσης για την εσωτερική αγορά και το εμπόριο στη Σερβία και Μαυροβούνιο αποδεικνύεται σπουδαίο επίτευγμα.¹⁰³

Η διασφάλιση της πλήρους λειτουργίας των **δημοκρατικών συστημάτων της κυβέρνησης** παραμένει μια από τις κύριες προκλήσεις στην περιοχή. Τα τελευταία χρόνια διενεργήθηκαν εκλογές σε ορισμένες χώρες. Θεωρήθηκαν γενικά ελεύθερες, δίκαιες και σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα και οδήγησαν στην εκλογή δημοκρατικά νέων κυβερνήσεων και στην εγκαθίδρυση της δημοκρατικής διαχείρισης και στις πέντε χώρες των δυτικών Βαλκανίων. Η λειτουργία των **κοινοβουλίων** έχει βελτιωθεί σημαντικά με την εφαρμογή νέων μεθόδων εργασίας και τη θέσπιση περισσότερων νόμων.¹⁰⁴

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στον **τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων**. Το «Θεματολόγιο της Θεσσαλονίκης» υπογράμμισε την αυξανόμενη σημασία των θεμάτων της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων για τις σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και των Δυτικών Βαλκανίων και θέσπισε ένα πλαίσιο υπουργικών συναντήσεων Δυτικών Βαλκανίων – ΕΕ. Η πρώτη συνάντηση πραγματοποιήθηκε σε επίπεδο υπουργών Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων στις 28 Νοεμβρίου 2003¹⁰⁵. Κατά τη συνάντηση κάθε χώρα παρουσίασε στρατηγικές εφαρμογής για μέτρα κατευθυνόμενα σε συγκεκριμένες δράσεις με στόχο την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. Τα μέτρα καθορίζουν δράσεις με προτεραιότητα και τη στρατηγική για την εφαρμογή τους με

¹⁰³ “Third Annual Report: The Stabilisation and Association Process for the South East Europe”, Commission for the European Communities, Brussels, 30.03.2004, pp. 12-14

¹⁰⁴ ο.π., pp.12-15

¹⁰⁵ “Third Annual Report: The Stabilisation and Association Process for the South East Europe”, Commission for the European Communities, Brussels, 30.03.2004., pp. 20-21

χρονοδιαγράμματα, σημεία αναφοράς και εκτίμηση των αναγκών σε ανθρώπινο δυναμικό. Την ευθύνη για την εφαρμογή φέρουν οι χώρες και η Επιτροπή θα παρακολουθεί την πρόοδο στο πλαίσιο της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης¹⁰⁶.

Η EUROPOL¹⁰⁷ έχει εντολή να διαπραγματευθεί συμφωνίες συνεργασίας με όλες τις χώρες στα Δυτικά Βαλκάνια. Έχουν πραγματοποιηθεί διερευνητικές συνομιλίες και ορισμένες από τις χώρες έχουν ήδη παράσχει πληροφορίες που θα βοηθήσουν την έναρξη των διαπραγματεύσεων. Οι συμφωνίες αυτές θα συμβάλουν θετικά στον αγώνα κατά του οργανωμένου εγκλήματος. Όσον αφορά την καταπολέμηση του λαθρεμπορίου ναρκωτικών, το Συμβούλιο της ΕΕ ενέκρινε τον Ιούνιο 2003 ένα πρόγραμμα δράσης για τα ναρκωτικά που καλύπτει την ΕΕ και τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία και την Τουρκία και το οποίο βρίσκεται στο στάδιο της εφαρμογής. Η σύνοδος κορυφής της Θεσσαλονίκης χαιρέτισε τα αποτελέσματα της περιφερειακής διάσκεψης της Οχρίδας για την ασφάλεια και διαχείριση των συνόρων στις 22 Μαΐου 2003, στο πλαίσιο της οποίας οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων υπέβαλαν κατάλογο βραχυπρόθεσμων στόχων που πρέπει να εφαρμοστούν, ώστε να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά η παράνομη μετανάστευση, η ασφάλεια και η διαχείριση των συνόρων. Κάθε χώρα υπέβαλε γραπτές εκθέσεις υποδεικνύοντας συγκεκριμένα μέτρα που θα λάβει για την εφαρμογή αυτών των δεσμεύσεων. Ο μηχανισμός επανεξέτασης που αποφασίστηκε στην Οχρίδα θα επιτρέψει στη διεθνή κοινότητα να παρακολουθεί και να στηρίζει τις προσπάθειες των χωρών για την εν λόγω εφαρμογή¹⁰⁸. Η ΕΕ βοήθησε την κρατική υπηρεσία συνόρων της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης να αποκτήσει τον πλήρη έλεγχο των συνόρων της χώρας προσφέροντας σημαντικό εξοπλισμό όπως 130 οχήματα, προσωρινούς υπαλλήλους, ηλεκτρονικούς υπολογιστές, σιάνη και εξοπλισμό ασύρματης επικοινωνίας¹⁰⁹.

¹⁰⁶ EU-Western Balkans Forum, Justice and Home Affairs Ministerial Meeting, Brussels, 28/11/2003 SN 3559/1/03

¹⁰⁷ Η Europol, Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία έχει την έδρα της στη Χάγη με κύρια αποστολή την ενίσχυση της αστυνομικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, της παράνομης μετανάστευσης και άλλων σοβαρών μορφών διεθνούς εγκλήματος.

¹⁰⁸ "Third Annual Report: The Stabilisation and Association Process for the South East Europe", Commission for the European Communities, Brussels, 30.03.2004., pp.21

¹⁰⁹ «Ετήσια Έκθεση 2003 για την Αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της Εξωτερικής Βοήθειας το 2002», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 90

Σε εντατικούς ρυθμούς προχωράει και η προσπάθεια για καταπολέμηση της **διαφθοράς**. Οι περισσότερες χώρες υιοθέτησαν στρατηγικές κατά της διαφθοράς και συγκρότησαν φορείς για την παρακολούθηση της εφαρμογής τους. Η προσπάθεια αυτή, ωστόσο, χαρακτηρίζεται συχνά από ασαφείς ή μη ρεαλιστικούς στόχους και ανεπαρκείς πόρους. Οι στρατηγικές δεν εφαρμόζονται αρκούντως σθεναρά. Τα αποτελέσματα των μέτρων κατά της διαφθοράς υπήρξαν μέχρι σήμερα περιορισμένα και η διαφθορά εξακολουθεί να εξαπλώνεται στο σύνολο της περιοχής. Οι προσπάθειες επιβάλλεται να εντατικοποιηθούν για να αντιμετωπιστούν αυτά τα προβλήματα. Θετική εξέλιξη αποτελεί το γεγονός ότι η Σερβία και Μαυροβούνιο προσχώρησαν στο φορέα συνεργασίας GRECO (Ομάδες κρατών κατά της διαφθοράς) τον Οκτώβριο 2003. Όλες οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων συμμετέχουν πλέον σ' αυτή τη διακυβερνητική συνεργασία κατά της διαφθοράς¹¹⁰.

Επιπλέον, η βοήθεια της ΕΚ είχε μείζονα αντίκτυπο στη θέσπιση των **δημόσιων υπηρεσιών σε κρατικό επίπεδο**. Δημιουργήθηκε μία κεντρική βάση δεδομένων για το προσωπικό, και εκπονήθηκε πλήρες σύνολο συμπληρωματικών νόμων που απαιτούνται για την εφαρμογή της νομοθεσίας που αφορά τις δημόσιες υπηρεσίες και βασικών κανόνων για την οικονομική διαχείριση και τον προϋπολογισμό για το 2003. Στον εστιακό τομέα της **ανάπτυξης διοικητικών ικανοτήτων** του προγράμματος CARDS χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Βοσνία – Ερζεγοβίνη, στην οποία η βοήθεια της ΕΚ απέφερε σημαντικά αποτελέσματα.

Το 1996 συστάθηκε η **Υπηρεσία τελωνείων και φορολογικής ενίσχυσης (CAFAO)**, με σκοπό να συνδράμει στην εφαρμογή των διατάξεων της Γενικής Συμφωνίας – Πλαισίου για την ειρήνη στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη (GFAP) που αφορούν τα τελωνεία μέσω ενός προγράμματος εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης. Το 2002, οι δραστηριότητες της CAFAO είχαν ως αποτέλεσμα σημαντική αύξηση των τελωνειακών εσόδων και μείωση των συναφών κρουσμάτων απάτης και διαφθοράς. Το αυτόματο σύστημα τελωνειακών δεδομένων (ASYCUDA) αναπτύχθηκε σε ολόκληρη τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη επιτρέποντας για πρώτη φορά τη συλλογή πλήρων στατιστικών στοιχείων για τις εισαγωγές

¹¹⁰ “Third Annual Report: The Stabilisation and Association Process for the South East Europe”, Commission for the European Communities, Brussels, 30.03.2004, pp. 12-15

και τις εξαγωγές. Οι έλεγχοι των φορολογικών υπηρεσιών της Ομοσπονδίας και της Σερβοβοσνιακής Δημοκρατίας περατώθηκαν, και διατυπώθηκαν συστάσεις για την εφαρμογή σύγχρονων δομών οργάνωσης και διαχείρισης στις αντίστοιχες κυβερνήσεις. Οι συστάσεις εφαρμόζονται με τη συνδρομή της CAFAO. Η συνδρομή αυτή διευκόλυνε τις υπηρεσίες φορολόγησης επιχειρήσεων να συστήσουν μονάδες ελέγχου μεγαλεμπόρων, διαχείρισης των χρεών, πληροφοριών και ερευνών. Οι μονάδες αυτές έχουν ήδη θετικό αποτέλεσμα στην απόδοση των εσόδων, με περιπτώσεις εντοπισμού φοροδιαφυγής συνολικού ύψους άνω των 500 εκατομμυρίων βοσνιακών μετατρέψιμων μάρκων (250 εκατομμυρίων ευρώ) κατά την περίοδο από την 1η Ιανουαρίου 2002 έως την 31η Αυγούστου 2002. Το πρόγραμμα φορολόγησης της CAFAO επεκτείνεται ώστε να συμπεριλάβει ένα πρόγραμμα σχεδιασμού και εφαρμογής ΦΠΑ.¹¹¹

Χαρακτηριστικό του θετικού κλίματος αποτελεί επίσης το γεγονός ότι οι **διπλωματικές σχέσεις** έχουν αποκατασταθεί. Όλες οι χώρες έχουν στραφεί προς στενότερη συνεργασία με την ΕΕ με την προοπτική της ένταξής τους ως πλήρες μέλος. Όλες, επίσης, έχουν γίνει μέλη ή βρίσκονται στη διαδικασία να γίνουν μέλη διεθνών οργανισμών, όπως του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, του Συμβουλίου της Ευρώπης, του Οργανισμού για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη και της Interpol. Τέλος, όλες οι χώρες είναι αποδέκτες της υποστήριξης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (International Monetary Fund), της Παγκόσμιας Τράπεζας, της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη¹¹².

¹¹¹ «Ετήσια Έκθεση 2003 για την Αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της Εξωτερικής Βοήθειας το 2002», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 95

¹¹²« Second Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe», Commission of the European Communities, Brussels, 26.03.2003

Οικονομική Ανάπτυξη: Εμπόριο και Επενδύσεις

Από **οικονομική σκοπιά** υπάρχουν πολλά θετικά βήματα άξια επισήμανσης. Στον τομέα της οικονομικής ανοικοδόμησης ανάπτυξης και συνεργασίας, μία περιφερειακή προσέγγιση για προγράμματα αναδιάρθρωσης έχει εγκατασταθεί τα τελευταία χρόνια μέσω του πακέτου «Quick Start Package» στο πλαίσιο του Συμφώνου Σταθερότητας και έχουν προωθηθεί στρατηγικές μελέτες για κάθε τομέα ώστε να υπάρχει μία κοινή βάση εργασίας για όλους τους εταίρους, τους οικονομικούς θεσμούς, δωρητές και χώρες της περιοχής¹¹³.

Ο **ρυθμός ανάπτυξης** στην περιοχή βρίσκεται πάνω από το 4% από το 2000 μέχρι και σήμερα – μεγαλύτερο από το ποσοστό ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας, που κυμαίνεται στα 2,5%¹¹⁴, αποδεικνύοντας την ικανότητα προσαρμογής των Δυτικών Βαλκανίων έναντι της βραδείας ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας γενικά και της ύφεσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση ειδικότερα. Οι περισσότερες χώρες επέδειξαν ελαφρώς υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης το 2002 σε σχέση με το προηγούμενο έτος, αν και το 2003 το ποσοστό ήταν κατά ελάχιστο μικρότερο σε μερικές χώρες. Ξεχωρίζει η Κροατία με 5,2% και η Βοσνία και Ερζεγοβίνη με το υψηλότερο ποσοστό ανάπτυξης 5,5%. (βλ. Πίνακα 2) Το επίπεδο του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) **κατά κεφαλή** φθάνει περιφερειακό μέσο όρο ύψους 2.400 ευρώ, κυμαινόμενο από 710 ευρώ περίπου στο Κοσσυφοπέδιο έως 5.420 ευρώ στην Κροατία. Τα ποσοστά ανάπτυξης στα Δυτικά Βαλκάνια οφείλονται σε κοινές πολιτικές για την οικονομική σταθερότητα και σε μία περίοδο σχετικά πολιτικής σταθερότητας. Η συνεχιζόμενη αυτή ανάπτυξη αποτελεί ενθαρρυντικό στοιχείο για την πορεία της οικονομίας των πέντε κρατών, που θα μειώσει την ανεργία και θα ανεβάσει το βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού. (βλ. Πίνακα 1 και 2¹¹⁵)

¹¹³ <http://www.stabilitypact.org/about/achievements.html>

¹¹⁴ “Second Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe”, Commission of the European Communities, Brussels, 26.03.2003

¹¹⁵ από το “The Western Balkans in Transition, European Economy”, by Directorate-General for Economic and Financial Affairs, European Economy, No. 5, January 2004, pp. 1-5 www.europa.eu.int/comm/economy_finance

Πίνακας 1. Δυτικά Βαλκάνια- Μακροοικονομικές Τάσεις 1998-2003

		1998	1999	2000	2001	2002	2003 ^P
Real GDP growth ⁽¹⁾	%	6.3	-3.3	4.3	4.6	4.5	4.2
Inflation (average) ⁽¹⁾	%	18.3	15.2	26.3	29.4	7.4	4.4
General government balance ⁽¹⁾⁽²⁾	% of GDP	-5.6	-10.3	-5.8	-5.5	-4.9	4.1
Exports ⁽³⁾⁽⁴⁾	billion EUR	8.8	7.8	9.8	10.3	10.8	11.1
Imports ⁽³⁾⁽⁴⁾	billion EUR	16.8	15.1	18.7	21.8	25.0	25.4
Trade balance with the EU ⁽³⁾	billion EUR	-4.4	-4.2	-5.1	-6.2	-7.9	-2.6 ⁽⁷⁾
Current account ⁽¹⁾⁽⁵⁾	% of GDP	-6.1	-6.5	-4.2	-6.8	-9.0	-7.8
Foreign Direct Investment ⁽⁶⁾	billion EUR	1.1	1.7	1.7	2.8	2.1	2.9

^P Projections. ⁽¹⁾ Weighted average. ⁽²⁾ Excluding Serbia & Montenegro and Kosovo (SCG) in 1998 and 1999. ⁽³⁾ Excluding Kosovo (SCG). ⁽⁴⁾ Including intra-regional trade. ⁽⁵⁾ After grants ⁽⁶⁾ Inward flows, including intra-regional flows. ⁽⁷⁾ First five months of 2003. Sources: National authorities, IMF and European Commission.

Πίνακας 2. Μακροοικονομικοί Δείκτες ανά χώρα 2002-2003

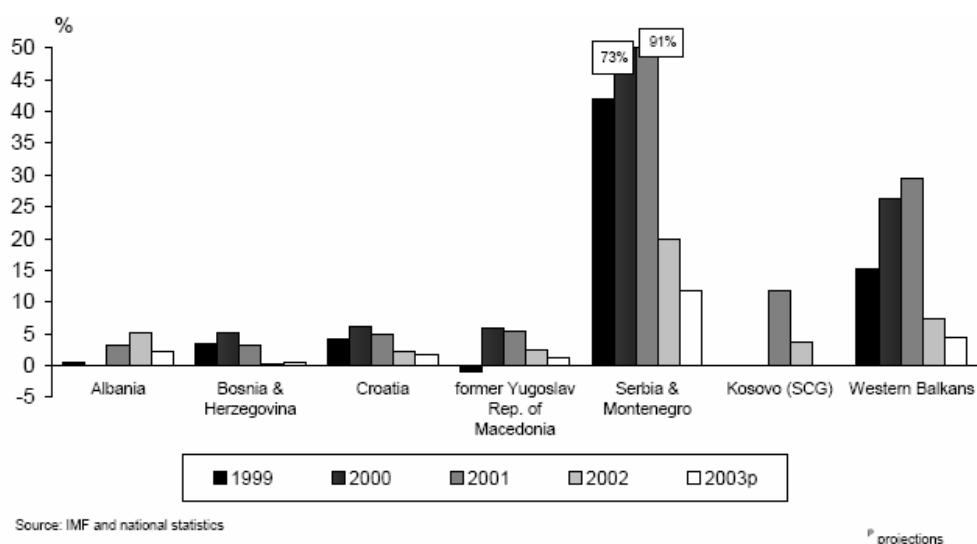
	Population	Real GDP growth		Inflation (end period)		General govt. balance ⁽¹⁾	
	<i>million</i>	%		%		% of GDP	
	2002	2002	2003 ^P	2002	2003 ^P	2002	2003 ^P
Albania	3.4	4.7	6.0	1.7	2.8	-6.9	-5.6
Bosnia and Herzegovina	4.3	5.5	3.5	0.3	0.4	-7.1	-3.4
Croatia	4.4	5.2	5.0	2.3	1.5	-4.8	-4.5
former Yugoslav Rep. of Macedonia	2.0	0.9	3.0	1.0	2.4	-5.7	-1.5
Serbia and Montenegro	8.1	4.0	4.0	14.2	8.0	-4.5	-4.5
Kosovo	1.8	3.9	4.7	3.6	0.0	7.5	4.1
<i>Western Balkans</i>	<i>24.0</i>	<i>4.5</i>	<i>4.2</i>	<i>5.4</i>	<i>3.4</i>	<i>-4.9</i>	<i>-4.1</i>

	GDP per capita ⁽²⁾	Trade balance		Current account		FDI ⁽³⁾	
	<i>EUR</i>	% of GDP		% of GDP		% of GDP	
	2002	2002	2003 ^P	2002	2003 ^P	2002	2003 ^P
Albania	1602	-23.9	-22.8	-6.6	-6.3	2.8	2.7
Bosnia and Herzegovina	1383	-36.8	-36.6	-18.5	-17.5	4.4	4.9
Croatia	5420	-23.5	-27.2	-7.2	-5.4	4.6	6.2
former Yugoslav Rep. of Macedonia	1972	-20.7	-17.2	-8.6	-6.2	2.1	1.1
Serbia and Montenegro	2055	-25.0	-25.1	-8.8	-8.1	3.6	6.3
Kosovo	710	-89.2	-95.4	-33.5	-32.9	0.0	0.0
<i>Western Balkans</i>	<i>2380</i>	<i>-27.2</i>	<i>-28.1</i>	<i>-9.7</i>	<i>-8.4</i>	<i>3.9</i>	<i>5.4</i>

^PProjections. ⁽¹⁾ Before grants. ⁽²⁾ Nominal GDP at current exchange rates. ⁽³⁾ Foreign Direct Investment (inward flows). Sources: National authorities, IMF and European Commission. Data for Kosovo are preliminary estimates, which may be subject to significant corrections.

Ο πληθωρισμός μειώθηκε σε περιφερειακό μέσο επίπεδο 3,4% λόγω κυρίως πολιτικών που βασίστηκαν στην πρόσδεση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του εθνικού νομίσματος και σε συνετή μακροοικονομική πολιτική και εξακολούθησε να βελτιώνεται στη Σερβία και Μαυροβούνιο¹¹⁶. Συγκριτικά με στοιχεία προηγούμενων χρόνων ο μέσος όρος του πληθωρισμού περιφερειακά μειώθηκε στα 7% το 2002 από 30% που ήταν το 2001 συμπεριλαμβανόμενο και το ποσοστό της Σερβίας και του Μαυροβουνίου¹¹⁷. Ξεκάθαρη είναι η εικόνα στο παρακάτω διάγραμμα (Πίνακας 3), όπου φαίνεται η μεγάλη μείωση του πληθωρισμού από το 1999 μέχρι και το 2003.

Πίνακας 3. Δυτικά Βαλκάνια – Μέσος Όρος Πληθωρισμού (1999-2003)

Τα δημόσια οικονομικά βελτιώθηκαν κατά το 2002 με το γενικό δημόσιο έλλειμμα (μη συμπεριλαμβανομένων των μη επιστρεπτέων ενισχύσεων) στα Δυτικά Βαλκάνια να φθάνει το επίπεδο των 5 % του ΑΕΠ και το 2003 στο 4% του ΑΕΠ, κυμαινόμενο από 1,5% του ΑΕΠ στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας έως 5,5% του

¹¹⁶ “Third Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe”, Commission of the European Communities, Brussels, 26.03.2003, pp. 16-18

¹¹⁷ από το “The Western Balkans in Transition, European Economy” by Directorate-General for Economic and Financial Affairs, European Economy, No. 5, January 2004, pp. 1-8 www.europa.eu.int/comm/economy_finance

ΑΕΠ στην Αλβανία¹¹⁸. Συγκριτικά, το μέγεθος του κρατικού ελλείμματος των πέντε χωρών των Δυτικών Βαλκανίων είναι κοντά σε εκείνο των δέκα νέων ενταχθέντων κρατών της ΕΕ που είχαν μέσο όρο κρατικού ελλείμματος στα 4,7% το 2002¹¹⁹.

Το 2001 παρατηρήθηκε **αύξηση του εμπορίου**, παρά την παγκόσμια οικονομική ύφεση. Οι εισαγωγές αυξήθηκαν στα 17% ενώ οι εξαγωγές στα 13%. Η ανάπτυξη του εμπορίου συνεχίστηκε και τους πρώτους μήνες του 2002, αν και με αργά βήματα. Το πρόβλημα υπάρχει με το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου με την ΕΕ που έφθασε τα 7,8 δις ευρώ (13%). Το συμβάν αυτό φανερώνει την αδυναμία των χωρών των Δ. Βαλκανίων να εκμεταλλευτούν πλήρως τα ασύμμετρα εμπορικά μέτρα (asymmetric trade measures) που δόθηκαν από την ΕΕ, γεγονός που οφείλεται στην έλλειψη παραγωγικής ικανότητας καθώς και στην αναποτελεσματική προσπάθεια να φθάσουν τα ευρωπαϊκά επίπεδα. Το 2003, το σύνολο των εξαγωγών αυξήθηκαν πιο γρήγορα από ότι των εισαγωγών, με ετήσια αύξηση γύρω στα 2,5 % σε ονομαστικές τιμές σε αντίθεση με την αύξηση των 1,6% των εισαγωγών. Πάντως, το εμπορικό έλλειμμα είναι υψηλό και το 2003 με ποσοστό περίπου στα 28%¹²⁰. (Βλέπε Πίνακα 1 και 2)

Μεγάλο επίτευγμα για την ανάπτυξη του εμπορίου αποτελεί η ολοκλήρωση του **Δικτύου για συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών – ΣΕΣ (Free Trade Agreements-FTAs)** μεταξύ των χωρών της περιοχής σε συνδυασμό με την πορεία της Ομάδας Εργασίας για την Απελευθέρωση του Εμπορίου του Συμφώνου Σταθερότητας. Με την πλήρη εφαρμογή των συμφωνιών αυτών αναμένεται η προώθηση του διαπεριφερειακού εμπορίου και η αύξηση της αποτελεσματικότητας και της ανταγωνιστικότητας¹²¹.

Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του Συμφώνου Σταθερότητας για την Νότια Ανατολική Ευρώπη εντάσσεται το Μνημόνιο για την Κατανόηση της Απελευθέρωσης του Εμπορίου και Διευκόλυνσης τον Ιούνιο του 2001 που δέσμευσαν τις Χώρες των Δυτικών

¹¹⁸ “Third Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe”, Commission of the European Communities, Brussels, 26.03.3003, pp. 16-19

¹¹⁹ από το “The Western Balkans in Transition, European Economy”, by Directorate-General for Economic and Financial Affairs, European Economy, No. 5, January 2004 pp. 1-8 www.europa.eu.int/comm/economy_finance

¹²⁰ από το “The Western Balkans in Transition, European Economy”, by Directorate-General for Economic and Financial Affairs, European Economy, No. 5, January 2004 pp. 1-8 www.europa.eu.int/comm/economy_finance

¹²¹ “Second Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe”, Commission of the European Communities, Brussels, 26.03.3003

Βαλκανίων και τη Βουλγαρία και Ρουμανία να εφαρμόσουν συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου μέχρι το 2003. Η ολοκλήρωση του δικτύου για τις **συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου** στην περιοχή συμβάλλει στη δημιουργία μίας αγοράς πάνω από 55 εκατ. Καταναλωτών. Μέχρι το Μάρτιο του 2004 έχουν υπογραφεί 27 τέτοιες συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου και στην πλειοψηφία τους βρίσκονται ήδη σε ισχύ¹²². Τέλος, αποφασιστικής σημασίας αποτελεί το γεγονός ότι η Αλβανία και η Κροατία είναι πια μέλη του Οργανισμού του Παγκόσμιου Εμπορίου(ΟΠΕ), η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας ολοκλήρωσε τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις το 2002¹²³ ενώ η ΒκΕ και η Σερβία και το Μαυροβούνιο βρίσκονται υπό διαπραγμάτευση για τη δική τους συμμετοχή στα ΟΠΕ.

Οι **άμεσες ξένες επενδύσεις (Foreign Direct Investment)** προς τα Δυτικά Βαλκάνια, αν και είχαν μειωθεί το 2002 φθάνοντας στο επίπεδο των 2,1 δις ευρώ, το 2003 κυμαίνονταν γύρω στα 3 δις, δικαιολογημένο κυρίως από τη διαδικασία ιδιωτικοποίησης στην Κροατία και την Σερβία και το Μαυροβούνιο. Το περιφερειακό μέσο ποσοστό των άμεσων ξένων επενδύσεων στο ΑΕΠ της περιοχής κυμαίνεται στα 5,4%. Συγκριτικά, για την περίοδο 1997-2002, οι δέκα νεό-ενταχθείσες χώρες είχαν ένα μέσο ποσοστό των άμεσων ξένων επενδύσεων στο ΑΕΠ σχεδόν 5 %¹²⁴. Στο πλαίσιο του Συμφώνου Σταθερότητας υιοθετήθηκε το 2001 το **Investment Compact** με σκοπό να αυξήσει την έλκυση ξένων επενδύσεων σύμφωνα με το οποίο ένα περιφερειακό φόρουμ θα ενίσχυε και θα επίλυε πιθανές ανεπάρκειες αναφορικές με το μακροοικονομικό περιβάλλον¹²⁵.

Σημαντικά βήματα έχουν γίνει στον τομέα των **ιδιωτικοποιήσεων των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων**¹²⁶. Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη και στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης. Στη Σύνοδο

¹²² Stability Pact, Newsletter, 4 May 2004

<http://www.stabilitypact.org/newsletter/nl-21.pdf>

¹²³ "Second Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe", Commission of the European Communities, Brussels, 26.03.2003

¹²⁴ από το "The Western Balkans in Transition, European Economy", by Directorate-General for Economic and Financial Affairs, European Economy, No. 5, January 2004, pp. 1-8 www.europa.eu.int/comm/economy_finance

¹²⁵ <http://www.stabilitypact.org/about/achievements.html>

¹²⁶ από το "The Western Balkans in Transition, European Economy", by Directorate-General for Economic and Financial Affairs, European Economy, No. 5, January 2004, pp. 1-8 www.europa.eu.int/comm/economy_finance

Κορυφής της Θεσσαλονίκης, οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων ενέκριναν τον «Ευρωπαϊκό Χάρτη για τις μικρές επιχειρήσεις» και δεσμεύτηκαν να εφαρμόσουν τις δέκα αρχές που περιέχονται σ' αυτόν. Το Κοσσυφοπέδιο συμμετέχει σ' αυτό το σύστημα μέσω της αποστολής των Ηνωμένων Εθνών στη χώρα (UNMIK). Η έκθεση του Ιανουαρίου 2004 της Επιτροπής για την εφαρμογή του Χάρτη στα Δυτικά Βαλκάνια παρέχει εικόνα ανομοιόμορφης προόδου από τη μια χώρα στην άλλη όσον αφορά τους δέκα καλυπτόμενους τομείς. Κάθε χώρα έχει καθορίσει με δική της πρωτοβουλία έναν αριθμό στόχων για τη βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος για τους επόμενους δώδεκα μήνες. Ο Χάρτης θα αποτελέσει ετήσιο μηχανισμό για την καταγραφή της προόδου στο συγκεκριμένο τομέα¹²⁷.

Μεταφορές Υποδομές και Ενέργεια

Σημαντικά έργα έχουν γίνει στον τομέα των μεταφορών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέβαλε σε σημαντικές βελτιώσεις όσον αφορά τη δυνατότητα διασύνδεσης του δικτύου μεταφορών της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης. Μαζί με την ηλεκτροδότηση της σιδηροδρομικής γραμμής Ploce-Samac, ο πανευρωπαϊκός διάδρομος V-c που διέρχεται από τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη μπορεί πλέον να χρησιμοποιείται τόσο από οχήματα όσο και από αμαξοστοιχίες. Εγκαινιάσθηκε ο πύργος ελέγχου εναέριας κυκλοφορίας του αερολιμένα του Mostar. Η έναρξη λειτουργίας δύο γραμμών ισχύος 110kV μεταξύ Pale – Gorazde και Srebrenica – Konjevic ήταν η τελική συμβολή του ενεργειακού προγράμματος της ΕΚ στην αποκατάσταση του ηλεκτρικού δικτύου.

Η **Ευρωπαϊκή Υπηρεσία για την Ανασυγκρότηση (EAR)** συμμετέχει σε σημαντικό βαθμό στην ανακατασκευή των υποδομών. Η Υπηρεσία διαχειρίζεται τεράστιες κοινοτικές επενδύσεις, που αφορούν την αποκατάσταση και τη σχετική κατάρτιση στον ενεργειακό τομέα στο Κοσσυφοπέδιο, και συνέβαλε στην επίτευξη σημαντικής προόδου στο Μαυροβούνιο όσον αφορά την ανάπτυξη δημοτικών αρχών και την αποπεράτωση

¹²⁷ “Third Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe”, Commission of the European Communities, Brussels, 30.03.2004, pp.19

τοπικών επενδυτικών έργων σε πολλές πόλεις και κωμοπόλεις. Συνέβαλε στην ανάπτυξη πολιτιστικών κέντρων, στην αποκατάσταση του τοπικού οδικού δικτύου, στη βελτίωση των αγωγών υδροδότησης και των δικτύων αποχέτευσης και στην κατασκευή νέου κτιρίου για την πυροσβεστική και ενός σχολείου. Στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, η EAR αναβαθμίζει αρκετούς σημαντικούς διακρατικούς οδικούς διαδρόμους. Οι εργασίες της πρώτης φάσης αναβάθμισης του αυτοκινητοδρόμου E-75 που συνδέει τη χώρα με την Ελλάδα (Διάδρομος X) περατώθηκαν. Περατώθηκε η κατασκευή παράκαμψης γύρω από το Τέτοβο, στον αυτοκινητόδρομο E-65 (Διάδρομος VIII που συνδέει την Αλβανία και τη Βουλγαρία μέσω της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας). Κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2002 ελήφθησαν σημαντικά μέτρα για τη σύνδεση της περιοχής με τις γειτονικές χώρες, οπότε και ξεκίνησε η υλοποίηση αρκετών περιφερειακών σχεδίων έργων υποδομής. Οι προσπάθειες επικεντρώθηκαν σε επενδύσεις για την αναβάθμιση των υποδομών, ώστε να ανταποκρίνονται στα πρότυπα της ΕΕ, και είναι σημαντικό ότι επιτεύχθηκε συμφωνία μεταξύ των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης σχετικά με την ανάπτυξη οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου. Το περιφερειακό πρόγραμμα συνέβαλε, μεταξύ άλλων, στην κινητοποίηση στρατηγικών πόρων, με αποτέλεσμα την υπογραφή από τις χώρες της περιφέρειας των Βαλκανίων του «Μνημονίου συμφωνίας για την περιφερειακή αγορά ηλεκτρικής Ενέργειας»¹²⁸.

Υγεία και Εκπαίδευση

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προσπαθεί να βελτιώσει την κατάσταση με συγκεκριμένα προγράμματα **υγείας** που αποσκοπούν στη μεταρρύθμιση των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης και στη βελτίωση του φαρμακευτικού τομέα και του ρυθμιστικού του πλαισίου. Σκοπός αρκετών προγραμμάτων που βρίσκονται σε εξέλιξη είναι η βελτίωση της ποιότητας των βασικών υπηρεσιών στα νοσοκομεία και τα κέντρα υγείας με την

¹²⁸ «Ετήσια Έκθεση για την Αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της Εξωτερικής Βοήθειας το 2002», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 93

αποκατάσταση ή την προμήθεια εξοπλισμού προτεραιότητας. Η προμήθεια βασικών φαρμάκων, αντιδραστηρίων, ιατρικών αναλωσίμων καθώς και η κατάρτιση και η παροχή τεχνικής βοήθειας για ιατρική εκπαίδευση και ανάπτυξη ικανοτήτων για τη διαχείριση των υπηρεσιών υγείας είναι σημαντικό μέρος της βοήθειας της ΕΚ στην περιοχή¹²⁹.

Το 2002, το πρόγραμμα TEMPUS συνέχισε να στηρίζει, σε κάθε βαλκανική χώρα, την αναθεώρηση του περιεχομένου διδασκαλίας και εκμάθησης στα πανεπιστήμια, τη μεταρρύθμιση της πανεπιστημιακής διοίκησης και την ενίσχυση των δεσμών μεταξύ πανεπιστημίων και κοινωνίας γενικότερα. Πέντε σημαντικά έργα περατώθηκαν και δύο βρίσκονται σε εξέλιξη. Η ΕΚ συνέβαλε στην εκπόνηση του εγγράφου στρατηγικής της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης για τη μεταρρύθμιση της εκπαίδευσης, το οποίο υποβλήθηκε στο Συμβούλιο για την εφαρμογή της ειρήνης στις 21 Νοεμβρίου 2002. Το 2002 συνεχίστηκε η παροχή στήριξης στην επαγγελματική κατάρτιση. Για πρώτη φορά, ολοκληρώθηκε έρευνα για την αγορά εργασίας που διεξήχθη στο σύνολο των χωρών με έμφαση στη συνεργασία μεταξύ της αγοράς εργασίας, των επαγγελματιών σχολών και των ΜΜΕ, επιτρέποντας την ενισχυμένη συνεργασία μεταξύ των τριών αυτών εταίρων ώστε η επαγγελματική κατάρτιση να ανταποκρίνεται περισσότερο στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Όσον αφορά την πρωτοβάθμια και τη γενική δευτεροβάθμια εκπαίδευση, οι συστάσεις προς τα Υπουργεία Παιδείας για τη μεταρρύθμιση του συστήματος γενικής εκπαίδευσης ήταν ευπρόσδεκτες, και εν συνεχεία ξεκίνησε η κατάρτιση μίας Πράσινης Βίβλου με ευρεία συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων φορέων στον εκπαιδευτικό τομέα¹³⁰.

Επισιτιστική Ασφάλεια και Αγροτική Ανάπτυξη

Το πρόγραμμα επισιτιστικής ασφάλειας κατάφερε να εισαγάγει ένα συνεκτικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων στους τομείς της πολιτικής επισιτιστικής ασφάλειας, της γεωργικής μεταρρύθμισης και της διαχείρισης των δημόσιων οικονομικών. Ειδικότερα, ένα

¹²⁹ ο.π. σελ 94

¹³⁰ «Ετήσια Έκθεση 2003 για την Αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της Εξωτερικής Βοήθειας το 2002», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 94

από τα βασικά επιτεύγματα του προγράμματος ήταν η μεταρρύθμιση του συστήματος κοινωνικών παροχών, το οποίο εγγυάται ότι οι πιο ευάλωτες ομάδες λαμβάνουν επιδόματα. Η διαδικασία αποδείχθηκε στην πράξη τόσο επιτυχής ώστε και άλλοι χορηγοί βοήθειας αποφάσισαν να χρηματοδοτήσουν αυτό το είδος προγράμματος. Η βοήθεια της ΕΚ για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη περιελάμβανε την παροχή στήριξης για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές μέσω ενός προγράμματος ανάπτυξης τοπικών κοινοτήτων. Η βοήθεια προς τον ιδιωτικό τομέα και την αγροτική ανάπτυξη συνέβαλε σημαντικά στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και στην τόσο απαραίτητη αναζωογόνηση ενός δυναμικού ιδιωτικού τομέα¹³¹.

Ιδιαίτερη έμφαση έχει δοθεί εκ μέρους της Κοινότητας στα λεγόμενα διατομεακά ζητήματα, τα οποία έχουν άμεση σχέση και αλληλεπίδραση με κάθε τομέα της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής δράσης των χωρών. Αυτά είναι η πρόληψη των συγκρούσεων, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η επιστροφή των προσφύγων, η προστασία του περιβάλλοντος και η ενεργή δράση των ΜΚΟ και των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

Πρόληψη συγκρούσεων

Αισιόδοξα μηνύματα δίνει η περισσότερη ωριμότητα που καταδεικνύουν οι χώρες στην **διαχείριση κρίσεων** και εντάσεων σε διμερείς σχέσεις. Ενδεικτικά του θετικού κλίματος είναι η προσέγγιση της κυβέρνησης της Πρώην Γιουγκοσλαβίας να λύσει τις εθνικιστικές οπλισμένες ανταρσίες στη Νότια Σερβία, η αποδοκιμασία της Κροατίας στην προσπάθεια βοσνίων Κροατών εθνικιστικών να υπονομεύσουν την Ομοσπονδία της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης και η Αλβανική Συνεργασία για την απομόνωση των οπλισμένων Αλβανών εξτρεμιστών στη Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας¹³².

¹³¹ «Ετήσια Έκθεση 2003 για την Αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της Εξωτερικής Βοήθειας το 2002», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ 93-94

¹³² “Regional Strategy Paper 2002-2006, CARDS Assistance Programme to the Western Balkans”, European Commission

Η επίλυση της πολιτικής κρίσης στον τομέα της ασφάλειας στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας το 2001 και οι συνεχιζόμενες προσπάθειες το 2002 απέδειξαν την αξία του συνδυασμού σημαντικών στοιχείων για την εκτόνωση μιας κρίσης με καταστροφικές συνέπειες για την χώρα και την περιοχή γενικότερα. Πρόκειται για ένα σαφές παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα κοινοτικά μέσα με συνεκτικό και αποτελεσματικό τρόπο για τη διευκόλυνση της επίλυσης συγκρούσεων¹³³.

Μέσα από το Σύμφωνο Σταθερότητας στον τομέα της ασφάλειας και την άμυνας έχει υιοθετηθεί ένα περιφερειακό σχέδιο δράσης για την μείωση των μικρών και ελαφρών όπλων και έχει ιδρυθεί ένα Κέντρο Περιφερειακής Επαλήθευσης ελέγχου Εξοπλισμών και βοήθειας εφαρμογών στο Ζάγκρεμπ (Regional Arms Control Verification and Implementation Center). Αξιοσημείωτες είναι μια σειρά από πρωτοβουλίες του Συμφώνου Σταθερότητας. Μεταξύ πολλών ξεχωρίζει η «Πρωτοβουλία για την αντιμετώπιση της διαφθοράς» (Stability Pact Anti-Corruption Initiative) η οποία βοηθάει τις χώρες στη θέσπιση νέων νόμων, την ίδρυση θεσμών και την ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών με απώτερο σκοπό την εξάλειψη της διαφθοράς. Επίσης, στο τομέα του ασύλου και της μετανάστευσης σημαντική είναι και η «Πρωτοβουλία για το Άσυλο και τη Μετανάστευση», που στοχεύει στην εγκαθίδρυση ενός εθνικού σχεδίου δράσης και έχει ήδη δημιουργήσει πέντε Ομάδες ανά χώρα που θα βοηθήσουν στην θεσμοθέτηση νέων νομικών πλαισίων και την ανάπτυξη ικανοτήτων για την αντιμετώπιση τέτοιων θεμάτων¹³⁴.

Επιστροφή Προσφύγων

Όλες οι χώρες έχουν κάνει σημαντικά βήματα για την **επιστροφή των προσφύγων** και τον επαναπατρισμό τους. Ο εκτοπισμός πληθυσμών είναι μία από τις μείζονες επιπτώσεις των πολέμων που ταλαιπώρησαν τα Βαλκάνια τη δεκαετία του 1990, και

¹³³ «Ετήσια Έκθεση 2003 για την Αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της Εξωτερικής Βοήθειας το 2002», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 90

¹³⁴ <http://www.stabilitypact.org/about/achievements.html>

συνεπώς παραμένει μία από τις κύριες προτεραιότητες της βοήθειας της ΕΕ. Δεν είναι μόνον σημαντικό να μπορέσουν να επιστρέψουν οι πρόσφυγες και τα εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα στις εστίες τους, αλλά είναι και θεμελιώδες για την εδραίωση της ειρήνης οι επιβεβλημένες εκτοπίσεις να μην γίνονται αποδεκτές και να μην αναγνωρίζονται ως μόνιμες. Συνεπώς, η ΕΕ έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην επιστροφή περιουσιακών στοιχείων στους κατόχους τους πριν από τον πόλεμο.

Υπό την εποπτεία του Συμφώνου Σταθερότητας λύθηκε το πρόβλημα της **επιστροφής περισσότερων από 1,2 εκατ. προσφύγων** και εκτοπισμένων ατόμων στα Δυτικά Βαλκάνια. Στις 27 Ιουνίου του 2001 ξεκίνησε η συμφωνία «Θεματολόγιο για Περιφερειακή Δράση» (Agenda for Regional Action – AREA) κατά την οποία μέσω της διεθνούς οικονομικής υποστήριξης προβλέπεται η εφαρμογή ενός οδικού χάρτη που θα προωθεί λύσεις προβλημάτων στέγασης, περιουσιών, υπηκοότητας και οικονομικής ανοικοδόμησης για τα επόμενα 3 χρόνια¹³⁵. Με την εφαρμογή των νόμων περί ιδιοκτησίας και την αυξημένη σταθερότητα, η επιστροφή ήταν τελικά πολύ μεγάλη. Ωστόσο, σε ορισμένες περιοχές εξακολουθούν να υπάρχουν δυσκολίες με πραγματικά πολιτικά ή/και νομικά εμπόδια στην επιστροφή ατόμων και περιουσιών. Το περιφερειακό κονδύλιο για το 2002 (1 εκατομμύριο ευρώ) θα επικεντρωθεί στην υποστήριξη για την επίτευξη μεγαλύτερης συνοχής μεταξύ των διαφόρων νομικών πλαισίων και στην εφαρμογή των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας καθώς και στη στήριξη περιφερειακών πρωτοβουλιών επιστροφής προσφύγων.¹³⁶

Ανθρώπινα Δικαιώματα

Η κοινοτική στήριξη είχε επίσης σημαντικά αποτελέσματα όσον αφορά την εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών στην περιοχή. Η βοήθεια CARDS επικεντρώθηκε σε περιορισμένο αριθμό τομέων σε συνεργασία με άλλους

¹³⁵ <http://www.stabilitypact.org/about/>

¹³⁶ «Ετήσια Έκθεση 2003 για την Αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της Εξωτερικής Βοήθειας το 2002», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 95-96

πιο εξειδικευμένους χορηγούς βοήθειας και φορείς. Κινητοποιήθηκαν πόροι για την κατάρτιση της απαραίτητης νομοθεσίας στους τομείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των μέσων μαζικής ενημέρωσης και της κοινωνίας των πολιτών. Αναγνωρίζοντας τη σημασία της ανεξαρτησίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης και της διαθεσιμότητας και παροχής πραγματικών δημόσιων υπηρεσιών, το πρόγραμμα CARDS στήριξε τα μέσα ενημέρωσης σε ορισμένες χώρες καθώς και σε περιφερειακό επίπεδο.¹³⁷

Περιβάλλον και Φυσικοί Πόροι

Στον εστιακό τομέα **Περιβάλλον και Φυσικοί πόροι** σημαντικά ήταν τα επιτεύγματα από την εφαρμογή του προγράμματος αγροτικών πιστώσεων σε ολόκληρη την περιοχή. Τα κονδύλια της ΕΕ στήριξαν τις υπηρεσίες γεωργικών εφαρμογών της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης μέσω δώδεκα γραφείων που παρέχουν συμβουλές και βασική βοήθεια σε γεωργούς. Στον κτηνιατρικό τομέα, η θέσπιση της κρατικής κτηνιατρικής νομοθεσίας και η θεσμοθέτηση της κρατικής κτηνιατρικής υπηρεσίας ενισχύθηκαν από την ΕΕ, μαζί με την υλοποίηση του προγράμματος αναγνωριστικής σήμανσης των ζώων και ελέγχου των κινήσεων και τον εξοπλισμό των κτηνιατρικών εργαστηρίων. Στον τομέα του ύδατος, παρά τις σημαντικές δυσκολίες, συστάθηκαν φορείς διαχείρισης των υδρολογικών λεκανών στους ποταμούς Μπόσνα και Βέρμπα. Η ΕΕ συνέβαλε στην κύρωση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και στην ανάπτυξη της περιβαλλοντικής νομοθεσίας-πλαισίου σε κρατικό επίπεδο¹³⁸.

Εταιρική Σχέση Κοινωνίας των Πολιτών και ΜΚΟ

Η ανάπτυξη μιας ισχυρής Κοινωνίας των Πολιτών αποτελεί σημαντικό συστατικό στοιχείο για την εδραίωση της Δημοκρατίας και την χρηστή διακυβέρνηση. Μέσω ομάδων

¹³⁷COM(2003) 527, Ετήσια Έκθεση 2003 της Επιτροπής στο Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο «Για την Αναπτυξιακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την ετήσια Έκθεση 2002 της Επιτροπής για την Εξωτερική Βοήθεια», Βρυξέλλες, 03/09/2003, σελ 137

¹³⁸ «Ετήσια Έκθεση 2003 για την Αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της Εξωτερικής Βοήθειας το 2002», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 94

πολιτών και μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ) εδραιώνεται η συμμετοχή των πολιτών στα πολιτικά και κοινωνικά δρώμενα και αναπτύσσεται μία βιώσιμη δημοκρατική κοινωνία ισότητας, ελευθερίας και δικαίου. Γι' αυτό τον λόγο μεγάλο ποσοστό της αναπτυξιακής βοήθεια απευθύνεται στην ενίσχυση των ΜΚΟ. Την τελευταία δεκαετία περίπου το 90% της Κοινοτικής Αναπτυξιακής Βοήθειας για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον εκδημοκρατισμό δόθηκε σε μη κυβερνητικούς οργανισμούς¹³⁹. Οι ΜΚΟ αποτελούν ένα αξιόπιστο, ευέλικτο και αποτελεσματικό μοχλό παροχής αναπτυξιακής βοήθειας¹⁴⁰.

Στην Αλβανία, η ΕΕ στηρίζει την ενίσχυση τοπικών ενώσεων και φορέων καθώς και την ανάπτυξη υπηρεσιών που παρέχουν ΜΚΟ. Στην Κροατία, παρέχεται στήριξη για θεσμική ανάπτυξη σε περιβαλλοντικές ΜΚΟ και σε κρατικούς φορείς και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών για τη βελτίωση της παροχής κοινωνικών υπηρεσιών στους τομείς της κοινωνικής μέριμνας, της υγείας και της εκπαίδευσης. Σκοπός της βοήθειας της ΕΕ στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας είναι η προώθηση διεθνολογικών σχέσεων και η ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών. Στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, η ΕΕ παρείχε στήριξη σε 35 φορείς της κοινωνίας των πολιτών μέσω δραστηριοτήτων μικρής κλίμακας και μη επιστρεπτέων ενισχύσεων της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας για τη Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΕΠΔΑΔ), συμπεριλαμβανομένων ομάδων νέων και γυναικών, επαναπατρισθέντων και εκτοπισμένων ατόμων, ατόμων με ειδικές ανάγκες, ομάδων σε επίπεδο κοινότητας και ομάδων με μέλη από διάφορες οντότητες.

¹³⁹ Richard Youngs, "Democracy Promotion: The case of European Union Strategy", *CEPS*, Working Document No. 167, October 2001, pp. 4-6

¹⁴⁰ Αστέρης Χουλιαράς (επιμ.), «Η Διεθνής Αναπτυξιακή Βοήθεια προς τον 21^ο αιώνα», Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, εκδ. Εξάντας, 1998, σελ. 194-195

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Συμπεράσματα

Η Αναπτυξιακή Βοήθεια αποκτά σημαντική θέση μεταξύ των πολιτικών της ΕΕ.

Η ανάλυση που προηγήθηκε αποδεικνύει ότι η Αναπτυξιακή Βοήθεια της ΕΕ στα Δυτικά Βαλκάνια δεν μπορεί να θεωρηθεί καθόλου ευκαταφρόνητη. Η Ένωση έχει θεσπίσει ένα καλά οργανωμένο θεσμικό σύστημα για την παροχή βοήθειας στις πέντε χώρες σε όλους σχεδόν τους τομείς δραστηριότητας, τηρώντας με συνέπεια τις δεσμεύσεις της για μία ενεργή πολιτική συνεργασίας και ανάπτυξης. Άλλωστε, η ευημερία αυτών των χωρών και η σταθερότητα αφορά και την ίδια την Ένωση καθώς πρόκειται για τον εγγύτερο γείτονο χώρο της. Πέραν αυτού και μέσα από μία συνολική θεώρηση των όσων προαναφέρθηκαν γίνεται κατανοητή η μεγάλη σημασία που κατέχει αυτή η πτυχή της εξωτερικής δράσης της Ένωσης τόσο για την εξέλιξη της ίδιας της Αναπτυξιακής Βοήθειας ως πολιτικό μέσο όσο και για την όλη πορεία της ΕΕ. Ο βαθμός αποτελεσματικότητας της Αναπτυξιακής Βοήθειας και η έκταση των δράσεων της συμβάλουν στη διατύπωση μιας σειράς συμπερασμάτων για τη σημασία της ως όργανο της Ένωσης στο πλαίσιο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας και για τη γενικότερη παρουσία της ΕΕ στο διεθνές περιβάλλον. Επίσης, δίνεται η ευκαιρία να αναφερθούν ορισμένες αδυναμίες της αναπτυξιακής βοήθειας, η αντιμετώπιση των οποίων κρίνεται επιτακτική για την επίτευξη των στόχων της.

Πρώτον, η αποτελεσματικότητα της Αναπτυξιακής Βοήθειας αποδεικνύεται εμπράκτως μέσα από την πορεία των πέντε χωρών των Δυτικών Βαλκανίων.

Η πρόδοός τους είναι αξιοσημείωτη για μια περιοχή με έντονα ακόμη τα σημάδια των εμφύλιων πολέμων, με τις εθνοτικές διαφορές να υπονομεύουν την ειρηνική συνύπαρξη των λαών και με τις οικονομικές ακαμψίες να επιβραδύνουν την μετάβασή τους από την κατάσταση υπανάπτυξης σε επίπεδα βιώσιμων οικονομιών. Η ΕΕ έχει καταφέρει να έχει

πρωταγωνιστικό ρόλο στην εξέλιξη των χωρών αυτών με σημαντικότερο εφόδιο την πολιτική της Αναπτυξιακής Βοήθειας. Βέβαια, ο δρόμος προς τον τερματισμό, την επίτευξη του στόχου της «ένταξης των Δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ», είναι μακρὺς και δύσκολος. Πέραν από την κάθε προσπάθεια της ΕΕ και την καλή βούληση της ίδιας και των πέντε βαλκανικών κρατών, απαιτούνται τεράστιες προσπάθειες κυρίως από τη μεριά των ίδιων των κυβερνήσεων και των λαών των χωρών αυτών. Οι ελλείψεις είναι ακόμη πολλές σε όλους σχεδόν τους τομείς και από την άλλη τα εθνοτικά προβλήματα εξακολουθούν να μαστίζουν την κοινωνική και πολιτική ζωή. Η ανάγκη για διεθνική, διακρατική και περιφερειακή συνεργασία προβάλλεται επιτακτική ώστε να βρεθεί ένας κοινός παρανομαστής μεταξύ των πληθώραν εθνοτικών, κοινωνικών και θρησκευτικών διαφορών. Σε διαφορετική περίπτωση κάθε προσπάθεια, πρωτοβουλία και πολιτική της ΕΕ θα πέφτει στο κενό αν οι ίδιες οι κυβερνήσεις των πέντε χωρών δεν τις εκμεταλλευτούν καταλλήλως.

Δεύτερον, η Αναπτυξιακή Βοήθεια αποτελεί ένα ισχυρό μέσο Εξωτερικής Πολιτικής για την ΕΕ που ταιριάζει απόλυτα με το προφίλ της.

Η ΕΕ ακολουθεί την **«πολιτική των κινήτρων»**¹⁴¹ για να πετύχει τους στόχους της. Στο σύγχρονο αμφισβητούμενο διεθνές σύστημα «η πολιτική των σκληρών μέσων» έστω και αν αποδίδει ασφάλεια και σιγουριά δεν είναι πλέον εγγυητής της ειρήνης μεταξύ των λαών. Η Ένωση έχει αντιληφθεί ότι μόνο αν βοηθήσει στο να εξαπλωθούν οι θεμελιώδεις αρχές της δική της υπόστασης (η δημοκρατία, το κράτος δικαίου, ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων) σε συνδυασμό με την υπό ανάπτυξη διαδικασία θα είναι δυνατή η διασφάλιση της ειρήνης στον κόσμο. Η διαδικασία του «εξευρωπαϊσμού» των τρίτων κρατών δεν σημαίνει επιβολή του ευρωπαϊκού πολιτισμού και υποβάθμιση των ξένων, αλλά προβολή των ευρωπαϊκών ιδεών ως πρότυπα και παρότρυνση για υιοθέτηση ανάλογων ιδεών και αρχών. Καλά κυβερνώμενα δημοκρατικά κράτη, ελεύθεροι πολίτες, δικαιοσύνη και ισότητα αποτελούν ισχυρά θεμέλια για βιώσιμα και ασφαλή κράτη. Και η ΕΕ

¹⁴¹ Richard Youngs, “Democracy Promotion: The case of European Union Strategy”, *CEPS*, Working Document No. 167, October 2001, pp. 26

«παροτρύνει» τα τρίτα κράτη να ακολουθήσουν το παράδειγμά της. Η οικονομική ενίσχυση, από την άλλη, είναι εξίσου αναγκαία καθώς βιώσιμα και ασφαλή κράτη δε δύναται να υπάρχουν χωρίς την προϋπόθεση της οικονομικής ευημερίας. Τη συμβολή της σε αυτόν τον τομέα η ΕΕ την έχει αποδείξει έμπρακτα με τη γενναιόδωρη οικονομική ενίσχυση σε κάθε κράτος που ζητάει τη βοήθεια της.

Η περίπτωση των πέντε χωρών των Δυτικών Βαλκανίων κατέχει ιδιαίτερη θέση στην πολιτική της ΕΕ, καθώς πέραν του καθεστώτος των «τρίτων κρατών» ανήκει στην περιοχή της «πολιτικής γειτνίασης». Έτσι, η ειρήνη, η σταθερότητα και η οικονομική ευημερία των χωρών αυτών αφορά άμεσα και τα δικά της συμφέροντα. Είναι αυτονόητο, λοιπόν, ότι η επιτυχής επίτευξη των στόχων της εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ στην περιοχή αυτή προβάλλεται ως επιτακτική και άμεση ανάγκη και η Αναπτυξιακή Βοήθεια έχει κληθεί για αυτόν τον ρόλο. Σε ποιον βαθμό έχει επιτευχθεί η αποστολή της, αποδεικνύεται έμπρακτα από το γεγονός ότι δύο από τα πέντε κράτη η Κροατία και η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας έχουν εκπληρώσει τα κριτήρια για υποβολή αίτησης για πλήρη ένταξη στην Ευρωπαϊκή Οικογένεια μετά από την επίτευξη των Συμφωνιών Σταθεροποίησης και Σύνδεσης και η πρώτη πέτυχε την έγκριση της έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων από την πρόσφατη Σύνοδο Κορυφής στις 18 Ιουνίου του 2004 ενώ η δεύτερη βρίσκεται στη διαδικασία της έγκρισης.

Δυστυχώς, τα γεγονότα του Μαρτίου του 2004 στο Κοσσυφοπέδιο συνιστούν σοβαρή οπισθοδρόμηση θέτοντας σε κίνδυνο την όλη προσπάθεια για ειρήνη που έχει επιτευχθεί τα τελευταία χρόνια. Παρόλα αυτά, κατέδειξαν ότι η πρόοδος απαιτεί μεγαλύτερη δέσμευση τόσο των ηγετών του Κοσσυφοπεδίου όσο και της διεθνούς κοινότητας και δη της ΕΕ για ένα σταθερό, ασφαλές, δημοκρατικό και πολυεθνικό Κοσσυφοπέδιο. Η ΕΕ προβάλλεται πιστή σε αυτήν τη δέσμευση και εργάζεται σιληρά στο να κρατήσει το Κοσσυφοπέδιο αυστηρά προσηλωμένο στη Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης και να διασφαλίσει την πρόοδο με στόχο την εκπλήρωση των προϋποθέσεων του ΟΗΕ, που συμβαδίζουν απόλυτα με τις πολιτικές και αξίες της

ΕΕ¹⁴². Μία εστία ένθερμων επεισοδίων τόσο κοντά στα εξωτερικά της σύνορα αποτελεί το μεγαλύτερο κίνδυνο για τη δική της ασφάλεια και ευημερία και η ενεργότερη συμμετοχή της στη διαδικασία σταθεροποίησης και βιωσιμότητας του Κοσσυφοπεδίου προβάλλεται επιτακτική.

Τρίτον, η Αναπτυξιακή Βοήθεια ως εργαλείο της εξωτερικής πολιτικής συμβάλλει σημαντικά στην αύξηση της πολιτικής επιρροής της ΕΕ στα παγκόσμια δρώμενα και στην απόκτηση ενός αξιόπιστου παγκόσμιου κύρους.

Το μέγεθος της χορηγίας βοήθειας της Ένωσης την κατατάσσει σε ηγετικές θέσεις στη διεθνή σκηνή ώστε η υπολογισιμότητα του λόγου της να έχει αποκτήσει παγκόσμιο βάρος. Η ΕΕ μπορεί και συμμετέχει στη διαμόρφωση των διεθνών εξελίξεων και έχει τη δύναμη να επιβάλλει τη γνώμη της, να επηρεάζει εξελίξεις και να διαμορφώνει πολιτικές. Η έλλειψη επαρκών και αποτελεσματικών στρατιωτικών μέσων δεν υποβιβάζουν κατ' ανάγκη την αξία της Ένωσης για την ποιότητα της Εξωτερικής της Πολιτικής. Πέραν των στρατιωτικών ικανοτήτων, οι μη στρατιωτικές (civilian) ικανότητες μαζί με την οικονομική ενίσχυση, τα προγράμματα ανάπτυξης και η ανθρωπιστική βοήθεια συμβάλουν σημαντικά στην παγκόσμια ασφάλεια και η ΕΕ στους τομείς αυτούς είναι αρκετά εξοπλισμένη¹⁴³.

Τέταρτον, η διαμόρφωση μιας ουσιαστικής Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας αποκτά μια ρεαλιστική μορφή μέσω της Αναπτυξιακής Βοήθειας.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν διαμορφώσει «κοινή θέση» και «κοινή δράση» ως προς τις εξωτερικές τους σχέσεις μέσα από την Κοινοτική Αναπτυξιακή Βοήθεια. Η ΕΕ έχει πετύχει να προβάλλεται ως ένα ενιαίο πρόσωπο με κοινή φωνή προς τα έξω ασκώντας μια ενεργή κοινή πολιτική ανάπτυξης, διαχείρισης κρίσεων και μη στρατιωτικών (civilian)/ ανθρωπιστικών αποστολών. Το γεγονός αυτό προσδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στη θέση της Αναπτυξιακής Βοήθειας μέσα στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ ως μέσο άσκησης της ενώ

¹⁴² Third Annual Report: The Stabilisation and Association Process for the South East Europe, Commission for the European Communities, Brussels, 30.03.2004, pp. 12-15

¹⁴³ Rina Waltner-Puing, "European Security Strategy: building a multilateral world order and framing the role of the EU in it", *Editorial*, 12/2004 http://selene.uab.es/_cs_iuee/english/obs/Editorial122204.htm

παράλληλα αυξάνει τη σημαντικότητα της ίδιας της ΚΕΠΠΑ, σε μια περίοδο που η αξία της και το μέλλον της ως πολιτική της Ένωσης βρίσκεται υπό διαπραγμάτευση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να αποκτήσει μία ουσιαστική και έμπρακτη Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας και η πολιτική της Αναπτυξιακής Βοήθειας αποτελεί μία καλή αρχή. Η υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος συνεισφέρει σε μεγάλο βαθμό στην επίτευξη του στόχου. Η ΚΕΠΠΑ γίνεται περισσότερο ευέλικτη ως προς τις μεθόδους λήψεων αποφάσεων με την προέκταση σε περισσότερες τομείς της διαδικασίας απόφασης με ειδική πλειοψηφία. Παράλληλα, η καθιέρωση της θέσης του Υπουργού Εξωτερικών εφοδιάζει την Ένωση με μία ενιαία φωνή προς τα έξω. Η πολιτική της Αναπτυξιακής Βοήθειας επωφελείται επιπλέον με την απόκτηση νομικής βάσεως καταλαμβάνοντας στο Σύνταγμα μια ξεχωριστή και ισότιμη θέση με τις υπόλοιπες δράσεις της Ένωσης (Κεφάλαιο IV στον Τίτλο V της Εξωτερικής Δράσης της ΕΕ στο Μέρος III του σχεδίου του Ευρωπαϊκού Συντάγματος) ενώ η εφαρμογή της εντάσσεται στα καθήκοντα του Υπουργού Εξωτερικών, γεγονός που θα της προσδώσει μεγαλύτερη συνοχή και αποτελεσματικότητα.

Η πολιτική της Αναπτυξιακής Βοήθειας κερδίζει σιγά σιγά την αξία και την προσοχή που της αρμόζει Πέραν, όμως, της αισιόδοξης αντιμετώπισης του θέματος και της θετικής εικόνας με την οποία παρουσιάζονται τα γεγονότα, αδυναμίες όπως χαλαρότητα, ασάφειες, καθυστερήσεις και ελλείψεις στη συνοχή αποφάσεων και δράσεων, υποβαθμίζουν συχνά την αξία κάθε προσπάθειας παροχής βοήθειας και μειώνουν την αποτελεσματικότητα της αναπτυξιακής πολιτικής.

Καταρχήν, η Αναπτυξιακή βοήθεια παραμένει τόσο για τις χώρες μέλη ξεχωριστά όσο και για την ΕΕ έναν κατά πολύ δευτερεύοντα τομέα πολιτικής και δε δίνεται έτσι η πρόποσα αξία και προσοχή στη διαμόρφωση και άσκηση της αναπτυξιακής πολιτικής. Ενδεικτικό αποτελεί το γεγονός ότι, παρόλα τα μεγάλα ποσά που δίνονται τόσο εκ μέρους της ΕΕ όσο και εκ μέρους των κρατών μελών, τα μεγάλα προβλήματα ανάπτυξης παραμένουν, οι εμφύλιες εξάρσεις υπονομεύουν την ειρήνη και οι πολιτικές κρίσεις

εμποδίζουν την πορεία του εκδημοκρατισμού και του εξευρωπαϊσμού. Τα οργανωτικά ελλείμματα αποδεικνύονται τεράστια και βασικότερη αιτία αυτής της κατάστασης είναι η χαλαρή πολιτική στάση Ένωσης και κρατών μελών. Μερίδιο, όμως, σε αυτήν την αποτυχία πρέπει να δοθεί και στα ίδια τα κράτη –αποδέχτες της αναπτυξιακής βοήθειας, τα οποία δεν παρουσιάζουν πάντοτε την απαραίτητη ωριμότητα ώστε να εκμεταλλευτούν με τον καλύτερο τρόπο τη βοήθεια που τους παρέχεται.

Επιπλέον, άξιο αναφοράς αποτελεί η παραδοχή του γεγονότος ότι η έλλειψη μιας αυστηρής πολιτικής και οργάνωσης της αναπτυξιακής βοήθειας αφήνει πολλά περιθώρια αδιαφανών και δύσκαμπτων ενεργειών. Αποτέλεσμα είναι να χάνεται πολύτιμος χρόνος και κοινοτικό χρήμα. Τα κοινοτικά προγράμματα είναι πολλά και πολύπλοκα γεγονός που βοηθάει στην έλλειψη διαφάνειας και δυσκαμψία καθώς είναι επί το πλείστον αδύνατος κάθε λεπτομερής έλεγχος και εμπεριστατωμένη αξιολόγηση των προγραμμάτων.

Μία πιο αυστηρή θεσμοθετημένη δομή της αναπτυξιακής βοήθειας προβάλλεται επιτακτική ώστε αφενός να δοθεί η σημασία που της αρμόζει ως πολιτικό μέσο της ΕΕ και αφετέρου να εξασφαλισθεί η διαφάνεια και η αποτελεσματικότητα των δράσεων. Με το νέο ξεκίνημα της νέας Ευρώπης των 25 κρατών μελών, η ΕΕ καλείται να παίξει έναν ρόλο πιο πολύπλοκο και απαιτητικό, αυτόν της μεγάλης οικονομικής και πολιτικής δύναμης και του προασπιστή της ασφάλειας των πολιτών της με τη συνεχή και ενεργή παρουσία στα παγκόσμια δρώμενα. Σε αυτό το ξεκίνημα η πολιτική της Αναπτυξιακής Βοήθειας προβάλλεται ως πολύτιμο μέσο για την επίτευξη του βαρυσήμαντου αυτού έργου και η ΕΕ καλείται να το εκμεταλλευτεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Βιβλιογραφία

1. Αναστάσιος Φακιολάς, «Βαλκανικός Περίγυρος», Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών, εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα, 1999
2. Αργύρης Πασσάς και Διονύσης Δημητρακόπουλος, «Η Πολιτική Συνεργασία στην Ευρωπαϊκή Ένωση», στο Ναπολέον Μαραβέγιας και Μιχάλης Τσινισιζέλης, «Η Ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θεσμικές, Πολιτικές και Οικονομικές Πτυχές», Θεμέλιο, Β' έκδοση, 1999
3. Αστέρης Χουλιαράς (επιμέλεια), «Η Διεθνής Αναπτυξιακή Βοήθεια προς τον 21^ο αιώνα», Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων», εκδ. Εξάντας, 1998, σελ. 194-195
4. Γ. Ε. Δουδούμης, «Βαλκανικές Εξελίξεις V», Βαλκανικές Εκδόσεις, Αθήνα 2002
5. «Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα Βαλκάνια», ΕΚΕΜ (Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών) – εκδ. Σάκουλας, Αθήνα –Κομοτηνή 1996, σελ. 165-174
6. Θεόδωρος Κουλουμπής, «Εξωτερική Πολιτική. Διάλογοι μιας κρίσιμης εποχής», (Κείμενα Εργασίας), ΕΛΙΑΜΕΠ – Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1999
7. Κυριάκος Δ. Κεντρωτής, «ΘΗΣΕΑΣ ΚΑΙ ΜΙΝΩΤΑΥΡΟΣ, Ο Μίτος της ΚΕΠΠΑ και των Εξωτερικών Σχέσεων της Ένωσης», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2003
8. Μ. Μπότσου, «Ζητήματα Ασφαλείας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1999
9. Παναγιώτης Κ. Ιωακειμίδης, «Οι Εξωτερικές Οικονομικές Σχέσεις και η Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας», εκδ. Παπαζήση
10. Παναγιώτης Κ. Ιωακειμίδης, «Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Θεωρία – Διαπραγμάτευση. Θεσμοί και Πολιτικές. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ και η Ελλάδα», εκδ. Θεμέλιο, 1993
11. Παναγιώτης Κ. Ιωακειμίδης, «Το Μέλλον της Ευρώπης: Η Προοπτική της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας και η Ελλάδα», Βιβλιοθήκη Διεθνών και Ευρωπαϊκών Μελετών, εκδ. Ι. Σιδέρης

12. Πάνος Καζάκος, «Οικονομικές Μεταρρυθμίσεις στη Ν.Α. Ευρώπη» στο Σωτήρης Νταλής (επιμ.) «Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Βαλκανική Πολυδιάσπαση. Ο Ρόλος της Ελλάδας», εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1994
13. Σωτήρης Βαλντέν, «Βαλκανική Συνεργασία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση», ΕΚΕΜ (Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών) – Παζήσης, Αθήνα, 1994
14. Σωτήρης Νταλής (επιμ.), «Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και Βαλκανική Πολυδιάσπαση. Ο Ρόλος της Ελλάδας», εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1994
15. C.G. Vgenopoulos, “Economic Development. Emigration and the Human Factor”, Hellenic Center for European Studies, publ. Papazissis, Athens, 2000
16. C.G.Vgenopoulos, “Population Movements and Development”, ΕΚΕΜ, Hellenic Center for European Studies, publ. Papazissis, Athens, 2000
17. Poul Nyrup Rasmussen, «Η Ευρώπη και μια νέα Παγκόσμια Τάξη. Προοδευτική Απάντηση στην Παγκοσμιοποίηση», Έκθεση για το Ευρωπαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα, ΙΣΤΑΜΕ-Ανδρέας Παπανδρέου, 2004, σελ 23-24
18. John J. Mersheimer, “The Tragedy of Great Power Politics”, W.W.Norton & Company, New York-London, 2001
19. Joseph Nye, “Το Παράδοξο της Αμερικανικής Δύναμης», μετάφρ. Ιωάννα Παπαστάμου, εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα, 2003
20. Karen Dawisha & Bruce Parrot, “Politics, power, and the struggle for democracy in South-East Europe”, Cambridge University Press
21. Larry Siedentop, «Δημοκρατία στην Ευρώπη», μετάφρ. Σταματίνα Μανδηλαρά, Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Μελετών, Θεμέλιο, 2002
22. Theodoros A. Couloumbis, Thanos M. Veremis & Dimitrios C. Triantaphyllou, “The Southeast European YEARBOOK 1998-1999”, ELIAMEP (Hellenic Foundation for the European and Foreign Policy), Athens, 1999

Working Papers

1. Bastian Giegerich and William Wallace, “Not Such a Soft Power: the External Deployment of European Forces”, *Survival*, Vol. 46, No. 2, Summer 2004, pp. 163-182
2. Carlos Santiso, “Improving the Governance of European Foreign Aid. Development Cooperation as an element of Foreign Policy”. *CEPS (Center for European Policy Studies)* Working Document No. 189, October 2002
3. Carlos Santiso, “Pour une nouvelle gouvernance de l’aide européenne”, *Observatori de Política Exterior Europea, Institut Universitari d’ Estudis Europeus*, Working Paper No. 51, July 2003
4. Dimitris Papadimitriou & David Phinnemore, “Exporting Europeanization to the Wider Europe: the Twinning Exercise and Administrative Reform in the Candidate Countries and Beyond”, *Journal of Southeast European and Black Sea Studies*, Vo. 3, No. 2, May 2003
5. Elisabeth Johansson, “The distant neighbors – EU, Middle East, North Africa and the Euro-Mediterranean Partnership”, *Observatori de Política Exterior Europea, Institut Universitari d’ Estudis Europeus*, Working Paper No. 37, November 2002
6. Esther Barbe & Laila Mestres, “The new EU’s External Action : A significant step forward towards the EU’s single voice”, *Observatori de Política Exterior Europea, Institut Universitari d’ Estudis Europeus*, Working Paper No. 55, February 2004
7. Francois Heisbourg, “Europe’s Strategic Ambitions: The Limits of Ambiguity”, *Survival*, Vol. 42, No. 2, Summer 2000, pp. 5-15
8. Hanns W. Maull, “Germany and the Use of Force: Still a ‘Civilian Power’”, *Survival*, Vol. 42, No. 2, Summer 2000, pp. 56-80
9. Ivo H. Daalder & James M. Goldgeier, “Putting Europe First”, *Survival*, Vol. 43, No. 1, Spring 2001, pp. 71-91
10. Martin Ortega, “Petersberg tasks and missions of the European Force”, *Institute for Security Studies*, European Union
11. Michael Emerson, “Institutionalising the Wider Europe”, *CEPS (Center for European Policy Studies)*, Working Document No. 42, October 2003

12. Michael O' Hanlon & P.W. Singer, "The Humanitarian Transformation: Expanding Global Intervention Capacity", *Survival*, Vol. 46, No. 1, Spring 2004, pp. 77-100
13. Radoslava Stefanova, "New Security Challenges in the Balkans", *Security Dialogue*, Vol. 34, No. 2, June 2003
14. Richard Youngs, "Democracy Promotion: The Case of European Union Strategy", *CEPS (Center for European Policy Studies)*, working Document No, 167, October 2001, p.p. 3-17
15. Ben Soetendorp, "The EU's Involvement in the Israeli-Palestinian Peace Process: The Building of a Visible International Identity", *European Foreign Affairs*, Re.7, 2002, p. 283-295
16. David Dhinnemore, "Stabilisation and Association Agreements: Europe Agreements for the Western Balkans?", *European Foreign Affairs*, Vol. 8, 2003, p.p.77-103
17. Rina Waltner-Puing, "European Security Strategy: building a multilateral world order and framing the role of the EU in it", *Editorial*, 12/2004 http://selene.uab.es/_cs_iuee/english/obs/Editorial122204.htm
18. Francois Huwart, "We must Fight Poverty, and Terrorism, with Both Trade and Aid", *European Affairs*, Vol. 3, No. 2, Spring 2002
19. Philip Gouven, "Stabilizing Macedonia: Conflict Prevention, development and Organized Crime", *Journal of International Affairs*, Vol. 57, No. 1, Fall 2003

Λόγοι- Άρθρα

1. Gijs De Vries, "European Strategy in the fight against terrorism and the co-operation with the Unites States", CSIS European Dialogue Lunch, Washington, 13/05/2004
2. Π.Κ. Ιωακειμίδης, «Μήπως η Ευρώπη είναι 'υπερδύναμη';» , 28/05/2003, <http://www.eu2003.gr/gr/articles/2003/5/28/2918/index.asp>
3. Hon. C. Patten, "The Western Balkans: The Road to Europe", Berlin, 28/04/2004, SPEECH/04/209

Έγγραφα ΕΕ

1. «Ετήσια Έκθεση 2003 για την Αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την εφαρμογή της Εξωτερικής Βοήθειας το 2002», Ευρωπαϊκή Επιτροπή.
2. “Στρατηγική για την Βοήθεια της ECHO 2004”, Υπηρεσία Ανθρωπιστικής Βοήθειας (ECHO), Ευρωπαϊκή Επιτροπή.
3. “Third Annual Report: The Stabilisation and Association process for South East Europe”, Commission of the European Communities, Brussels, 30.03.2004
4. “Regional Strategy Paper 2002-2006, CARDS Assistance Programme to the Western Balkans”, European Commission
5. “The Western Balkans in Transition” by Directorate-General for Economic and Financial Affairs, European Economy, No. 5, January 2004, http://europa.eu.int/comm/economy_finance
6. COM(2004) 101, «Η οικοδόμηση του κοινού μας μέλλοντος. Προκλήσεις πολιτικής και δημοσιονομικά μέσα της διευρυμένης Ένωσης 2007-2013», Βρυξέλλες, 26/02/2004
7. COM(2003) 104, «Ευρύτερη Ευρώπη - Γειτονικές σχέσεις: ένα νέο πλαίσιο σχέσεων με τους γείτονές μας στα ανατολικά και νότια σύνορά μας», Βρυξέλλες, 11/03/2003
8. COM(2004)150, “Translating the Monterrey Consensus into practice: the contribution by the European Union”, Brussels, 05/03/2004
9. COM (2003) 285, «Τα Δυτικά Βαλκάνια και η ευρωπαϊκή ενοποίηση» Βρυξέλλες, 21.5.2003
10. COM (2003) 393, «Ανοίγοντας το δρόμο για ένα νέο μέσο γειτνίασης», Βρυξέλλες, 01/07/2003
11. COM(2003) 527, Ετήσια Έκθεση 2003 της Επιτροπής στο Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο «Για την Αναπτυξιακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την ετήσια Έκθεση 2002 της Επιτροπής για την Εξωτερική Βοήθεια», Βρυξέλλες, 03/09/2003

12. CONV 389/02, Π.Κ.Ιωακειμίδης, «Η Ανάπτυξη της Κοινής Εξωτερικής και Πολιτικής Ασφάλειας και Πολιτικής Άμυνας (ΚΕΠΠΑ/ΕΠΑΑ)», Βρυξέλλες, 07/11/2002
13. CONV 661/03, Nazare Pereira, «Η πολιτική Ασφάλεια στη Διευρυμένη Ευρώπη», Βρυξέλλες 15/05/2003
14. CONV 649/03, “Τίτλος ΙΧ : Η Ένωση και το εγγύς περιβάλλον της», Βρυξέλλες, 02/04/2003
15. CONV 712/03, «Σφυγμομέτρηση της Κοινής Γνώμης σχετικά με την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας», Βρυξέλλες, 30/04/2003
16. Συμπεράσματα της Ιρλανδικής Προεδρίας, «Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Βρυξελλών 17-18 Ιουνίου 2004», 10679/04, Βρυξέλλες 18/06/2004
17. Συμπεράσματα της Ιρλανδικής Προεδρίας, «Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Βρυξελλών 25-26 Μαρτίου 2004», 904804/04, Βρυξέλλες 26/06/2004
18. Συμπεράσματα της Ιταλικής Προεδρίας «Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών στις 12-13 Δεκεμβρίου 2003», 5381/04, Βρυξέλλες 05/02/2004
19. Συμπεράσματα της Ελληνικής Προεδρίας, «Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών στις 18-19 Ιουνίου 2003» 11638/03, Βρυξέλλες, 19/06/2003
20. Συμπεράσματα της Ισπανικής Προεδρίας, «Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βαρκελώνης 15-16 Μαρτίου 2002», SN100/1/02, Βαρκελώνη, 16/03/2002
21. Συμπεράσματα της Πορτογαλικής Προεδρίας του «Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Σάντα Μαρία ντα Φείρα», 200/1/00, 19/6/2000
22. 2304^η Σύνοδος του Συμβουλίου, ΑΝΑΠΤΥΞΗ, 12929/00, Βρυξέλλες, 10/11/2000
23. 2582^η Σύνοδος του Συμβουλίου των Γενικών Υποθέσεων και Εξωτερικών Σχέσεων, Βρυξέλλες, 17/05/2004
24. EU-Western Balkans Forum, Justice and Home Affairs Ministerial Meeting, SN 3559/1/03, Brussels, 28/11/2003
25. European Commission, “External Assistance Reform. Four Years On (200-2004)”, April 2004

26. European Security Strategy, “A Secure Europe in a Better World”, Brussels 12/12/2003
27. European Union Committee, “EU Development Aid in Transition. Report with Evidence”, 12th Report of Session 2003-2004, House of Lords, April 2004
28. “External Aid Programmes. Financial Trends (1989-2002)”, Europe Aid Co-operation Office, April 2003
29. “Transport and Energy infrastructure in South East Europe”, Brussels, 15/10/2001
30. Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Κανονισμός Συμβουλίου (No 2666/2000) για βοήθεια στην Αλβανία, την Βοσνία και Ερζεγοβίνη, την Κροατία, την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, 5 Δεκέμβριος 2000
31. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Κοινή Δράση του Συμβουλίου 2003/681/CFSP για την Ευρωπαϊκή Αστυνομική Αποστολή στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (EUPOL ‘Proxima’), 29/09/2003

Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις

www.europa.eu.int	Ευρωπαϊκή Ένωση
www.un.org	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
www.stabilitypact.org	Σύμφωνο Σταθερότητας και Ασφάλειας
www.mfa.gr	Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών
www.eur.eu.int	Ευρωπαϊκή Υπηρεσία για την Ανασυγκρότηση
www.eu2003.gr	Ελληνική Προεδρία της ΕΕ (Α' Εξάμηνο 2003)
www.ueitalia2003.it	Ιταλική Προεδρία της ΕΕ (Β' Εξάμηνο 2003)
www.eu2004.ie	Ιρλανδική Προεδρία της ΕΕ (Α' Εξάμηνο 2004)
www.mpo.gov.al	Υπουργείο Δημόσια Τάξης της Αλβανίας